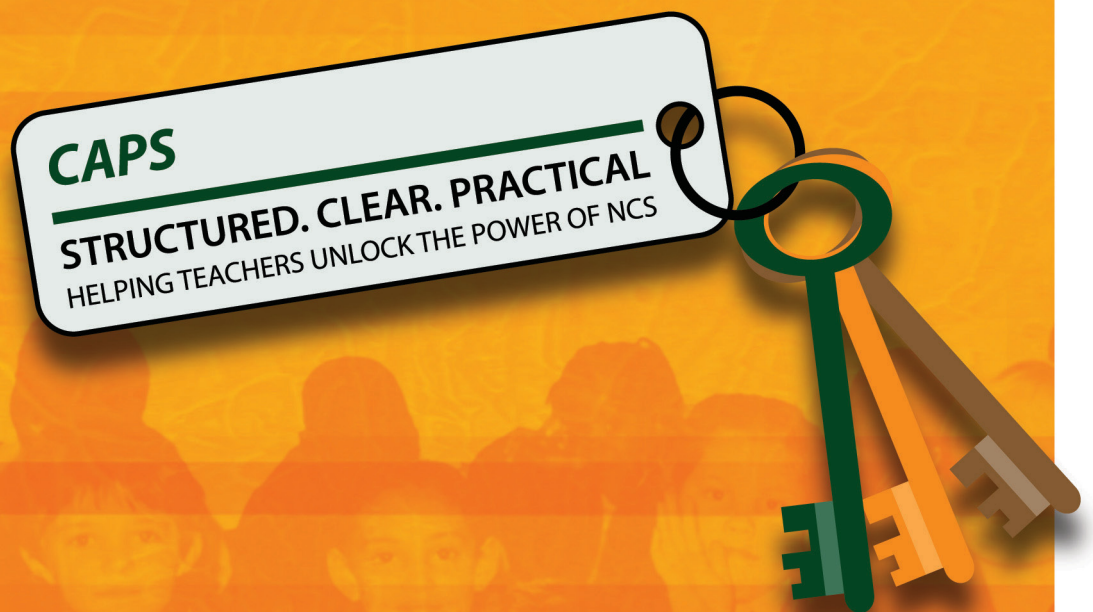

*Pegelo ya Kharikhulamo ya
Bosetšhaba (PKB)*

*Pegelo ya Pholisi ya Kharikhulamo
le Tlhatlhobo*

*Kgato ya Tsweletso ya Thuto le Katiso
Mephato 10-12*

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**PEGELOYA PHOLISI YA KHARIKHULAMO LE TLHATLHOBO
MEPHATO 10-12**

SETSWANA PUO YA GAE

Department of Basic Education

222 Struben Street
Private Bag X895
Pretoria 0001
South Africa
Tel: +27 12 357 3000
Fax: +27 12 323 0601

120 Plein Street Private Bag X9023
Cape Town 8000
South Africa
Tel: +27 21 465 1701
Fax: +27 21 461 8110
Website: <http://www.education.gov.za>

© 2011 Department of Basic Education

ISBN: 978-1-4315-05342-0

Design and Layout by: Ndabase Printing Solution

Printed by: Government Printing Works

FOREWORD BY THE MINISTER

Our national curriculum is the culmination of our efforts over a period of seventeen years to transform the curriculum bequeathed to us by apartheid. From the start of democracy we have built our curriculum on the values that inspired our Constitution (Act 108 of 1996). The Preamble to the Constitution states that the aims of the Constitution are to:

- heal the divisions of the past and establish a society based on democratic values, social justice and fundamental human rights;
- improve the quality of life of all citizens and free the potential of each person;
- lay the foundations for a democratic and open society in which government is based on the will of the people and every citizen is equally protected by law; and
- build a united and democratic South Africa able to take its rightful place as a sovereign state in the family of nations.

Education and the curriculum have an important role to play in realising these aims.

In 1997 we introduced outcomes-based education to overcome the curricular divisions of the past, but the experience of implementation prompted a review in 2000. This led to the first curriculum revision: the *Revised National Curriculum Statement Grades R-9* and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* (2002).

Ongoing implementation challenges resulted in another review in 2009 and we revised the *Revised National Curriculum Statement* (2002) and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* to produce this document.

From 2012 the two National Curriculum Statements, for *Grades R-9* and *Grades 10-12* respectively, are combined in a single document and will simply be known as the *National Curriculum Statement Grades R-12*. The *National Curriculum Statement for Grades R-12* builds on the previous curriculum but also updates it and aims to provide clearer specification of what is to be taught and learnt on a term-by-term basis.

The *National Curriculum Statement Grades R-12* represents a policy statement for learning and teaching in South African schools and comprises of the following:

- (a) Curriculum and Assessment Policy Statements (CAPS) for all approved subjects listed in this document;
- (b) *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; and
- (c) *National Protocol for Assessment Grades R-12*.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Angie Motshekga'.

MRS ANGIE MOTSHEKGA, MP
MINISTER OF BASIC EDUCATION

DITENG

KAROLO 1: MATSENO A PEGELO YA PHOLISI YA KHARIKHULAMO LE TLHATLHOBHO	3
1.1 Lemorago.....	3
1.2 Thadiso	3
1.3 Maikaelelo a kakaretso a Kharikhulamo ya Aforika Borwa.....	4
1.4 Kabo ya nako.....	6
1.4.1 Kgato ya Motheo	6
1.4.2 Kgato ya Magareng.....	6
1.4.3 Kgato e Kgolwane	7
1.4.4 Mephato 10-12.....	7
KAROLO 2: GO ITSISE DIPUO	8
2.1 Dipuo mo Pegelong ya Pholisi ya Kharikhulamo le Tlhatlhobo	8
2.2 Maikaelelo a a kgethegileng a go ithuta Dipuo	9
2.3 Thadiso ka ga kharikhulamo ya puo	10
2.4 Mabaka a a kgodisang a go ruta dikgono tsa puo.....	10
2.5 Melebo ya go ruta puo.....	11
2.6 Kabo ya nako mo kharikhulamong	13
2.7 Ditlhokego tsa go ruta Puo ya Gae jaaka serutwa.....	14
KAROLO 3: DITENG LE DITHULAGANYO TSA GO RUTA DIKGONO TSA PUO	15
3.1 Go reetsa le go bua.....	15
3.2 Go buisa le go lebelela	23
3.3 Go kwala le go tlhagisa	31
3.4 Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya tsona	42
3.5 Dithulaganyo tsa go ruta.....	43
3.5.1 Thulaganyo ya go ruta ya Mophato 10.....	55
3.5.2 Thulaganyo ya go ruta ya Mophato 11.....	56
3.5.3 Thulaganyo ya go ruta ya Mophato 12.....	68

KAROLO 4: TLHATLHOBHO MO PUONG YA GAE	79
4.1 Matseno	79
4.2 Tlhatlhobo e e sa tlhomamang ya letsatsi le letsatsi	79
4.3 Tlhatlhobo e e tlhomameng	79
4.4 Lenaneo la Tlhatlhobo.....	83
4.4.1 Thadiso ya Ditlhokego.....	83
4.4.2 Ditlhatlhobo	87
4.5 Go rekota le go bega	90
4.6 Tekanyetso ya Tlhatlhobo	91
4.6.1 Tlhatlhobo e e tlhomameng ya mo sekolong (SBA).....	91
4.6.2 Ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo.....	91
4.7 Kakaretso	91
LENAANEFOKO.....	92
 MAMETLELELO 1: DIPOPEGO TSA PUO LE MELAWANA YA TIRISO (TŠHATE E E KAELANG)	 98

KAROLO 1: MATSENO A PEGELO YA PHOLISI YA KHARIKHULAMO LE TLHATLHOBHO

1.1 LEMORAGO

Pegelo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Mephato R-12 (NCS) e tthalosa pholisi ya kharikhulamo le tlhatlhobo mo dikolong.

Go tokafatsa tiragatso e, Pegelo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e ne ya mametlelelwa ka dimametlelelo tse di tla diragadiwang ka Firikgong 2012. Tokomana e le nngwe e e sobokantsweng ya Pholisi ya Kharikhulamo le Tlhatlhobo ya serutwa se sengwe le se sengwe, e ne ya kwalwa go emisetsa Dipegelo tsa Dirutwa, Dikaedi tsa Lenaneothuto le Dikaedi tsa Tlhatlhobo ya Dirutwa Mephato ya R-12 tsa bogologolo.

1.2 THADISO

- (a) *National Curriculum Statement Grades R-12 (Firikgong 2012)* e emela pegelo ya pholisi ya go ithuta le go ruta mo dikolong tsa Aforika Borwa mme e na le tse di latelang:
 - (i) Pegelo ya Pholisi ya Kharikhulamo le Tlhatlhobo ya serutwa se sengwe le se sengwe sa sekolo se se amogetsweng;
 - (ii) Pegelo ya Pholisi ya, *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12; le*
 - (iii) Pegelo ya Pholisi ya, *National Protocol for Assessment Grades R-12 (Firikgong 2012).*
- (b) The *National Curriculum Statement Grades R-12 (Firikgong 2012)* e emela dipegelo tse pedi tsa kharikhulamo ya bosetšhaba tsa ga jaana, tsona ke:
 - (i) *Revised National Curriculum Statement Grades R-9, Government Gazette No. 23406 of 31 May 2002, le*
 - (ii) *National Curriculum Statement Grades 10-12 Government Gazettes, No. 25545 of 6 October 2003 and No. 27594 of 17 May 2005.*
- (c) Dipegelo tsa kharikhulamo ya bosetšhaba tse di akanngwang go ka dirisiwa mo ditemanengpotlana tsa b(i) le (ii) di na le dipegelo tsa pholisi tse di latelang tse di tla khutlisiwang ka tatelano ke *National Curriculum Statement Grades R-12 (Firikgong 2012) mo pakeng ya go tloga ka 2012-2014:*
 - (i) Lekala la Thuto/Lenaneo la Serutwa, Dikaedi tsa Lenaneothuto, Dikaedi tsa Tlhatlhobo ya Dirutwa tsa Mephato R-9 le Mephato 10-12;
 - (ii) Pegelo ya Pholisi ya *National Policy on assessment and qualifications for schools in the General Education and Training Band*, e e tthamilweng sešwa mo *Government Notice No. 124 in Government Gazette No. 29626 of 12 February 2007;*
 - (iii) Pegelo ya Pholisi ya the *National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF)*, e e tthamilweng sešwa mo *Government Gazette No.27819 of 20 July 2005;*

- (iv) Pegelo ya Pholisi ya *An addendum to the policy document, the National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF)*, e e mabapi le barutwana ba ba nang le ditlhokego tse di kgethegileng, e e phasaladitsweng mo *Government Gazette, No.29466 of 11 December 2006*, e akareditswe mo pegelong ya pholisi ya *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; le
 - (v) Pegelo ya Pholisi ya *An addendum to the policy document, the National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF)*, e e mabapi le the *National Protocol for Assessment (Grades R-12)*, e e tihamilweng sešwa mo *Government Notice No.1267 in Government Gazette No. 29467 of 11 December 2006*.
- (d) Pegelo ya Pholisi ya *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*, le dikarolo tse di mo Pholiseng ya Kharikhulamo le Tlhatlhobo jaaka e akanngwang mo Dikgaolong 2, 3 le 4 tsa pegelo e, tse di agang melao le boleng jwa *National Curriculum Statement Grades R-12*. Ka jalo go ya ka karolo 6A ya *South African Schools Act, 1996 (Act No. 84 of 1996)*, e aga motheo o Tona ya Thuto ya Motheo e ka tlhomamisang dipolelo tse di lekaneng tsa boleng, gammogo le thulaganyo le tsamaiso ya tlhatlhobo ya diphithlelelo tsa barutwana e e ka dirisiwang mo dikolong tsa botlhe le mo dikolong tse di ikemetseng ka nosi.

1.3 MAIKAELELO A KAKARETISO A KHARIKHULAMO YA AFORIKA BORWA

- (a) Pegelo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Mephato R-12 e tlhagisa kitso, dikgono le meetlo e e tshwanelwang ke go ithutiwa mo dikolong tsa Aforika Borwa. Kharikhulamo e ikaelela go netefatsa gore barutwana ba bona le go diragatsa kitso le dikgono ka ditsela tse di nang le bokao mo matshelong a bona. Mo ntlheng e, kharikhulamo e godisa kakanyo ya go tsepamisa kitso ka bokao jwa tikologo, e ntse e sisimoga (tsibogela) botlhokwa jwa lefatshe ka bophara.
- (b) Pegelo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Mephato R-12, e arabela maikaelelo a:
 - go tlamela barutwana, go sa kgathalesege lemorago la ikonomi ya loago, lotso, bong, bokgoni jwa mmele kgotsa bokgoni jwa botlhale, le kitso, dikgono le meetlo tse di tlhokegang go ikgotsofatsa le botsayakarolo jo bo nang le bokao mo loagong jaaka baagi ba naga e e gololesegileng;
 - e tlamela phithlelelo ya thuto e e kwa godimo;
 - go kaela phetogelo ya barutwana go tswa go thuto ya ditheo go ya go lefelo la tiro; le
 - go tlamela bathati ka tshedimosetso e e lekaneng ya dikgono tsa morutwana.
- (c) Pegelo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Mephato R-12 e ikaegile ka metheo e e latelang:
 - *Phetogo ya loago*; e netefatsa gore go sa lekalekaneng mo go tsa thuto go go fetileng go a siamisiwa, le gore ditšhono tse di lekalekanang tsa thuto di neelwa baagi botlhe;
 - *Go ithuta go go tlhaga gape go tseneletse*, go rotloetsa molebo o o tlhaga e le o o tseneletseng mo thutong, boemong jwa go rutiwa ga go neelwa dinnete go go seng tlhaga e bile go sa tsenelela;
 - *Kitso e e kwa godimo le dikgono tse di kwa godimo*; bonnye jwa maemo a kitso le dikgono tse di tshwanetseng go fitlhelelwa mo mophatong o mongwe le o mongwe di totobaditswe le go beelwa seemo se se kwa godimo, seemo se se fitlhelegang mo dirutweng tsotlhe;

- *Tsweletso*; diteng le bokao jwa mophato o mongwe le o mongwe di supa tsweletso go tloga go e e bonolo go fitlha go e e gwetlhang tlhaloganyo;
- *Ditshwanelo tsa botho, boakaretsi, bosiamisi jwa tikologo le loago*; go tsenyeletsa melawana le ditlwaello tsa bosiamisi jwa tikologo le loago le ditshwanelo tsa botho jaaka di tlhalosiwa mo Molaotheong wa Aforika Borwa. Pegelo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Mephato R-12. (Ka kakaretso) e bosisi mo dintlheng tsa dipharologano di tshwana le lehuma, go tlhoka tekatekano, lotso, bong, puo, kgolo, bogole le dintlha tse dingwe.
- *Go totobatsa botlhokwa jwa tsamaiso ya kitso ditso*; go lemoga ditiragalo (hisetori) le boswa jo bo humileng jwa naga e jaaka dintlha tse di botlhokwa tse di nonotshang meetlo e e leng teng mo Molaotheong; le
- *Go ikanyega, boleng le nonofo*; go tlamela thuto e e ka bapisiwang le ya dinaga tse dingwe ka boleng, go anama le boteng

(d) Pegelo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Mephato R-12 e ikaelela go tlhagisa barutwana ba ba kgonang go:

- lemoga le go rarabolola mathata gape ba tsaya ditshwetso ba akanya ka tsenelelo e bile ba na le boitlhamedi.
- dira ka katlego ba le bosi, kana ba na le ba bangwe e le karolo ya setlhophu;
- ithulaganya, go itsamaisa le go tsamaisa ditiro tsa bona ka boikarabelo le ka nonofo.
- kgobokanya, sekaseka, rulaganya le go tlhatlhoba tshedimosetso ka tsenelelo;
- tlhaeletsana ka nonofo ba dirisa dikgono tsa pono, matshwao kgotsa dikgono tsa puo mo mekgweng e e farologaneng;
- dirisa saense le thekenoloji ka nonofo le ka tsenelelo ba supa boikarabelo mo tikologong le mo boitekanelong jwa ba bangwe; le
- bontsha go tlhaloganya lefatshe jaaka thulaganyo ya ditsamaiso tse di amanang ka go lemoga gore dikaelo tsa tharabololo ya mathata ga di tlhagelele di le tsosi.

(e) Boakaretsi bo tshwanetse go nna karolokônôkônô ya thulaganyo, ipaakanyo le go ruta mo sekolong se sengwe le se sengwe. Se, se ka diragala fa fela barutabana botlhe ba nna le tlhaloganyo e e edileng ya go lemoga le go arabela dikgoreletsi tsa go ithuta le go rulaganyetsa dipharologano.

Ntlhakgolo mo go tsamaiseng boakaretsi ke go netefatsa gore dikgoreletsi di a lemogiwa le go arabelwa ke ditlhophu tsotlhe tsa tshegetso mo loagong lwa sekolo, go akaretsa barutabana, ditlhophu tsa tshegetso tsa dikgaolothuto, ditlhophu tsa tshegetso tse di mo ditheong, batsadi le dikolo tse di kgethegileng jaaka ditikantikwe tse di tswelang morafe mosola ka kakaretso. Go arabela dikgoreletsi mo phaposiborutelong, barutabana ba tshwanetse go dirisa ditogamaano tse di farologaneng tsa dipharologano tsa kharikhulamo jaaka tse di akareditsweng mo Dikaeding tsa Go Ruta le Go Ithuta ga Boakaretsi tsa Lefapha la Thuto ya Motheo (2010). (*Department of Basic Education's Guidelines for inclusive teaching and learning (2010)*).

1.4 KABO YA NAKO

1.4.1 Kgato ya Motheo

(a) Nako ya go ruta mo Kgatong ya Motheo ke e e latelang

SERUTWA	MOPHATO R (DIURA)	MEPHATO 1-2 (DIURA)	MEPHATO 3 (DIURA)
Puo ya Gae	10	7/8	7/8
Puo Tlaleletso ya Ntlha		2/3	3/4
Dipalo	7	7	7
Dikgono tsa Botshelo	6	6	7
• Kitso ya Tshimologo	(1)	(1)	(2)
• Botshweretsi jwa Boithamed	(2)	(2)	(2)
• Thuto ya Ikatiso ya Mmele	(2)	(2)	(2)
• Thuto ya boitekanelo jwa motho le loago	(1)	(1)	(1)
GOTLHE	23	23	25

(b) Nako ya go ruta ya Mephato R, 1 le 2 ke diura di le 23 mme ya Mophato 3 ke diura di le 25.

(c) Diura di le 10 mo dipuong di abetswe Mephato R-2 mme diura di le 11 ke tsa Mophato 2. Bogolo jwa diura di le 8 le bonnye jwa diura di le 7 di abetswe Puo ya Gae, bonnye jwa diura di le 2 le bogolo jwa diura di le 3 di abetswe Puotlaleletso mo Mephato 1-2. Mo Mophato 3 bogolo jwa diura di le 8 le bonnye jwa diura di le 7 di abetswe Puo ya Gae fa bonnye jwa diura di le 3 le bogolo jwa diura di le 4 di abetswe Puotlaleletso ya Ntlha.

(d) Mo serutweng sa Dikgono tsa Botshelo, Kitso ya Tshimologo e abetswe ura e le 1 mo Mephato R-2 le diura di le 2 jaaka go kailwe ka diura tse di mo masakaneng mo mophatong wa 3.

1.4.2 Kgato ya Magareng

(b) Nako ya go ruta mo Kgatong ya Magareng ke e e latelang:

SERUTWA	DIURA
Puo ya Gae	6
Puotlaleletso ya Ntlha	5
Dipalo	6
Disaense tsa Tlhago le Thekenoloji	3,5
Disaense tsa Loago	3
Dikgono tsa Botshelo	4
• Botshweretsi jwa Boithamed	(1,5)
• Thuto ya Ikatiso ya Mmele	(1)
• Thuto ya boitekanelo jwa motho le loago	(1,5)
GOTLHE	27,5

1.4.3 Kgato e Kgolwane

(a) Nako ya go ruta mo Kgatong e Kgolwane ke e e latelang:

SERUTWA	DIURA
Puo ya Gae	5
Puotlaleletso ya Ntlha	4
Dipalo	4,5
Disaense tsa Tlhago	3
Disaense tsa Loago	3
Thekenoloji	2
Disaense tsa Botsamaisi le Ikonomi	2
Tebanyo le Botshelo	2
Botshweretsi jwa Boithlamedi	2
GOTLHE	27,5

1.4.4 Mephato 10-12

(a) Nako ya go ruta mo Mephato 10-12 ke e e latelang:

SERUTWA	Kabo ya nako mo bekeng (diura)
Puo ya Gae	4.5
Puotlaleletso ya Ntlha	4.5
Dipalo	4.5
Tebanyo le Botshelo	2
Bonnye jwa dirutwa dingwe le dingwe tse tharo di tlhophiwa go tswa mo Setlhopheng sa B Mametlelelo B, Mananeo B1-B8 a pegelo ya pholisi ya <i>National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12</i> , e le mabapi le go ya ka mabaka a a botswang pele go dumelanwa ka ona mo ditimaneng tsa 28 tsa pegelo ya pholisi e e bolelwang.	12 (3x4 diura)
GOTLHE	27.5

Nako e e abilweng ya beke e ka dirisediwa bonnye dirutwa tsa NCS tse di tlhokegang jaaka go kailwe fa godimo, e bile e se ke ya dirisediwa dirutwa dipe tsa tlaleletso tse di okeditsweng mo lenaneong la dirutwa. Fa morutwana a ka eletsa go oketsa dirutwa, nako e e okeditsweng e abelwe go rutiwa ga dirutwa tse.

KAROLO 2: GO ITSISE DIPUO

2.1 DIPUO MO PEGELONG YA PHOLISI YA KHARIKHULAMO LE TLHATLHOBHO (PPKT)

Puo ke sediriswa sa mogopolo le tlhaeletsano. Gape ke sedirisiwa sa setso le temogo ya bontle ka tlwaelo se se arogangwang mo gare ga batho go dira gore lefatshe le ba tshelang mo go lona le nne le bokao jo bo botoka. Go ithuta go dirisa puo ka botlalo go kgontsha barutwana go fitlhelela kitso, go tlhalosa boitshupo jwa bona, maikutlo le dikakanyo, go dirisana le ba bangwe le go laola lefatshe la bona. E tlamela barutwana ka ditshwantsho le dikakanyo tse di humileng, tse di maatlal, tse di tseneletseng kwa gare gare tse di ka dirisiwang go dira lefatshe la bona le tokafale go feta jaaka le ntse; le itshekile go feta jaaka le ntse. Ke ka tiriso ya puo mo dipharologanong tsa setso le dikamano tsa loago di thadisiwang le go tlhamiwa, go tlhamiwa goo, go ka fetolwa gape ka puo, ga anamisiwa le go tokafadiwa.

Maemo a Puo

Go ithuta puo mo Mephatong 10-12 go akaretse dipuo tsotlhe tsa semmuso mo Aforika Borwa, e bong, Afrikaans, English, isiNdebele, isiXhosa, isiZulu, Sepedi (Sesotho sa Leboa), Sesotho, Setswana, Siswati, Tshivenda, Xitsonga - gammogo le Dipuo tse e seng tsa Semmuso. Dipuo tse di ka rutiwa ka maemo a a farologaneng.

Puo ya Gae ke puo ya ntlha e e fitlhelelwang ke barutwana. Le fa go le jalo, bontsi jwa dikolo tsa Aforika Borwa ga di rute dipuo tsa gae tsa barutwana ba bangwe ba ba ikwadisitseng mme di na le puo e le nngwe kgotsa tse pedi tse di rutiwang ka maemo a puo ya gae. Ka ntlha ya se, maina a Puo ya Gae le Puotlaleletso ya Ntlha di kaya botswerere jwa maemo a puo e e rutiwang ka ona e seng puo ya gae kgotsa e e fitheletsweng (jaaka mo dipuotlaleletsong). Ka ntlha ya maikaelelo a pholisi e, kumako e nngwe le e nngwe ya puo ya gae e tshwanetse go tlhalogannngwa gore e kaya maemo mme e seng puo ka boyona.

Maemo a Puo ya Gae a tlamela botswerere jwa puo jo bo senolang bomankge jwa dikgono tsa motheo tsa tlhaeletsano ya botsalano e e tlhokagalang mo maamong a loago le dikgono tsa maemo a tlhaloganyo a tsa botlhalefi/seakatemi a a leng botlhokwa mo go ithuteng go ralala kharikhulamo. Go nne le kgatelelo mo go rutiwang ga dikgono tsa go reetsa, go bua, go buisa le go kwala mo maamong a a puo. Kgato e, e tlamela barutwana gape ka bokao jo bo tlhamaletseng, temogo ya bontle le bokgoni jwa go nna le dikakanyo jo bo tla ba tlamelang ka bokgoni jwa go tlhama dilo gape, go akanya le go matlafatsa go tlhaloganyo lefatshe le ba tshelang mo go lona. Le fa go le jalo, kgatelelo le kabo ya maduo a dikgono tsa go reetsa le go bua, go tloga ka Mophato wa 7 go ya kwa pele, di kwa tlase go na le tsa go buisa le go kwala.

Maemo ya Puotlaleletso ya Ntlha a tseelela gore barutwana ga ba na kitso epe ya puo fa ba goroga kwa sekolong. Mo dingwageng tsa ntlha tsa sekolo go tlhomiwa mogopolo mo go ageng bokgoni jwa morutwana jwa go tlhaloganyo puo le go e bua - dikgono tsa motheo tsa tlhaeletsano ya botsalano. Mo Mephatong ya 2 le 3 barutwana ba simolola go aga kitso ya puo mo motheong o wa tiro ya molomo. Gape ba diragatsa dikgono tsa puo tse ba setseng ba di ithutile mo Puong ya Gae.

Mo Dikgatong tsa Magareng le tse Dikgolwane, barutwana ba tswela go tiisa dikgono tsa go reetsa, go bua, go buisa le go kwala. Kgatelelo e kgolo e abelwa go dirisetsa Puotlaleletso ya Ntlha ka maikaelelo a go akanya le go ntsha mabaka. Ba tshwaragana le ditlangwa tsa dikwalo le go simolola go aga bokgoni jwa temogo ya bontle le go tshwantsha mo Puotlaleletsong ya bona.

Barutwana ba tshwanetse gore fa ba goroga mo Mophatong 10, ba bo ba tlhaloganyo Puotlaleletso ya Ntlha mabapi le dikgono tsa dikgolagano tsa botho le maemo a tlhaloganyo ya tsa botlhalefi. Le fa go ntse jalo, boammaaruri ke

gore barutwana ba bantsi mo kemong e ga ba kgone go tlhaeletsana sentle ka Puotlaleletso ya bona. Kgwetlho mo Mephatong 10-12 ke go tlamela barutwana ba ka tshegetso gape ka yona nako eo ba Abelwa Kharikhulamo e e ba kgontshang go fitlhelela maemo a a tlhokegang mo Mophatong 12. Maemo a, a tshwanetse gore a nne mo seemong se barutwana ba ka dirisang puotlaleletso mo maamong a a kwa godimo a go tlhaloganya go ba baakanyetsa go tswelletsa dithuto tse di kwa godimo kgotsa le go tsena mo ditirong tse di farologaneng.

2.2 MAIKAELELO A A KGETHEGILENG A GO ITHUTA DIPUO

Go ithuta puo go tshwanetse ga kgontsha barutwana go:

- fitlhelela dikgono tsa puo tse di tlhokagalang mo botlhalefing jwa go ithuta go ralala kharikhulamo.
- go reetsa, go bua, go buisa/ go lebelela le go kwala/ go tlhagisa puo ka go itshepa le ka natefo. Dikgono tse le maitlhommo di bopa boalo jwa go ithuta mo botshelong jotlhe.
- dirisa puo ka nepagalo a tsaya tsia bareetsi, maitlhommo le maemo.
- tlhagisa le go emela, ka molomo le ka go kwala, dikakanyo tsa bona, megopolo le maikutlo ka go itshepa gore ba kgone go nna baakanyi ba ba ikemetseng gape ba akanya ka tsenelelo.
- dirisa puo le boikakanyetsi jwa bona go batlisisa ka ga bobona le ka ga lefatshe le le ba dikologileng. Se, se tla ba kgontsha go tlhagisa maitemogelo a bona le diphitlhelelo tsa bona ka ga lefatshe ka molomo le ka go kwala.
- dirisa puo go fitlhelela le go laola tshedimosetso ya go ithuta go ralala kharikhulamo le ka ditsela tse dingwe tsa tiriso. Tshedimosetso ya puo ke kgono e e botlhokwa mo 'motlheng o wa tshedimosetso' e bile e nna karolo ya motheo ya go ithuta mo botshelong jotlhe.
- dirisa puo jaaka sediriswa sa go akanya ka tsenelelo le ka boitlhamedi, go tlhagisa dikakanyo tsa bona ka dintlha tsa boitshwaro le meetlo; go inyalanya le mefuta e mentsi ya ditlhangwa ka tsenelelo; go gwetlha dintlhakemo, meetlo le tlhotlheletso ya dikamano tse di akareditsweng mo ditlhangweng; go buisa ditlhangwa ka maitlhommo a a farologaneng, jaaka go di itumelela, go dira dipatlisiso, le ditshekatsheko.

2.3. THADISO KA GA KHARIKHULAMO YA PUO

Kharikhulamo e, e rulagantswe go latela dikgono, diteng le ditogamaano tse di latelang:

Dikgono tsa puo	
Go reetsa le go bua Go reetsa Dikgato tsa go reetsa • Pele ga theetso • Ka nako ya theetso • Morago ga theetso Mefuta e e farologaneng ya go reetsa • Go reeletsa tshedimosetso e e kgethegileng • Go reeletsa tshakatsheko le katlholo e e tseneletseng • Go reeletsa kgatlhegelo le tlhaeletsano le ba bangwe Go Bua Dikgato tsa go bua • Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa le go rulaganya • Go ikatisa le go tlhagisa Diponagalo le melawana ya ditlhangwa tsa tlhaeletsano ya molomo	Go buisa le go lebelela Dikgato tsa go buisa • Pele ga puiso • Puiso • Morago ga puiso Thanolo ya ditlhangwa tsa puo Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo Popo ya polelo le thulaganyo ya ditlhangwa Diponagalo tsa ditlhangwa tsa dikwalo Go kwala le go tlhagisa Dikgato tsa go kwala • Go dira paakanyetsotiro • Go kwala ditlhangwa tsa ntlha • Go boeletsa • Go tseleganya • Go tlhotlha diphoso • Go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso mo dikgatong tsa go kwala Diponagalo tsa ditlhangwa tse di tlhagisitsweng Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso

2.4 MABAKA A A KGODISANG A GO RUTA BOKGONI JWA PUO

Go reetsa le go bua go botlhokwa mo go ithuteng dirutwa tsotlhe. Ka ditogamaano tse di tseneletseng tsa go reetsa le go buisa, barutwana ba kgobokanya le go tlhotlha tshedimosetso, aga kitso, rarabolola mathata ba bo ba tlhagisa dikakanyo le megopolo. Dikgono tse di tseneletseng tsa theetso di kgontsha barutwana go lemoga meetlo le maitlhommo a a ageletsweng mo ditlhangweng le go gwetha puo e e sekametseng mo letlhakoreng le le lengwe le e e tlhotlheletsang. Dikgono tsotlhe tsa tlhaeletsano ya molomo di fetisiwa ka tiriso ya dipopego tsa puo. Go ithuta dipopego tsa puo go tshwanetse go golagana le tiriso ya puo mo maemong a a farologaneng a loago, sekao, go tlhagisa dikakanyo kgotsa maikutlo a motho, go itsise batho, go neela dikaelo le ditaelo. Dikgono tsa go reetsa tse di rutiwang di tla laolwa ke mofuta wa setlhangwa sa molomo le maikaelelo a moreetsi.

Go buisa le go lebelela go botlhokwa mo katlegong ya go ithuta go ralala kharikhulamo, le botsayakarolo jo bo tletseng mo loagong le mo lefatsheng la tiro. Barutwana ba aga botswerere mo go buiseng le go lebeleleng mefuta e mentsi e e farologaneng ya ditlhangwa tsa boithamedu le tse e seng tsa boithamedu, go akaretsa le ditlhangwa tse di bonwang. Barutwana ba lemoga ka moo mofutakwalo le rejisetara di senolang maikaelelo, bareetsi le maemo a ditlhangwa ka teng. Kutlwisiso le thanolo ya didiriswa tse di kwadilweng le tse di bonwang e laolwa ke kitso ya barutwana ya dipopego tsa puo, melawana le maitemogelo a bona a botshelo. Dipopego tsa puo di thusa barutwana go tlhaganya tsela e ditlhangwa di bopilweng ka yona. Barutwana ba tshwanetse go dirisa ditogamaano tsa pele

ga puiso, puiso le morago ga puiso tse di ba thusang go tihaloganya le go ranola mefuta e mentsi e e farologaneng ya ditlhangwa, sekao, go bonela pele, go tihalosa le go athola. Barutwana ba tshwanetse go dirisa ditogamaano tsa pele ga puiso e bong go okola dintlha/buisa ka bonako gore ba kgone go bona gore setlhangwa se bua ka ga eng le go tlovisa matlho/go buisa ka bonako go ntsha dintlha tse di rileng, go buisa diponagalo tsa ditlhangwa, dikarolo tsa buka le popego ya ditemana/ditlhangwa le go ithuta gore di agelelang jang mo bokaong. Barutwana ba tshwanetse go thusiwa go fitlhelela tlotlofoko ka go buisa mefuta e mentsi ya ditlhangwa. Ka kgato e ya bofelo ya sekolo, bontsi jwa ditirwana di tlhoka kgatelelo e e lekaneng ya motho ka nosi ka gonne e ne e le karolo ya tswelelo ya barutwana mo tsamaong ya dikgato tse di fetileng.

Go kwala le go tlhagisa go letla barutwana go bopa le go tlhaeletsana megopolo le dikakanyo ka tomagano. Go kwala kgapetsakgapetsa mo maemong, ditiro le mafapha a dirutwa a a farologaneng go kgontsha barutwana go tlhaeletsana ka mokgwa wa tirisano le wa boithlamedi. Maitlhomong ke go tlhagisa bakwadi ba ba nonofileng, ba ba kgonang go fetoga bonolo, le ba ba tla kgonang go dirisa dikgono tsa bona go bopa ditlhangwa tse di maleba tse di kwadilweng, tse di bonwang le tse di dirisang ditsela tsa tlhaeletsano tse di farologaneng mo maitlhomong a a farologaneng. Kitso ya dipopego le melawana ya puo e tla thusa barutwana go tlhagisa ditlhangwa tse di tihaloganyegang e bile di lomagana. Dipopego tsa puo di tshwanetse go rutelwa go bopa ditlhangwa mo maemong a tiriso ya tsona. Tiriso ya dipopego tsa puo ga e a tshwanela go tlaolelwa fela tshekatsheko ya dipolelo tse di rileng. E tshwanetse go tihalosa tsela e dipolelo di tlamilweng ka yona go bopa ditlhangwa tsotlhe jaaka dikgang, ditlhamo, makwalo, dipegelo tse barutwana ba ithutang go di buisa le go di kwala kwa sekolong.

Dikgono tse di fa godimo di tshwanetse go lotaganngwa. Mo go lotaganyeng dikgono tse, go tota kgono e le nngwe go ka isa kwa tiragatsong ya e nngwe. Sekao, morutwana yo o mo dingangisanong o tshwanetse go buisa ditlhamo tsa ngangisano/ tse di sa tseeng letlhakoreng a bo a tlhagisa tlhamo ya gagwe ya ngangisano/ e e sa tseeng letlhakore a dirisa dikarolopuo di tshwana le makaelagongwe, malatodi, kganetso, makopanyi, jalo jalo.

Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso di tsaya karolo ya botlhokwa mo go tihaloganyeng le go tlhagiseng ditlhangwa tse di kwadilweng le tsa molomo e bile di tshwanetse go tsenyelediwa le dikgono tsa puo tse di kailweng fa godimo.

2.5 MELEBO YA GO RUTA PUO

Melebo ya go ruta puo mo dikwalong e ikaegile ka setlhangwa, e a tlhaeletsana, e a lotaganya e bile e lebile dikgato.

Molebo wa go ruta puo o o ikaegileng ka setlhangwa le molebo wa go ruta puo ka mokgwa wa tlhaeletsano ka bobedi e ikaegile ka tiriso le tlhagiso e e tsweleng ya ditlhangwa.

Molebo wa go ruta puo o o ikaegileng ka setlhangwa o ruta barutwana go nna le bokgoni, ba itshepe le go nna babuisi ba ba buisang ka tsenelelo, bakwadi, balebeleli le batlhami ba ditlhangwa. E akaretsa go reetsa, go buisa, go lebelela le go sekaseka ditlhangwa gore go tihaloganyesege gore di tlhagisitswe jang le gore ditlamorago tsa tsona ke dife. Ka tirisano e e botlhokwa e, barutwana ba godisa bokgoni jwa go tlhatlhoba ditlhangwa. Ditlhangwa tse e leng tsa nnete ke metswedi e megolo ya diteng le maemo a tlhaeletsano, go ithuta go go lotaganeng le go ruta dipuo. Molebo o o ikaegileng ka setlhangwa, gape o akaretsa go tlhagisa mefuta e e farologaneng ya ditlhangwa mo maitlhomong le mo bareetsing ba ba rileng. Molebo o, o sedimosediwa ke go tihaloganya gore ditlhangwa di bopiwa jang.

Molebo wa go ruta puo ka mokgwa wa tlhaeletsano o tshitsinya gore morutwana o tshwanetse go nna le maitemogelo a magolo mo puong e e ikaeletsweng le ditšhono di le dintsi tsa go ikatisa kgotsa go tlhagisa puo fa a e ithuta. Barutwana ba ithuta go buisa, ka go buisa thata le go ithuta go kwala ka go kwala thata.

Molebo wa go ruta puo ka dikgato o dirisiwa fa barutwana ba tlhagisa ditlhangwa tsa molomo le tse di kwadilweng. Barutwana ba tsaya karolo mo maemong a a farologaneng a dikgato tsa go reetsa, go bua, go buisa le go kwala. Ba tshwanetse go akanyetsa bareetsi le maitlhommo mo tsamaong ya dikgato tse. Se, se tla ba kgontsha go tlhaeletsana le go tlhalosa megopolo ya bona ka go itlela fela. Sekao, go rutiwa ga go kwala ga go a leba se se tlhagisiwang fela, mme go lebile gape dikgato tsa go kwala. Mo dikgatong tsa go kwala barutwana ba rutiwa mokgwa wa go tlhama dikakanyo, go akanya ka ga mosola wa tsona le ka babuisi, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go tseleganya tiro ya bona le go tlhagisa setlhangwa se se kwadilweng se se tlhaeletsang megopolo ya bona.

Melebo ya go ruta dikwalo

Lebakalegolo la go buisa dikwalo mo phaposiborutelong ke go dira gore barutwana ba nne le tshisimogo mo tirisong e e kgethegileng ya puo e e lolameng, e e nang le boammaaruri, ya botshwantshi, ya matshwao, e na le bokao jo bo tseneletseng go feta sengwe le sengwe fela se ba ka se buisang. Fa ditlhangwa tse dingwe e le tsa boitumediso, kakabalo, kgotsa tshenolelo, bakwadi ba ba tlhoafetseng ba kwala dipadi, diterama le maboko ka gore ba na le dikakanyo, megopolo le dikgang; melawana le ditumelo tse ba batlang thata go di abelana kgotsa go di senolela babuisi ba bona ba ba ikaeletsweng. Tiriso ya puo ya bona ya botshwantshi ke mokgwa o o tlaleletsang, o o senolang, o o tshegetsang le go baya mo pontsheng dikakanyo tsa bona.

Go ruta dikwalo ga go nke go nna bonolo, fela ga go kgonege kwa ntle ga dithanolo le ditshwaelo tsa botho, tse di akanngwang di na le boammaaruri go tswa mo barutwaneng ka bobona. Kwa ntle ga gore ba ithute go tlhaloganya setlhangwa ka bobona, ba tla bo ba sa rutege mo go kgotsofatsang. Barutabana ba tlhoka gore gangwe le gape ba tshegetse dithanolo tsa bona le dikakanyo tsa ditlhangwa, ba bo ba letlelela botsayakarolo jwa barutwana go le gontsi ka mo go tlhaloganyesegang. Thanolo ga se ka ga go nepa kgotsa go fosa. Ke ka ga go batlisisa se se nang le bokao mo mmuisang.

Ditsela tse di botoka tsa go ruta dikwalo di ka akaretsa tse dingwe kgotsa tsotlhe tse di latelang:

- Leka ka bojotle go buisa bontsi jwa setlhangwa mo phaposing ka fa go ka kgonegang ntle le go kgaotsa o dira ditirwana tse dingwe. Se, se se ke sa tsaya dibeke di le pedi. Go botlhokwa gore barutwana ba nne le kakanyo e e lolameng ya se se diragalang kwa tshimologong ya setlhangwa. Go tsaya nako e ntsi mo go buiseng setlhangwa go senya go tlhaloganya ntlha ya kanelo le poloto ka botlalo. Diphaposi tse dingwe di kgona go buisa setlhangwa kwa ntle ga tshegetso ya mokgwa o. Se, se tshwanetse go rotloediswa. Go tshwanetse ga rutiwa poko e seng maboko. Buisa bontsi bo bo ka kgonegang mo phaposing, le go netefatsa gore barutwana le bona ba kwala maboko.
- Thanolo ya setlhangwa ke thuto e e rutiwang mo maemong a thuto ya yunibesithi, e bile barutwana ba setlhophaga se ga ba tlhoke go ithuta kemo e e kwa godimo e ya thanolo. Le fa go ntse jalo, maitlhommo otlhe a go ruta ditlhangwa ke go bontsha barutwana ka moo puo ya bona ya gae e ka dirisiwang ka teng ka botlalo, ka botlhale, ka botshwantshi le ka manontlhotlho. Se, se raya go lebelela ka moo setlhangwa se bopilweng ka teng, se tlhotlheleditsweng, le go rulaganngwa ka go tlhalosa le go gatelela se se tlhagisiwang. Tiro e e ntseng jalo e ka akaretsa go tlhatlhoba go nna teng le go tlhokega ga boikakanyetso. Go ka lejwa ntlha ya gore ke mofuta ofe wa boikakanyetso o o tlhophilweng ke mokwadi le mabaka a teng; popego ya dipolelo le ditemana,

thulaganyo ya maboko mo tsebeng, tlhopho ya mafoko, dipopego tse di tswelelang mo setlhangweng; tiriso ya letshwao, modumo le mmala mo go leng maleba. Bontsi jwa tiro e, bo tshwanetse go ikaega ka setlhangwa, fela tshekatsheko ya setlhangwa sengwe le sengwe mola ka mola, e senya go nna bofitlha ga sona.

- Ditlhangwa tsa boitlhamedi di tshwanetse go golaganngwa thata le go ithuta setlhangwa sengwe le sengwe sa dikwalo. Ditirwana tsa go kwala tse di batlang gore setlhangwa se se buisiwang se tlhaloganngwe di ka nna le thuso e kgolo mo go fitlheleleng maemo a le mantsi a kgatlhego mo barutwaneng. Dipuisano tsa mo phaposing di ka nna mosola fa fela yo mongwe le yo mongwe a na le seabe. Fela dipuisano tsa phaposi tse di isang kwa ditirwaneng tsa tiro e e kwadiwang di na le mosola o o bonalang mo barutwaneng le mo go morutabana.
- Kwa bofelong, go botlhokwa go tlhagisa gore mo dikwalong ga se gantsi go solofelwa karabo e le nngwe e e nepagetseng. Setlhangwa se se feletseng, se kaya sengwe, e seng manathwana a sona fela; puiso e siameng ya setlhangwa e akaretsa setlhangwa sotlhe mo mekgweng ya go se ranola, ya boitlhamedi, ya motho ka nosi le ya go utolola dintlha.

2.6 KABO YA NAKO MO KHARIKHULAMONG

Kharikhulamo ya Puo ya Gae e ikaegile mo diureng di le 4.5 mo bekeng ka sebaka sa dibeke di le 40 ka ngwaga wa dithuto. Diteng tsotlhe tsa puo di rutiwa mo tsamaong ya dibeke di le pedi, ke gore diura di le 9 mo tsamaong ya dibeke di le pedi. Barutabana ga ba tlhoke go tsepama thata mo sebakeng se (sedikweng se) fela ba tshwanetse go netefatsa gore dikgono tsa puo di ikatisetswa kgapetsakgapetsa, bogolosegolo tsa go buisa le go kwala. Kabo ya nako ya dikgono tsa puo tse di farologaneng mo Mephatong 10 le 11 ke dibeke di le 36. Dibeke di le 4 di dirisetswa ditlhatlhobo. Nako ya Puo ya Gae mo Mophatong 12 ke dibeke di le 30. Dibeke di le 10 di dirisetswa ditlhatlhobo.

Lenaneo la nako le tshwanetse go akaretsa kamuso(pakathuto) e le nngwe e e emelang dikamuso(dipakathuto) di le pedi mo bekeng.

Lenaneo le le latelang le tshitsinya nako e e tshwanelwang ke go abelwa dikgono tsa puo tse di farologaneng mo sedikweng sa dibeke di le pedi.

Dikgono	Kabo ya Nako mo Karolopeding(Diura)	%
*Go reetsa & Go bua	1	10
*Go bua & Go lebelela: Tekatlhaloganyo & Dikwalo	4	45
*Go kwala & Go tlhagisa	4	45

*Dipopego tsa puo le melawala ya tiriso di lotagantswe mo kabong ya nako ya dikgono tse di fa godimo.

2.7 DITLHOKEGO TSA GO RUTA PUO YA GAE JAAKA SERUTWA

- Morutwana o tshwanetse go nna le:
 - (a) Buka e e rebotsweng ya dipopego tsa puo le melawana ya tiriso
 - (b) Dibuka tsa mefutakwalo e e rebotsweng/tlhaotsweng e e latelang:
 - Padi/ Dinaane
 - Terama
 - Poko
 - (c) Thanodi
 - (d) Didiriswa tsa mmedia: Kokoanyo ya makwalodikgang le dimakasine
- Morutabana o tshwanetse go nna le:
 - (a) Pegelo ya Pholisi Bosetšhaba ya Kharikhulamo le Tlhatlhobo
 - (b) Pholisi ya Puo mo Thutong (Language in Education Policy - LiEP)
 - (c) Buka ya dipopego tsa puo le melawana ya tiriso e e dirisiwang ke barutwana le dibuka tse dingwe tsa metswedi go tlaleletsa tse di rebotsweng.
 - (d) Dibuka tsa mefutakwalo e e rebotsweng/tlhaotsweng e e latelang:
 - Padi/ Dinaane
 - Terama
 - Poko
 - (e) Dithanodi
 - (f) Didiriswa tsa mmedia: makwalodikgang a a farologaneng, dimakasine, le diboroutšhara.

KAROLO 3: DITENG LE DITHULAGANYO TSA GO RUTA DIKGONO TSA PUO

Karolo e, e kgaogantswe ka dikarolwana di le PEDI: thadiso ya dikgono, iteng le ditogamaano le Dithulaganyo tsa Go Ruta.

3.1 GO REETSA LE GO BUA

Go reetsa le go bua ke dikgono tse di farologaneng fela e nngwe e ikaegile ka e nngwe. Ka bobedi di bonala go ya go ile mo phaposiborutelong fa barutwana ba amogela le go buisana ka tshedimosetso. Go reetsa le go bua go go tlhomameng le go go sa tlhomamang mo mabakeng a a kgethegileng, sekao, dingangisano di batla thuto e e itebagantseng le tsona. Go reetsa le go bua go go tlhomameng le go go sa tlhomamang go lotagantswe le puiso, go kwala le tiragatso ya puo, le go bua go ka naya setlhangwa se se kwadilweng sebopego sa tiro ya molomo (sk. o buisetsa kwa godimo).

GO REETSA

Dikgato tsa go reetsa

Thuto ya theetso ka gale e tsenyeletsa go ruta dintlha tsa dikgato tsa theetso. Se, ke tirwana ya maphata a le mararo e e tlhagisang ditogamaano tsa theetso e e ikemetseng go nopola le go tlhaloganya puo le mefuta e mengwe ya theetso. Ga se kgato nngwe le nngwe e e tla dirisiwang mo maemong mangwe le mangwe. Sekao, fa barutwana ba reeditse tlhaloso e e gatisitsweng ba tlile go tlhoka go dira tirwana ya pele ga theetso e e ba sedimosetsang ka tlhokego ya theetso e e tsepameng le go ba thusa go dira kgolaganyo le maitemogelo a bona. Ditirwana tsa theetso di ka thusa go ikgopotsa dintlha go sekaseka melaetsa. Kgato ya morago ga puiso e ka dira gore barutwana ba tsibogele se ba se utlwileng ka nako ya dipuisano.

Ditirwana le tlhatlhobo ya tekatlhaloganyo le tlhatlhobo di neela morutabana tšhono ya go ruta barutwana gore ba reetse jang.

Pele ga theetso

- Baakanyetsa bokao
- Tlhotlheletsa kgatlhegelo ya barutwana
- Tsosolosa tlotlofoko ya barutwana
- Barutwana ba bonelapele diteng
- Tsosolosa kitso e e setseng e le teng ya barutwana
- Aga kitso ya pele ya barutwana
- Sekaseka maemo le maitlhommo a go reetsa a a rileng
- Barutwana ba tlhomamisa maitlhommo

Ka nako ya theetso barutwana ba

- Sekaseka
 - o Molaetsa

- o Sebui
- o Bopaki jo bo neelwang ke sebui, go akanya, le boikuelo jwa go tlhagisa maikutlo
- Aga kgolagano ya dikakanyo
- Batla bokao
- Botsa dipotso
- Go itseela ditshwetso le go netefatsa diponelopele
- Akanya ka tsenelelo o bo o atlhola

Morago ga theetso

- Barutwana/ Morutabana ba botsa dipotso
- Bua ka se sebui se buileng ka ga sona
- Sobokanya tlhagiso ka molomo
- Thadisa dintlha
 - o Sekaseka le go atlhola ka tsenelelo se se utlwilweng
 - o Tsaya karolo mo ditirwaneng tse di agang megopolo e e fitlheletsweng
 - o Akanya ka ga ditlhagiso ka tsenelelo

Mefuta e e Farologaneng ya Go Reetsa

Go reeletsa tshedimosetso e e kgethegileng

Go reetsa, go na le go utlwelela fela, e nna e ntse e le ntlhakgolo mo tsibogong nngwe le nngwe e e botlhale mo lefatsheng le le re dikologileng. Mo lefatsheng le thekenoloji e itlhomileng kwa pele ka go tlhama dilo tse dintsi jaaka medumo, mantswe, mmimo, go bua, go ithuta le go reetsa tse di leng mosola kgotsa di dirisega e nna sengwe sa botlhokwa. Bontsi jwa dilo tse di tlhagisitsweng fa tlase fa, tse di diragalang mo dikgatong tse di farologaneng tsa theetso tse di kailweng, ga e ne e nna tse di sa tlwaelegang mo barutwaneng ba setlhophaga se, barutabana ba tlhoka fela go dira ka dikgato tse ba akanyang gore barutwana ba santse ba di tlhoka.

- Tsosa/tlhabolola lemorago la kitso pele o reetsa
- Tlhomamisa maitlomo a sebui
- Neela tiro ya theetso nako e e tletseng o supe kgatlhegelo
- Batlisisa bokao
- Tlholo go thaloganyega ga molaetsa ka go dira dikgolagano, go dira le go netefatsa diponelopele, go dira diphopholetso, go tlhatlhoba le go akanya ka tse di fetileng.
- Dira dintlhathuto tse di nang le bokao o thadisa, aroganya ka ditlhophaga, sobokanya, dira manaanenetefatso, bua gape, tlhalosa

- Tlhaola molaetsa go tswa mo sebuing
- Tlhokomelo ya tiriso le bokao jwa mafoko
- Lemoga, ranola le go tlhatlhoba melaetsa
- Tlhaloganya ditaelo, dikaelo, le ditsamaiso
- Lemoga dikakanyokgolo le mabaka a a di tshegetsang
- Aga tshedimosetso ka go: bapisa, obamela ditaelo, tlatša diphatlha, batla dipharologano, tshwaya dintlha, fetisa tshedimosetso, tlhomaganya, tshwantsha, ranola bokao
- Sala morago tlhagiso ka go: araba dipotso, boeletsa dintlhathuto, kgaoganya dikakanyo ka ditlhopha, sobokanya, tlhalosa, lebelela gape go bua kgotsa go kwala.

Go reeleisa tshakatsheko ya tsenelelo le tlhatlhobo

Bontsi jwa dikgato/tsamaiso e e neetsweng fa tlase di ka thusa mo go ithuteng ditlhangwa le ditokomana tsa sepolotiki. Morago ga tirwana ya theetso, morutabana ka gale o tlhagisa ditšhono tsa dipuisano, fela go a thusa gape go fetolela ditirwana tse mo go kwaleng. Nopolo e khutshwane ya modumo go tswa mo filiming e ka dirisediwa go simolola tlhamo ya kanelo ("Ke eng se o se utlwang tota? Se kaya eng?"). Tlhopho ya palo ya mafoko a a tlhagisang maikutlo a a kwa teng go tswa mo puong, kgotsa go tswa mo go buiseng leboko go ka akarediwa mo papetlaneng e e kwadiwang e le maleba le bokao. Akaretsa mafoko mo polelong e e ganetsang se se builweng mo puong; kgotsa o dirise mafoko mo lebokong la gago gore go tlhaloganya mafoko ga gago go utlwale.

- Lemoga le go ranola puo e e tlhotlheletsang, e e tsosang maikutlo a a rileng, e e digelang, e e sekamelang mo letlhakoreng le le lengwe, e e gobeletang, le e e lebelelang dilo ka letlhakore le le lengwe.
- Farologanya magareng ga ntlha le kakanyo
- Supa temogo le go ranola segalo, lebelo le tiriso ya puo
- Tsibogela setaele, segalo le rejisetara o bo o tlhatlhobe ka nepagalo
- Tlhaloganya tatelano ya tshedimosetso
- Dira ditshwetso le go neela bopaki
- Dira diphopholetso le go bonelapele ditlamorago
- Tsibogela tiriso ya puo, tlhopho ya mafoko, popego le kapodiso

Go reeleisa kgatlhegelo le tlhaeletsano le ba bangwe

Ditirwana tse tsa theetso di dirwa bontle mo dingangisanong, mo dipuisanong tsa ditlhopha tse dinnye le mo dipuisanong dingwe le dingwe tse di rulaganeng. Go lebelela difilimi go ka thusa mo go sekasekeng diponagalo jaaka di neetswe fa tlase:

- Go tsiboga mo maemong a tlhaeletsano
- Letla dithefosano mo motlotlong.
- Botsa dipotso go tsweletsa tlhaeletsano

- Tsibogela puo ya matsogo, tebo ya matlho, le ya mmele.
- Supa go tloganyana botsalano magareng ga puo le setso ka go bontsha tlotlo mo melawaneng ya ditso.
- Tsibogela bontle jwa boleng jwa setlhangwa sa molomo, sk. moribo, lobelo, seabe sa lentswe, tshwantshanyo, le ditlhangwa tse dingwe tse di tsamaisanang le setlhangwa.

GO BUA

Kwa bofelong jwa kgato e ya thuto, fa barutwana ba ka kgona go bua bonolo, ba iketleeditse ka nepagalo, ba tla bo ba fitlheletse letlotlo le le nang le boleng la botshelo, botho le boithutelo jwa bona. Go tlhola go itshepa ka boena go botlhokwa thata go feta malepa a a kgethegileng a puo ya mo phatlalatseng. Barutwana ba tlhoka go itse gore fa ba bua ga ba kitla ba sotliwa kgotsa ba nyadiwa ka gope, e bile ba netefaletswe tshegetso le thotloetso e e tletseng ya morutabana ka dinako tsotlhe.

Barutwana ba rutilwe bontsi jwa malepa a motheo a go neela puo pele ga kgato e. Ruta barutwana se ba tlhokang go se itse fela.

Go ruta go bua go tshwanetse ga akaretsa kitso ya ditogamaano tse di latelang tsa dikgato le tlhaeletsano:

Dikgato tsa go bua

- go dira paakanyetsotiro, go batlisisa le go rulaganya
- go ikatisa le go tlhagisa

Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa le go rulaganya

Barutwana ba tshwanetse go bontsha bokgoni jwa go ipaakanyetsa tiro, patlisiso le thulaganyo ya tlhagiso ya molomo ka:

- go dirisa rejisetara, setaele le lentswe le le nepagetseng go ya ka bareetsi, maitlhommo, bokao le thitokgang.
- dirisa puo e e nepagetseng.
- go bontsha temogo e e tseneletseng ya tiriso ya puo ka go neela dintlha le go tlhagisa megopolo ka bokao jo bo tlhamaletseng, jo bo itlhametsweng go ya ka tiriso le jo bo bofitlha.
- go tlhagisa le go senola meetlo le maitlhommo, e e tlhotlheletsang, e e tsosang maikutlo a a rileng, e e digelang, e e sekamelang mo letlhakoreng le le lengwe, e e gobeletang, le e e lebelelang dilo ka letlhakore le le lengwe.
- go dirisa didiriswa tsa metswedi le tsa kaelo jaaka dithanodi le dithesorase go tlhopha tlotlofoko e e nonofileng e nepagetse le go tlisa tlhagiso ka go dirisa dintlha, didiriswa tse di utlwiwang le tse di bonwang, dithusathuto le dikerafo go oketsa nepagalo ya ditlhagiso.

Go ikatisa le Go tlhagisa

Barutwana ba tshwanetse ba bo ba kgona go bontsha dikgono tsa go tlhagisa ka molomo ka:

- go bua le bareetsi ka tlhamalalo
- go lebelela mefuta e mentsi ya metswedi e e maleba e e dirisitsweng, go akaretsa dintlha le dikao tse di farologaneng go ya ka ditlhokego tsa tiro
- go dirisa matseno a a ngokang le bokhutlo jo bo tiileng; go aga dikakanyo le dintlha tse di tshegetsang ka tsela e e utlwalang, e tloganyega; e tshegetsa puo mo ntlheng le go efoga go tswa mo setlhogong, dipoeletso

tse di sa tlhokegeng, mafoko/dipolelo tse di dirisitsweng thata di feleletse di latlhegetswe ke bokao, dipegelo tse di sa batleng tsibogelo

- go dirisa dipopego tsa thulaganyo jaaka ditatelano, bomaleba, lebaka le ditlamorago, papiso le pharologano, bothata le tharabololo go sedimosa le go tlhotlheletsa
- go dirisa segalo se se nepagetseng
- go tlhagisa le go tsweletsa dintlha tse di tshegetsang ka tsela e e utlwalang le go tlhopha mefuta ya bosupi jo bo maleba (sekao, dipalopalo, bopaki, dinako tse di kgethegileng) tse di arabelang maemo a teko ya bosupi, go akaretsa boikanyego, kamogelesego le bomaleba
- go dirisa mefuta e e farologaneng ya go bitsa batho go ya ka maemo a bona kgotsa dipoeletso: bomme le borre, makgarebe le makau; ke batla go gatelela gore ...
- go dirisa tlhopho e e nepagetseng ya mafoko, dipopego le melawana ya puo; le
- go dirisa malepa a go bua ka mafoko le ka dikarolo tsa mmele mo ditlhagisong. (sekao; segalo, kutlwalo ya lentswe/phetogo ya segalo, modumo, lebelo/morethetho, tebo ya matlho, puo ya sefatlhego, puo ya matsogo le puo ya mmele)

Diponagalo le melawana ya ditlhangwa tsa tlhaeletsano ya molomo

Puo e e ipaakanyeditsweng

Dintlha tsotlhe tse di neetsweng mo karolwaneng ya 'Go tlhagisa' di ntse di le maleba le fa.

Puo e e sa ipaakanyediwang

- Dirisa segalo, kutlwalo ya lentswe, lebelo, tebo ya matlho, kemo le puo ya matsogo
- Dirisa tlotlofoko e e maleba e nonofile le dipopego tsa puo
- Dirisa matseno le bokhutlo jo bo utlwalang

Potsotherisano

- Dirisa dipotso, tlhotlheletso, go kwala dintlhathuto, tshobokanyo, dikgono tsa go reetsa le puo ya tiriso ya dikarolo tsa mmele
- Rulaganya le go baakanya: tlhomamisa maikaelelo, botso jwa tshedimosetso, dipotso, nako, lefelo, tatelano, tikologo (lebelela diponagalo tsa go kwala)
- Dirisa malepa a potsotherisano ka dikgato
 - o Kitsiso (go itlhalosa; bolela maitlhomo)
 - o Kago ya botsalano (tlhola maemo a boikanyego)
 - o Dipotso (botsa go simolola ka tsa kakaretso go ya go tse di totilweng, dipotso tse di maleba, dirisa puo e e supang kgolo, e le bosisi, e tlotla, e tlhotlheletsa; reetsa ka tlhoafalo, tlhatlhoba tsibogo, tsiboga ka nonofo go bontsha kitso)
 - o Tshobokanyo (kwala ditsibogo ka go tsaya dintlhakgolo, sobokanya, tlhomaganya le go rulaganya ditsibogo le dintlha ka tatelano e e rulaganeng)

- o Tswalelo (leboga motho yo o neng a tsenetse potsotherisano, neela dintlha tse go ka ikamaganngwang le wena ka tsona)

Go itsise sebui

- Itsise bareetsi sebui ka botlalo le ka nepagalo
- Rulaganya, ipaakanye, tlhagisa
 - o Dirisa puo e e tlhomameng go amogela le go itsise sebui. Se tswe mo tseleng
 - o Dira dipatlisiso go fitlhelela tshedimosetso go tswa go sebui le puo e a tla ratang go itlhalosa ka yona
 - o Tlhomamisa le sebui ka ga se a ka ratang se dirisiwa go tswa mo lokwaloikitsisong (CV) la gagwe
 - o Neela tshedimosetso e e nepagetseng ya lemorago
 - o Neela ka boripana tshedimosetso ka ga sebui mabapi le go tsena sekolo le boiphediso, dithutego, dintlha tsa go thapiwa ka go farologana
 - o Kaya dilo tse o fetisang nako ka tsona le dikgatlhegelo tsa gago fa fela di le maleba mo bokaong jwa kgang ya gago
 - o Kaya diphitlhelelo tsa maemo a a kwa godimo tsa sebui
 - o Nyalanya kitsiso le thitokgang ya puo, sekao, goreng go laleditswe sebui se go tla go bua mo kopanong
 - o Itsise leina la sebui kwa bofelong o tlhomamisa gore le kapodisiwa sentle le ka nepagalo
 - o A kitsiso e nne khutshwane: bareetsi ba tlile go reetsa sebui, e seng motho yo o itsiseng sebui.

Go neela puo ya ditebogo

Neela puo ya tebogo go sebui morago ga go neela puo go bareetsi

- Rulaganya, ipaakanye, tlhagisa
 - o Reetsa sebui ka tlhoafalo, gore o tle o tlhagise dintlha dingwe tsa botlhokwa mo puong
 - o Kwala dintlha tse di utlwalang go tswa mo tlhagisong/puong, sekao lebogela sebui go senola dikakanyo/ dintlha tse di neng di sa itsege pele
 - o Neela puo ya ditebogo e khutshwane e bile e totile dintlha

Dipuisano tsa lekoko

- Sebui se sengwe le se sengwe se bua ka karolo e e rileng ya setlhogo
- Dirisa puo e e maleba le melawana ya go tsamaisa kopano
- Ditiro tsa modulasetilo
 - o Laola maemo
 - o Laola nako

- o Tlhomama mo lenanetemeng
- o Rotloetsa botsayakarolo
- o Go se tseye letlhakore
- o Go ngoka ditshitsinyo kgotsa ditlhopho

Dipuisano/motlotlo o o sa tlhomamang

- Simolola le go tsweledisa motlotlo
- Dirisa melao ya go refosana
- Sireletsa kemo ya gago
- Rerisana le ba bangwe
- Tlaleletsa diphatlha le go rotloetsa sebui
- Abelana dikakanyo le maitemogelo le go supa go tlhaloganya megopolo

Dingangisano

- **Kgangkgolo e e rarabololwang/Setlhogo se se rarabololwang:** ke kgang e ditlhopho tse pedi di ganetsanang ka ga yona, sekao, 'Kamogo ya dibetsa ke yona fela tsela e e ka tlisang kagiso le tshireletsego mo lefatsheng'
- **Dikganetso:** e tlhalosa lebaka la gore ke ka ntlha ya eng setlhopho se sengwe se sa dumelane le se sengwe
- **Dibui tse di dumelanang:** di dumelana le tshwetso/tlhagiso. Setlhopho se se dumelanang ka gale se tshwanetse go rwala maikarabelo a go tlhagisa dintlha tsa letlhakore la sona. Se simolola le go wetsa/fedisa ngangisano.
- **Dibui tse di ganetsang:** ga di dumelane le kgangkgolo ka go tlhagisa ntlha e e kgodisang e ba ganetsang tumelano le go tshegetsang kemo ka yona.

Tsamaiso ya dingangisano

- Setlhogo le dintlha tse di tshegetsang dikakanyo tsa setlhopho di neelwa ke sebui sa ntlha sa tumelano
- Dintlha tse di tshegetsang dikakanyo tsa setlhopho di neelwa ke sebui sa ntlha sa kganetso
- Sebui sa bobedi sa tumelano se neela dintlha tse di tshegetsang dikakanyo tsa setlhopho sa bona
- Sebui sa bobedi sa kganetso se neela dintlha tse di tshegetsang dikakanyo tsa setlhopho sa bona
- Ditlhopho tsa tumelano le tsa kganetso di letlwa go ikhutsa metsotso e le 5-10 go baakanyakganetso ya bona. Setlhopho se sengwe le se sengwe se patelesega go ganetsa dintlha tsa baganetsi ba bona le go tiisa le go sireletsa ntlha ya bona.
- Setlhopho sa kganetso se neela dikganetso tse pedi kgatlhanong le dintlha tse pedi tsa setlhopho sa tumelano le go neela mabaka a mabedi.
- Setlhopho sa tumelano se neela dikganetso tse pedi kgatlhanong le dintlha tse pedi tsa setlhopho sa kganetsano le go neela mabaka a mabedi.

Boleele jwa ditlhangwa tse di dirisediwa go reeletsa go tlhloganya

Ditlhangwa	Mephato	Palo ya mafoko
- Ditlhangwa tsa tiro ya molomo, pono, kutlo-pono le tsa mmediantsi jaaka diathikele tsa dimakasine, makwalodikgang, dikhathunu le dipapatso - Dithanodi / dithesorase - Ditlhangwa tsa kutlo (Go reeletsa go tlhloganya: kgatiso ya boleele jwa metsotso e le mebedi mo Mophatong wa 10 le 11, le ya boleele jwa metsotso e le meraro mo Mophatong wa 12. Ditlhangwa di buisiwe, bonnye, ga bedi pele ga tlhatlhobo). - Mananeo a megala ya tlhaeletsano, kaedi ya thelebišene le ya mananeo a teng - Ditlhangwa tsa tirisano le tsa boithamedu - Ditlhangwa tsa tshedimosetso le tsa kaelo - Ditlhangwa tsa go oketsa tlotlofoko - Ditlhangwa tsa kutlo-pono (Difilimi, mananeno le ditokumentari tsa thelebišene, dipontsho tsa selaete, dikgatiso, mananeo a seyaalemowa, ditshwantsho, mmimo wa dibidio)	10	200
	11	300
	12	400

KGOTSA teko ya metsotso e le 30 (e akareditse kgatiso ya kutlo (Mephato 10 le 11) ya metsotso e le mebedi, le kgatiso ya kutlo ya metsotso e le meraro (Mophato 12) le go araba dipotso)

Nako e e tshitsinngwang mo ditlhangweng tse di tlhagisediwa tlhaeletsano ya tiro ya molomo.

Ditlhangwa	Nako Mephato 10-12 (metsotso)
Motlotlo, dingangisano, dipuisano tsa makgotlana (diforamo)/ lekoko/setlhophu	20-30
Dipuisano	6-8
Dikaelo le ditaello	4-5
Dipotsotherisano	10-15
Go itsise sebui, Puo ya ditebogo	4-5
Puo e e ipaakanyeditse, pegelo, thadiso	4-5
Puo e e sa ipaakanyediwa	2-3
Go tlotla kgang	8-10
Dikopano le tsamaiso tsa tsona	10-15

3.2 GO BUISA LE GO LEBELELA

Karolwana e, e lebagane le mekgwa ya go buisa le go lebelela le ditogamaano tse di ka dirisiwang mo go tthaloganyeng le go kgatlhegela ditlhangwa tsa dikwalo le tse e seng tsa dikwalo.

Dikgato tsa go buisa

Go ruta go buisa ka gale go akaretsa go dira ka dikarolwana tsa dikgato tsa go buisa. Ke tirwana ya dikarolo tse tharo e e leng sekao se se ikemetseng sa ditogamaano tsa go buisa le go tthaloganya setlhangwa. Ga se kgato e nngwe le e nngwe ya tsamaiso e e tla dirisiwang mo maemong a mangwe le a mangwe. Sekao, fa barutwana ba buisa mofuta wa setlhangwa kgotsa mofutakwalo o o sa tlwaelegang, ba tla tshwanelwa ke go dira tirwana ya **pele ga puiso** e e tsibosang ka go senola diponagalo tsa mofuta wa setlhangwa, le go ba thusa ka go e golaganya le maitemogelo a bona. Ditirwana **tsa go buisa** di tla ba thusa go sekaseka popego ya go buisa le diponagalo tsa puo ka botlalo. **Kgato ya morago ga puiso** e ka dira gore barutwana ba leke go tlhagisa mofutakwalo mo setlhangweng se ba se ikwaletseng.

Pele ga puiso go gorosa barutwana mo setlhangweng.

- Go okola/ buisa ka bonako gore ba kgone go bona gore setlhangwa se bua ka ga eng le go tlodisa matlho/ go buisa ka bonako go ntsha dintlha tse di rileng tsa diponagalo tsa setlhangwa: leina la setlhangwa, ditlhogo, ditlhogwana, dintlha tsa tlhaloso ya setshwantsho/setlhangwa, ditshwantsho, dikerafo, ditšhate, dithalo (ditaekeramo), mokwalo ka kakaretso, ditlhogwana, go dirisa dipalo, dimmepe, kaedi ya khomphiutha, go batlisisa mafokomagolo, jalojalo
- Go buisa buka ka bonako/okola gore ba kgone go bona gore setlhangwa se bua ka ga eng le go tlodisa matlho go ntsha dintlha tse di rileng: Setlhogo, lenaneo la diteng, dikgaolo, lenaaneofoko, jalojalo
- Go bonelapele o dirisa tshedimose tso e e ungwilweng go tswa mo go buiseng setlhangwa o okola fela le go tlodisa matlho.
- Go dira ka tlotlofokokgolo e e ka tswang e sa tlwaelega mo barutwaneng.

Puiso e akaretsa go bopa bokao jwa setlhangwa le go tsaya dipopegopuo tsa sona tsia.

- Go tthaloganya setlhangwa
- Go aga bokao jwa mafoko a a sa tlwaelegang le ditshwantsho ka go dirisa ditogamaano tsa go ranola lefoko ka go dirisa kitso ya gago ya dikarolo tsa lefoko go tthaloganya mafoko a o sa a tthaloganyeng le go tthaloganya lefoko le le mo tirisong
- Go dirisa ditogamaano tsa tekatlhaloganyo: go dira dikgolagano, go lekola tekatlhaloganyo, go lolamisa lebelo la go buisa go ya ka bothata jwa setlhangwa, go buisa gape mo go tlhokegang, go lebelela kwa pele mo setlhangweng o batla tshedimose tso e e ka thusang, go botsa le go araba dipotso (go tswa mo go tsa seemo se se kwa tlase go ya go se se kwa godimo), go bopa setshwantshokgopolo, go ipopela bokao mo tirisong, go buisa dikakanyokgolo, go tlhokomela tlhopho ya mafoko le dipopego tsa puo, go lemoga mofuta wa setlhangwa ka popego ya sona le diponagalo tsa puo.
- Go dira dintlha kgotsa go sobokanya dikakanyokgolo le dikakanyo tse di tshegetsang.

Morago ga puiso go kgontsha barutwana go lebelela le go tsibogela setlhangwa sotlhe.

- Go araba dipotso tsa setlhangwa go tswa go tsa seemo se se kwa tlase go ya go se se kwa godimo.
- Go bapisa le go supa dipharologano; go tlamaganya
- Go tlhatlhoba, go tsaya ditshwetso le go tlhagisa mogopolo wa mong
- Go kwala mofutakwalo gape ka go kwala wa bona (mo go leng maleba)
- Go lemoga tiriso ya puo: ka tsela e tseneletseng
 - o ntlha le kakanyo
 - o bokao jo bo tlhamaletseng le jo bo sa tlhamalalang
 - o bokao jo bo totileng ntlha le jo bo itlhametsweng go ya ka tiriso
 - o lemorago la setlhangwa le la mokwadi le le amang setso, dipolotiki le loago
 - o seabe sa go tsenya le go tlogela (mafoko/dikakanyo) mo bokaong
 - o kamano magareng ga puo le maatla
 - o puo e e tlhotlheletsang, e e tsosang maikutlo a a rileng, e e digelang, e e sekamelang mo letlhakoreng le le lengwe, e e gobeletang, le e e lebelelang dilo ka letlhakore le le lengwe, ditsela tse di farologaneng tsa go dirisa puo sk. boteme, go ipopela bokao, go inaganela, dintlha tse di tshegetsang, lebaka la go tsenya kgotsa go tlosa tshedimosetso.

Thanolo ya ditlhangwa tsa pono (mefuta ya ditlhangwa tsa dikerafo le tsa pono)

Motswedi o mogolo wa tshedimosetso ya barutwana ba bantsi ke go bogela go feta fa go kwadilwe mo pampiring. Dikwalo tsa pono ke karolo e e botlhokwa ya go ithuta, le khomphiutha ke motswedi o o humileng. Sekaseka ka fa boalo bo leng botlhokwa ka teng mo letlhareng le le itsegeng la webosaete (setsha sa inthanete); ka moo baphasalatsi ba tsibogelwang ka teng; ka moo motsamoa le mmala di tsayang karolo e kgolo mo go tlhotlheletseng badirisi ba bangwe go fudugela mo webosaeteng ya bona.

- Maano a tlhotleletso: Puo e e tlhotlheletsang, e e tsosang maikutlo a a rileng, e e digelang, e e sekamelang mo letlhakoreng le le lengwe, e e gobeletang, le e e lebelelang dilo ka letlhakore le le lengwe
- Ka moo puo le ditshwantsho di tlhagisang le go bopa meetlo le ditlwaelo
- Seabe sa go dirisa mekwalo e e farologaneng, ditlhogo le dinopolo
- Sekaseka, ranola, tlhatlhoba le go tsibogela mefuta e e farologaneng ya dikhathunu le ditshwantsho tsa metlae

Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo

Kitso ya tlotlofoko le tiriso ya puo di tshwanetse go itsisiwe mo barutwaneng fela fa di tlhagelela mo ditlhwangweng tsa porosa le tsa poko, tsa boithlamedi le tse e seng tsa boithlamedi. Sekao, fa o ruta ka dikapuo, go botlhokwa go buisana ka lebaka la gore ke eng fa sekapuo seo se dirisitswe go na le go se nopola fela. Go botoka go botsa potso e e tshwanang le 'Goreng mokwadi a dirisitse mothofatso fa?' go na le go botsa gore 'Ke sekapuo sefe se se dirisitsweng fa?'

Go totiwe tse di latelang:

- Puo ya botshwantshi le puo ya tlaopo: maele, puo ya papiso le dikapuo (tshwantshiso, tshwantshanyo, mothofatso, poeletsomodumo, kemedi, kaediso, phefofatso, pheteletso, ngongolo, tshotlho, kgakantsi). Fa kitso ya dikapuo tse e le botlhokwa, di tshwanetse go itsisiwe mo barutwaneng fela fa di tlhagelela mo ditlhwangweng tsa porosa le poko, tsa ditiragalo tsa boitlhamedi le tse e seng tsa boitlhamedi.
- Go farologanya magareng ga puo (bokao) e e tlhamaletseng le e e sa tlhamalalang
- Go dirisa dithanodi, dithesorase le dikwalo tse dingwe tsa tshedimosetso go tlhomamisa bokao, mopeleto, kapodiso, tiriso ya dinoko le dikarolo tse dingwe tsa puo tse di amanang le mafoko a a sa tlwaelesegang
- Go lemoga bokao jwa ditlhogo tse di tlwaelegileng (sekao, ditlhopho tsa maina) le megatlana e e tlwaelegileng (sekao, -ana le -nyana).
- Go batlisisa bokao jwa mafoko le kamano ya ona le mafoko a mangwe a a tsamaisanang sk. fatlha le phatla ke mafoko a lelapa le le lengwe, go tlhagisa kitso e e amanang le mafoko otlhe a a dirisang dikutu, ditlhogo le megatlana
- Go dirisa bokao jo bo leng mo setlhangweng (sekao, bokao/tlhaloso go ya ka polelo) matshwao a puiso (sekao, phegelwana, matshwao a nopollo). Matshwao a a mo ditshwantshong (sekao, mokwalo o o ntshofaditsweng) go tlhagisa bokao jwa mafoko a a sa tlwaelegang
- Go farologanya mafoko a bokaobontsi mo ditlhangweng tse di seng matswakabele, go tlhagisa ditlhogo tse di nonofileng.
- Go dirisa ditiragalo tse di rileng go bapisa dilo sk. seBaebele, sepolotiki jalo jalo. Fa motho a dira dilo mo sephiring ra re o di dira seNikotimo re umaka tiragalo ya Baebele.
- Go supa go tlhaloganya puo e e tlwaelegileng le puo ya diane le maele a Setswana.
- Go tlhatlhoba ka moo mafoko go tswa mo ditsong tse di farologaneng a amang setlhangwa ka teng (sekao, mafoko a Seesimane le Seaforikanse, puo ya mo mmileng, ditengwana, mareo a lotso lwa gaabo motho jj.)
- Go farologanya magareng ga mafoko a a tlwaetseng go kopakopanngwa, sekao - ditumatshwana, makwalotshwana, jalojalo.
- Bolela kgang kgotsa polelo o dirisa mafoko a a farologaneng (makaelagongwe kgotsa malatodi)
- Tlotla dikgang ka go dirisa mafoko a a tlwaelegileng mo boemong jwa malatodi le makaelagongwe
- Dirisa lefoko le le lengwe mo boemong jwa polelwana sk. bana ba ba belegweng ka letsatsi le le lengwe ke mme a le mongwe ke mawelana (kitsokakaretso).
- Dirisa matsamayammogo sekao, mathe le leleme, mala le mogodu, monwana le lenala, jalo jalo.

Dipopego tsa polelo le thulaganyo ya ditlhangwa

Bontsi jwa dintlha tse di neetsweng fa, di tla bo di setse di ithutilwe mo sebopegong sengwe mo dikarolong tse di fetileng. Go ruta mefuta e ya dipopego go le gantsi go dira sentle mo dithutong tsa go kwala fa barutwana ba tshwanelwa ke go di dirisa ba bo ba bona nonofo ya tsona ka tlhamalalo, go na le go tshwanelwa ke go di lemoga mo setlhangweng sa mongwe gape.

- Lemoga, tlhalosa le go sekaseka bokao le tiriso ya dipopego tsa puo mo ditlhangweng:
 - o Mafoko a a kopanyang dikakanyo/makopanyi: Mo tshimologong/Sa ntlha, mo letlhakoreng le lengwe, kgabagare, ka gone, ntsa le fa ...
 - o Mefuta e e farologaneng ya dikhutshwafatso tsa mafoko le diakeronimi
 - o Mefuta ya madiri le mathusi a ona go supa dipaka le mediriso ka nepagalo
 - o Bopa polelonolo, polelotswako, polelopate, polelotswakopate ka tiriso ya dikatoloso, dipolelwana le makopanyi.
 - o Tira le tirwa
 - o Puosebui le puopegelo
 - o Thulaganyo e e lolameng ya mafoko
 - o Dithuanyi (Dipopipolelo), kopulatifi le maemedi
 - o Matshwao a puiso
- Sekaseka popego le thulaganyo ya ditlhangwa tse di dirisitsweng go ralala kharikhulamo le makopanyi/mafoko a a amanang le tsona: ditlhangwa tse di bontshang tatelano e e rileng, tlhaloso, lebaka le tshwetso, mokgwa o o latelwang, papiso/bontsha pharologano, tatelano go ya ka botlhokwa, tatelano ya mafelo, temana ya tlhopho, temana ya tshedimosetso, temana ya tlhaloso, temana ya tlhatlhobo, dipegelo, temana ya bokhutlo (lebelela mokgwa wa go kwala ditemana).

Diponagalo tsa ditlhangwa tsa dikwalo

Bakwadi ba dirisa thata ditlhangwa go senola dikakanyo tsa bona. Bakwadi ba maemo a a kwa godimo ba bosisi mo go senoleng bokgoni le ditsela tse di farologaneng tsa go dirisa puo ya Setswana, tota le mo popegong e e bonolo ya puo. Le fa go ntse go le botlhokwa gore diponagalo tsa ditlhangwa di ithutiwe, go botlhokwa gape go tlhologanya tlhotlheletso ya diponagalo mo molaetseng, le molaetsa o mokwadi a ikaeletseng go o fetisetsa kwa babuising.

Poko

Go dipotso di le pedi fela tse barutwana ba tlhokang go di botsa ka ga lebaka: Ga tweng? Ke itse jang? Potso ya bobedi e oketsa mogopolo o o mo karabong ya potso ya ntlha; ya ntlha e tlhagisa se potso ya bobedi e tla se senolang. Bakwadi ba dikwalo botlhe ba kwala ka gore ba na le se ba batlang go se bua - sengwe se ba se bonang se kgatlhisa, e bile ka tlwaelo se le botlhokwa mo setlhopheng sa setso se ba se kwalelang. Re ithuta setlhangwa go tshegetsisa, go nyalanya, go totobatsa le go senola se mokwadi a batlang go se re bolelela. Tirwana e, e akaretsa go lebelela tiriso ya dikapuo, tsela e dipolelo, ditemana le maboko di tlhagisitsweng ka teng; le tlhopho ya setshwantsho, moribo, lebelo le modumo; tsa maikutlo a a tsosoloswang ke ditshwantsho tse. Tsotlhe tse ke maiteko a go fitlhelela bokhutlo jo bo ka akanngwang, jwa se mmoki a se solofetseng, mme morago re se lemoge e le bokao jwa setlhangwa. Ga go bonolo go fitlhelela tshwetso mo thutong ya lebaka le le kwadilweng sentle.

Dintlha tse di kailweng fa tlase di oketsa go tlhologanya molaetsa o o ikaeletseng:

- Bokao jo bo tlhamaletseng

- Bokao jwa papiso
- Moônô/maikutlo
- Morero le molaetsa
- Botshwantshi
- Puo ya botshwantshi, tlhopho ya mafoko, segalo, puo ya tlaopo le go tsibogela maikutlo, mela, mafoko, ditemana, (morethetho), matshwao a puiso, mmoelelelo, malepa a medumo (poeletsomodumo, tlhatlagano, neeletsano le tshekagano, morumo, moribo), enjambamente jalo jalo.

Terama

Terama ga se ka ga mafoko le puo fela: ke ka ga motsamao, lentswe, lesedi le lefifi; tirisano le go diragatsa mo seraleng. Mokgwa wa lebelo la tiragatso o botlhokwa; ka moo badiragatsi ba dirisanang ka teng; se ba se dirang fa ba sa bue; ka moo puo ya sefatlhego e ka fetolang bokao ka teng mo moleng - tsotlhe tse di ka latlhega fa terama e ka buisiwa e kete ke padi. Le fa go ntse jalo, ga se kakanyo e ntle go supetsa barutwana bidio ya terama e ise e ithutiwe, e sekasekiwe le go diragadiwa mo phaposing. Ntle le seo, bidio e nna boammaaruri jwa terama le go ntsha thanolo e e kgethegileng ya tlhagiso eo. Go ikakanyetsa ke ntlhagolo mo puisong ya terama. Go dira gore serala se bonwe le ka moo badiragatsi ba lebegang ka teng, le go bona gore ke mela/puo e e kae e e farologaneng e e ka buiwang; ke dikarolo tse di botlhokwa go ruta terama mo phaposiborutelong. Poloto le dipolotwana; tsela e mokwadi a tlhagisang badiragatsi ka yona, le ka moo ba golang ka teng mo tiragatsong, lefelokgang le maitshetlego; lebelo la ditiragalo, tiriso ya setshwantsho le letshwao; malepa a terama jaaka mmuaesi, tshotlo mo terameng, dikaelo tsa serala, go tlhamega ga tshisibalo kgotsa tshegiso, kgotsa masetlapelo di tshwanetse go ithutiwa mo puisong ya tiragatso ya terama.

Dintlha tse di latelang di tla thusa morutwana go tlhaloganya setlhangwa:

- Popego ya terama: Poloto le dipolotwana (tshimologo, tharaano, thatafalo(tlhakatlhakano), setlhoa, tharabololo, le bokhutlo, go tlhalosa ditiragalo tsa gompiano mme o tsamaya o lebelela tsa bogologolo, go dira diponelopele tsa se se tla diragalang mo nakong e e tlang)
- Badiragatsi
- Seabe sa moterama/badiragatsi, ntlhakemo
- Morero le molaetsa
- Maitshetlego (a nako le a lefelo) - go ya ka kamano ya modiragatsi le morero
- Moônô le maikutlo a moterama
- Kobiso, phetogo(go menoga) le bokhutlo
- Dikaelo tsa serala (mafoko a a mo masakaneng a a kwadilweng ka ditlhaka tse di sekameng tse di supang se modiragatsi a se buiwang le se a tla se dirang)
- Kamano magareng ga mmuisano/mmuaesi le ditiragalo
- Kobiso ya terama: Kitso e mmuisi a nang le yona ka se se yang go diragalela modiragatsi, mme modiragatsi

a sa itse se se yang go mo diragalela/ se mmogedi a bonang se ya go diragalela modiragatsi mme ena a sa se bone.

- Tatelano ya ditiragalo go ya ka nako

Padi / Dikgangkhutshwe / Dinaane

(Dikgangkhutshwe di ithutelwa go humisa kitso fela)

Dipadi le mefuta e mengwe ya porosa e e anelang kgang e tlhoka go buisiwa, go buisanelwa, le go itumelelwa. Go buisetsa ditlhangwa kwa godimo mo phaposing go na le boleng jo bogolo, bogolosegolo fa barutwana e se babuisi ba ba tlhagafetseng kgotsa ba ganana le go buisa. Buisa ka bonako, o dire gore ba se latlhegelwe ke kgatlhego ka go dirisa ditiragalo tse di bonolo tsa go buisa le tsa ponelopele; go tlhatlhoba le kgatlhegelo. Ditirwana tse di bonolo tse di akaretsang tshobokanyo ya boikakanyetsi di ka thusa barutwana go nna mo lebelong (go sobokanyetsa tsala kgang ka palo e e lekanyeditsweng ya mafoko; go nna le mananeo a badiragatsibagolo mo phaposing; go batla le go tsaya dintlha, mafoko le ditshwantsho tse di gatelelang dikakanyo le dithitokang mo pading). Morago ga puiso ya ntlha, barutwana ba tshwanetse go lemoga dipharologano magareng ga kanelo (go diragala eng morago ga se?) le poloto (goreng seo se diragala?); utulola bokao le dithanolo tsa kgang; sekaseka ka moo mokwadi a dirisitseng puo ka teng go bopa moanelwa (tlhaloso le puo e e totobatsang); ka moo baanelwa ba dirisanang ka teng; lefelokgang (puo e e tlhalosang, ditiragalo tse di ka dirisiwang go kaela go ralala padi); utulola dikakanyo tse di iphitlhleng fa go kgonega, megopolo le dikakanyo tse di laolang kwa padi yotlhe e re isang teng. Ditso tsotlhe le batho ka bontsi ba tshela matshelo a a akareditsweng mo dikgannyeng. Monate wa kgang o nna o ntse o le botlhokwa mo go sengwe le sengwe se morutabana a se dirang mo phaposiborutelong.

Dintlha tse di latelang di tla thusa morutwana go tlhaloganya setlhangwa:

- Poloto le dipolotwana (Tshimologo, tharaano, thatafalo(tlhakatlhakano), setlhoa, tharabololo, le bokhutlo, go tlhalosa ditiragalo tsa gompiano mme o tsamaya o lebelela tsa bogologolo, go dira diponelopele tsa se se tla diragalang mo nakong e e tlang), tshimologo le boikhutlo jwa dinaane
- Kgotlhang
- Boanedi
- Seabe sa mopadi
- Molaetsa le morero
- Maitshetlego (nako le lefelo) jaaka a ama moanelwa le morero
- Moônô, go menoga ga ditiragalo/ditiragalo di khutla ka mokgwa o o neng o sa solofelwa

Dinaane

Go tlaleletsa mo dikarolong tse di fa godimo, dintlha tse di latelang di dirisiwa di kgethegile mo dinaaneng:

- **Poko** (maboko a thoriso, mefuta e e farologaneng ya dipina, dithoriso tsa dikgoro tse di rileng)
- **Tse dingwe (*diane, maele le dithamalakwane*)**

Thuto ya difilimi (ya go humisa kitso)

Thuto ya filimi ga e tshwane le ya go buisa padi. Le fa go rutiwa ga filimi go ka latela mekgwa ya go ruta e e tshwanang thata le ya terama le padi, 'malepa a go ithuta go tlhama filimi' a a fa tlase a tlhoka tlhokomelo e e kgethegileng. Go buisa filimi ka bosisi le ka nepagalo go ikaegile mo seelong se segolo go fitlhelela e le gore mmogedi o lemoga tseleganyo, go emisa, go tshwantsha ga khemera, go kopanya ditshwantsho go dira filimi, go lebelela ditshwantsho tsa ditiragalo tse di fetileng, thulaganyo ya dipono, mmimo, moaparo, dipone, le modumo. Go kgona go buisa filimi mo kemong e go humisa go bogela filimi mo go sa lekanyediwang: mmogedi o suta mo 'pogelong e e seng matlhagatlhaga', e ka gale e kayang go latela mola wa kanelo; go ya kwa 'tlhokomelong e e sedimosang' e e oketsang go bogela ga batho thata, le tlhaloganyo e e lolameng ya ka moo motsamaisi, motseleganyi, le ba bangwe ba kopakopanyang se re se bogelang go dira gore re ikutiwe re bo re tsiboge ka tsela e e rileng.

- Mmuisano le tiragatso; kamano ya tsona le modiragatsi le morero; go buisa le go kwala dikwalwa tsa filimi
- Poloto, polotwana, tlhagiso ya modiragatsi, kgotlhang, maitlhommo a go kwalwa ga terama le popego ya terama, go tsenya tshotlo, go menoga ga ditiragalo le bokhutlo; ntlha ya kgakgamalo le letshogo, le ka moo di tlholegileng ka teng
- Malepa a go ithuta go tlhama filimi (pono, kutlo, ponokutlo) jaaka tiriso ya mmala, ditlhogwana (sk. phetolelo ya filimi ya puo ya seeng, mafoko a seesimane a a kwalwang mo filiming kgotsa mo terameng ya Movhango le tse dingwe gore batho ba ba sa tlhaloganyeng SeVenda kgotsa puokgolo ya filimi ba tlhaloganye), kokoanyo ya ditiragalo, mmuisano, mmimo, modumo, dipone, tseleganyo, go aga letlhommo, mekgwa ya go tshwantsha, malepa a go dirisa khemera, mekgwa wa go tsaya setshwantsho, tsamaiso ya setshwantshi (khemera), lepele le lemorago la ditshwantsho;

Ditlhangwa tse di dirisediwang thuto e e lotagantsweng ya dikgono tsa puo, Mephato 10-12

Go tlaelelsa ditlhangwa tsa tlhamo tsa dikwalo mo go ithuteng go go tlhomameng, ditlhangwa tse di tshwanetseng go dirwa mo Mephato 10-12 di akaretsa ditlhangwa tse di kwadiwang, tsa pono le tsa tlhaeletsano ka maitlomo a a farologaneng. Ditlhangwa dingwe di ka ithutelwa boleng jwa temogo ya bontle jwa tsona; ditlhangwa dingwe di tla ithutiwa jaaka dikao tsa go kwala. Barutabana ba tshwanetse go netefatsa gore barutwana ba buisa mefuta e e farologaneng ya ditlhangwa le mefutakwalo mo tsamaong ya ngwaga. Go tshwanetse ga nna le tekatekano magareng ga ditlhangwa tse dikhutshwane le tse ditelele, le go buisetsa maitlomo a a farologaneng, sk. maitlomo a go kgatlhegela bontle (go ithutha setlhangwa go go tlhomameng mo dikwalong) ditlhangwa tse di phasaladiwang ka bontsi mo bobegakgannyeng, ditlhangwa tsa pono tsa go itumedisa.

Ditlhangwa tsa dikwalo Mefutakwalo e e atlanegisitsweng Mefutakwalo e e latelang e e atlanegisitsweng, e tlhagelela mo Khathalokong Dikwalo ya Bosetšhaba : Padi/Dinaane Mophato 10 - dinaane di le 8 Mophato 11 - dinaane di le 8 Mophato 12 - dinaane di le 10 Terama Poko Mophato 10 - maboko a le 10 Mophato 11 - maboko a le 10 Mophato 12 - maboko a le 12 Go humisa kitso Dikgangkhutshwe Difilimi Ditlhatlhamano tse di tlhophilweng tsa thelebišene Diterama tsa seyalemowa Ditlhamo Makwalotshelo Ikwatlotshelo Dinaane (di diriwe ke ba ba dirang padi, gore ba humise kitso)	Ditlhangwa tse di kwadilweng tsa tshedimosetso Dithanodi Diensaetlolopedia Mananeo Dikaedi tsa megala Dikwalo tse di rutang Dithasorase Mananeo a nako Dikaedi tsa thelebišene Ditlhangwa tse di kwadilweng tsa mmedia Diathikele tsa makasine Diathikele tsa makwalokgang Dikitsiso Tsa botshelo jwa moswi Dithadiso Dipapatso/diphasalatso Mefuta e e kwadilweng ya ditlhangwa tsa kutlo Mmuaisano Puo Dipina Metlae Ditlhangwa tse di kwadilweng tsa tirisano le tse di leng magareng ga batho le tsa tirisano: Makwalo Dibukatsatsi Ditaletso Di-imeile/ makwalo a maranyane Melaetsakhutshwe (SMS) Dintlathuto Dipegelo Ditlhangwa tsa kgwebo e e leng magareng ga batho Makwalo a kgwebo Metsotso le lenanetema	Ditlhangwa tsa mmediantsi/ pono tsa tshedimosetso Ditšhate,dimmepe Dikerafo, mananeo Letlhomese,dithalo Diphousetara Difolaeyara,diphamfolete, diboroutšhara Matshwao Tshedimosetso ya thelebišene Dikaedi tsa thelebišene tse di tlhophilweng Ditsebe tsa inthanete, ditsha tsa inthanete, diboloko Bukapontshasefatlhego le mararang a mangwe a loago Dibonalatsi Ditlhangwa tsa mmediantsi/ pono tsa temogo ya bontle Difilimi Dinepe Ditshwantsho Ditlhangwa tsa mmediantsi/ pono tsa boitumediso le boiphino Difilimi Mananeo a thelebišene Dibidio tsa mmimo Dikhathunu,tsa metlae Dikgemetšhana tsa khomiki Metlae(e e thadisitsweng) Mekwalo e e epilweng mo maboteng Ditlhangwa tsa kutlo Mananeo a seyalemowa Go buisiwa ga diterama Go buisiwa ga dipadi kgotsa dikgangkhutshwe Dipuo tse di gatisitsweng Dipapatso/ phasalatso mo seyalemoweng, thelebisene, makwalodikgang le dimakasine
---	--	---

Boleele jwa ditlhangwa tse di kwadilweng tse di tshwanetseng go dirisiwa/ go buisiwa

MEFUTA YA DITLHANGWA	MEPHATO	PALO YA MAFOKO	
Tekatthaloganyo	10	500-600	
	11	600-700	
	12	700-800	
MEFUTA YA DITLHANGWA	MEPHATO	PALO YA MAFOKO	BOLEELE JWA TSHOBOKANYO
Tshobokanyo	10	280	80 - 90
	11	320	
	12	350	

3.3 GO KWALA LE GO TLHAGISA

Go kwala le go tlhagisa go akaretsa dintlha di le tharo: 1) Go dirisa dikgato tsa go kwala 2) Go ithuta le go dirisa kitso ya popego le diponagalo tsa mofuta wa ditlhangwa tse di farologaneng 3) Go ithuta le go dirisa kitso ya popego le matshwao a puiso mo ditemaneng le mo dipolelong.

Dikgato tsa go kwala

Thuto ya go kwala ka gale e tla tsenyeletsa go dirisa dikgato tsa go kwala. Le fa go le jalo, ga se kgato nngwe le nngwe mo dikgatong tsa go kwala e e dirisiwang mo maemong mangwe le mangwe. Sekao, Fa barutwana ba kwala mofuta wa setlhangwa se se tlwaelegile, ba ka se tlhoke go sekaseka diponagalo tsa popego le puo ka botlalo. Go ka nna le maemo a barutabana ba tla tlhokang go lebelela popego ya polelo kgotsa go kwala temana, kgotsa barutwana ba kwala ditlhangwa kwa ntle ga go kwala ditlhangwa tsa ntlha mo go itlhokoletseng tlhatlhobo.

- Go dira paakanyetsotiro/ Pele ga go kwala
- Go kwala ditlhangwa tsa ntlha
- Go boeletsa
- Go tseleganya
- Go tlhotlha diphoso
- Go tlhagisa

Barutwana ba tshwanetse go dira tse di latelang ka nako ya dikgato tsa go kwala:

Go dira paakanyetsotiro

- Tsaya tshwetso ka maitlhommo le bareetsi ba setlhangwa se se tshwanetseng go kwalwa.
- Tlhomamisa sebopego, mokgwa le ntlhakemo
- Kokoanya dikakanyo o dirisa, sekao, thulaganyo ya dintlha kgotsa mananeo
- Lebelela metswedi e e maleba, tlhopha tshedimosetso e e maleba

Go kwala ditlhangwa tsa ntlha

- Dirisa dintlhakgolo le dikakanyo tse di tlaeleletsang ka tsenelelo go tswa mo kgatong ya ipaakanyetsotiro
- Tlhagisa ditlhangwa tsa ntlha o lebeletse maitlhommo, bareetsi, setlhogo le mofutakwalo;
- Buisa ditlhangwa tsa ntlha ka tsenelelo o be o tseye ditshwaelo go tswa mo go ba bangwe (barutwana-ka-wena);
- Tsaya tshwetso ka tlhopho ya mafoko o dirisa mafoko a a maleba, a a tlhalosang, dipolelo le ditlhagisogore go kwala go buisege.
- Tlhomamisa lentswe(dikakanyo/maikutlo) le le lemosegang le mokgwa ka go lebaganya puo le lentswe go tshwanela bareetsi le maitlhommo a go kwala.
- Supa ntlhakemo ka go tlhalosa meetlo, ditumelo le maitemogelo.
- Akaretsa dintlha tse di rileng tsa setlhangwa se se tlhokegang (tiriso dinopolo, go tshegetsa le go rotloetsa ngangisano).

Go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa

- Dirisa dintlha tse di neetsweng go athola ka kakaretso tiro ya mong le ya ba bangwe gore e tokafadiwe.
- Siamisa tlhopho ya mafoko, popego ya polelo le ya temana (tsenya tshedimosetso ya tlaeletso, o dirisa mafoko a a maleba).
- Tlosa puo e e bokaobontsi, ya ka gale, ya tlaopo le puo e e fatlhang.
- Tlhatlhoba diteng, mokgwa le rejisetara.
- Dirisa matshwao a puiso, mopeleto le thutapuo ka tsela e e siameng gape e le maleba.
- Rulaganya setlhangwa sa bofelo.
- Tlhagisa setlhangwa.

Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya tsona mo nakong ya dikgatong tsa go kwala

Rejisetara, setaele le lentswe

- Dirisa rejisetara e e maleba: e e tlhomameng, e e sa tlhomamang, sekao: go dirisa setaele se se sa tlhomamang/ sa motlotlo le mmui mo lekwalong la botsalano; le go dirisa puo e e tlhamaletseng mo lekwalong la semmuso.
- Bua ka tlhamalalo le mmuisi ka tsela e e dirang gore a ikutlwe o bua le ena.
- Kwala ka kgodisego le go itshepa, o se ke wa kopa maitshwarelo a kemo e o e tshotseng.
- Dirisa dintlhakemo tse di farologaneng fela fa go tlhokega.

Tlhopho ya mafoko

- Dirisa mefuta e e farologaneng ya madiri, matlhaodi le matlhalosi go tlisa kakanyo e e rileng le tshedimosetso le tlhaloso e e lolameng fa go kwalwa, sekao: tlhamo ya kanelo, tlhaloso.
- Dirisa puo e e tlhomameng/e e sa tlhomamang (puotlaopo, puo ya mo mmileng) ka mokgwa o o maleba.
- Neela dintlha le go tlhagisa kakanyo.
- Tlhagisa bokao jo bo tlhamaletseng, jo bo sa tlhamalalang, jo bo itlhametsweng/ jo bo tswang mo dinopolong.
- Go itlhalosa ka ga meetlo, mekgwa, go dirisa puo e e tlhotlheletsang, e e tsosang maikutlo a a rileng, e e digelang, e e sekamelang mo letlhakoreng le le lengwe, e e gobeletang, le e e lebelelang dilo ka letlhakore le le lengwe mo ditlhangweng tsa tlhotlhetso jaaka ditlhamo tsa ngangisano, diathikele tsa makwalodikgang.
- Dirisa metswedi le tshedimosetso jaaka thanodi le thesorase go tlhopha tlotlofoko e e tshwanetseng e bile e tsepame.

Dipopego tsa polelo

- Kwala mefuta e e farologaneng ya dipolelo ka boleele jo bo farologaneng.
- Dirisa dikarolopuo ka nepagalo.
- Dirisa sediri, lediri (letiro), sedirwa, dipaka, mediriso, tumelo, kganetso, madirimathusi, tira le tirwa, puosebui le puopegelo.
- Dirisa mabotsi (goreng? kae? jang? eng?)
- Dirisa mefuta e e farologaneng ya dipolelo, sk.pegelo, dipotso, polelonolo, polelotswako, polelopate, polelotswakopate jalo jalo.
- Dirisa makopanyi, maemedi, matlhalosi, (jalo jalo), go aga dipolelo tse di kopaneng.
- Dirisa mefuta e e farologaneng ya maemedi, matlhalosi go supa go toba sengwe, go gatelela, go bontsha sedirwa.
- Dirisa thulaganyo e e lolameng ya dipolelo go bontsha kgatlhego le kgatelelo.
- Dirisa dithuanyi (dipopapolelo) ka nepagalo.

Go kwala temana

- Kwala dikarolo tse di farologaneng tsa ditemana: polelo e e tshwereng kgangkgolo ya temana, dikakanyokgolo le tse di di tshegetsang, matseno a a kgatlhisang, mmele le bokhutlo.
- Go netefatsa nyalano, kwala mefuta e e farologaneng ya ditemana le ditlhangwa o dirisa mafoko a a lemosang kgotsa makopanyi/ mafoko le dipolelwana tse di kopanyang dikakanyo jaaka:
 - o Tatelano e e maleba: Sa ntlha, sa bobedi, sa boraro, pele ga moo, morago, kgabagare, go fitlhelela, la bofelo, ga jaana,
 - o Tlhaloso/lebaka le tshwetso: ka jalo, ka ga moo, ka lebaka la gore, e sa le go tloga moo

- o Mokgwa wa tsamaiso: Sa ntlha, sa bobedi, sa boraro
- o Papiso/pharologano: tshwana le, farologana le, e nnye go , e kgolo go
- o Tatelano go ya ka botlhokwa: kwa tshimologong, ka gale, kwa bokhutlong
- o Tatelano go ya ka mafelo: kwa godimo, kwa tlase, mo molemeng, mo mojang
- o Kakaretso: Ka kakaretso, fa ke garela (kwa bokhutlong)
- o Temana ya bokhutlo: ga se tshobokanyo ya se go kwadileng ka ga sona. Temana ya bokhutlo e tshwanetse go tlogela mmuisi ka kakanyo kgotsa kgopolo e e tla nnang le ena lobaka lo lo leele morago ga tlhamo e sena go buisiwa. Tshobokanyo e dira jalo ka sewelo, e bile e lebalesega bonolo.

Melawana ya puo (matshwao a puiso le mopeleto)

- Dirisa ditlhakagolo, phegelwana, matshwao a nopo, khutlo, letshwao la potso, ngati, thalela, tlhakatsheane, phegelo, lenalana, tlamanyi, thaladi le masakana.
- Dirisa kitso ya melawana e e farologaneng ya mopeleto go kapodisa mafoko sentle:
 - o Kitso ya tlholego ya mafoko
 - o Kitso ya dikutu, ditlhogo le megatlana
 - o Kitso ya dinoko
- Dirisa thanodi le lenaneo le le netefatsang mopeleto
- Dirisa mefuta ya dikhutshwafatso le diakeronimi ka mokgwa o o maleba mo mmedieng o o farologaneng le baamogedi ba tshedimosetso ba ba farologaneng.

Mefuta ya ditlhangwa: popego le diponagalo

Karolo e, e tlhalosa mefuta ya ditlhangwa tse di farologaneng (ditlhamo le ditlhangwa tsa tirisano) tse di tshwanelwang go rutwa barutwana mo mephatong ya 10-12

Ditlhamo:

Tlhamo ya kanelo

Go kwala kanelo ke tlhagiso ya metseletsele ya ditiragalo ka tatelano e e nang le bokao. Tse di latelang ke diponagalo tse di kgonagalang tsa tlhamo ya kanelo:

- kwala kgang/ tiragalo e e fetileng;
- dirisa poloto e e kgodisang;
- dirisa pakapheti ka gale, fela bakwadi ba bangwe ba dirisa pakajaanong go tlisa mogopolo wa bogaufi le o o totobatsang dintlha;
- dirisa temana ya matseno e e gogelang;

- tlhomamisa gore bokhutlo, bo a kgotsofatsa, bo na le bokaobontsi, e bile bo a tlhakatlhakanya fela bo se itshupe;
- Dirisa puosebui fa o batla go tlisa kakanyo ya bogaufi kgotsa go matlafatsa moanelwa; puopegelo fa o batla gore mmuisi a se nne le kamano/botsalano le mmui;
- Dirisa dintlha tsa tlhaloso mo go tlhokagalang, fela dikgang tse di monate di kopane mme bakwadi ba tlosa lefoko lengwe le lengwe le le senang bokao.

Tlhamo ya tlhaloso

Tlhaloso ke selo se se tshelang gape se le sentle. Bobedi di tlhoka puo e e phepa e bile e le bonolo. Tlosa barutwana mo go tlhaloseng go go feteletseng, go tletse matlhaodi, kgotsa ba bua dintlha fela tse di senang motheo. A go ithutiwe ditemana tse di tlhalosang go tswa go bakwadi ba ba tlhwatlhwa: bontsi ga bo dirise matlhaodi thata go tlhagisa ditlhaloso tse dintle. A barutwana ba rotloediwe go ithuta go tswa mo ditlhalosong tsa mofuta oo ka go tsweletsa tlhaloso go simolola fa e kgaotsweng teng. Ditlhaloso tse di tshelang ga di kgatlhe thata fela di botlhokwa mo bothong: tlhalosa dilo tse di bonolo ka tsepamo, sekao, ntlo, mogala, kgotsa go tlhalosa batho go tswa mo ditshwantshong kgotsa dinepe tse di neetsweng. Tlhaloso e dirisiwa gantsi go bopa maemo le maikutlo go gaisa ditshwantsho: difilimi di dira seo ka ditshwantsho, bakwadi ba dira seo ka mafoko moo tlhopho ya mafoko e laolwang ke bokao jo bo sa tlhamalalang go feta bokao jwa ona jo bo tlhamaletseng.

Se se latelang ke ditshitsinyo tsa go kwala tlhamo ya tlhaloso:

- Tlhalosa motho/ sengwe go kgontsha mmuisi go itemogela setlhogo ka botlalo
- Ipopele setshwantsho ka mafoko
- Tlhopha mafoko le ditlhaloso ka kelotlhoko go fitlhelela maitlhommo a a eletsegang
- Dirisa ditshwantso(diakedi) tsa pono, modumo, kutlo, tatso, go ama
- Dirisa dikapuo

Tlhamo ya ngangisano, e e sa tseyeng letlhakore le maitlhommo

Ditlhamo tsa ngangisano di tlhagisa kganetsano mo go dumeleng le mo go ganetseng sengwe ('goreng ke dumela gore basadi ba na le maatla go gaisa banna?'); Ditlhamo tse di sa tseyeng letlhakore di tlhagisa ngangisano e e lekalekanang go emela kgotsa go nna kgatlhanong le sengwe se setlhogo se buang ka ga sona, kemo ya mokwadi e tlhagisiwa fela kwa bokhutlong. ('A basadi ba maatla go feta banna?'); Ditlhamo tsa maitlhommo di tlhagisa setlhopho sa megopolo le dikakanyo ka setlhogo, go se maikaelelo ape a go ganetsana go ya ka letlhakore lengwe ('mosadi wa segompiano: megopolo ya me').

- Ditlhamo tsa ngangisano di ganetswa go tswa mo kemong ya mmui; tshireletso kgotsa tlaselo e tsepame fela go itshupa gore e letlhakore le lengwe; bokhutlo bo itshupa sentle gore kemo ya mokwadi e fa kae.
- Ditlhamo tse di sa tseyeng letlhakore di itshupa di lekalekana, le go tlhagisa matlhakore a a farologaneng a ngangisano e e rileng; popego e rulagane ka kelotlhoko le ka tlhomamo; e lebeletse kemo ya botlhe, fela mokwadi a ka itebelela ka dinako dingwe; ka puo e e tsosang maikutlo e kgonagala, ngangisano e e tswileng diatla gantsi e a fenywa ka ntlha ya gore e dira tlhaloganyo e e utlwalang. Bokhutlo bo supa kemo ya mokwadi sentle.

- Ditlhamo tsa maitlhamo di tlhagisa kakanyo, tlhologanyo, megopolo le maikutlo a mokwadi mo setlhogong se se rileng, e le selo sengwe se a dumelang thata mo go sona. Gantsi e lebile mokwadi ka namana go feta dikakanyo tsa gagwe; e tlhoka popego e e tseetsweng matsapa, fela ga e patelesege go tlhagisa bokhutlo jo bo tlhamaletseng, kgotsa gona go tlhagisa mmuisano o o tsepameng, le fa gona e kgona go dira jalo. E ka kgatlhisa kgotsa ya tsepama thata.

Tlhamo ya dikwalo

Ditlhamo tse, di tlhagisa tsibogo ya mokwadi mo setlhangweng se se ranolegang, se se atholang, se se akantshisang, le mo mabakeng a a totileng mokwadi. Dingangisano di tlhagisiwa le go engwa nokeng kgotsa go sedimoswa ka go ikamanya le setlhangwa, puo ya setlhangwa e ka batlwa le go supiwa ka boleng jo bo rileng jwa thutapuo kgotsa dikwalo. Setaele se tlhamaletse, fela e se gore ga se ele maikutlo a mangwe tlhoko. Ditsibogo tsa mokwadi di a kgonagala mo ditlhangweng dingwe bogolo jang fa go lebeletswe jalo.

Ditlhangwa tsa tirisano:

Lekwalo la semmuso

Go kwala makwalo a semmuso go santse go le botlhokwa mo botshelong jwa malatsi otlhe. Barutwana ba tshwanetse go inyalanya le mofuta le popego e e batlegang. Barutwana ba tlhoka go kwala makwalo a nnete a semmuso, mo go kgonegang, ba a romele le go emela karabo. Makwalo a semmuso a a seng ka ga botshelo jwa babuisi, a tla ba kgoba marapo. Lekwalo le le ka dirisediwa go kopa tshedimosetso ka dikuno, diyunibesithi, maeto, borutegi, fa le rometswe kwa go tshwanetseng, tota le ka arabiwa le boleng jwa lona bo tla simolola go itshupa. Diteng le sebopego, di botlhokwa thata mo makwalong a.

Ikatise ka mefuta e e farologaneng ya makwalo a semmuso, sekao, lekwalo la go kopa phatlhatiro, lekwalo go ya kwa motseleganying wa lekwalogikgang, lekwalo la ngongorego, jalojalo.

- Itepathepanye le ditlhokego tse di farologaneng tsa lekwalo la semmuso go tshwana le setaele le popego
- Kwala ka tsela e e tlhamaletseng e e bonolo
- Gakologelwa gore baamogedi ba ba totilweng ba tshedimosetso ba tshwanetse go tlhologanya se ba bolelelwang ka ga sona gore ditlamorago/ tsibogo e nne e e amogeleseng
- Go kwala go nne go go tlhamaletseng le go sa dikadike, go utlwala, go nne go khutshwane le go tlhamalalela kwa ntlheng
- Supa rejisetara e e tlhamaletseng ya puo
- Supa bokhutlo jo bo tlhamaletseng bo latelwa ke sefane le ditlhakaina tsa mokwadi

Lekwalo la botsalano/ le e seng la semmuso

Le fa go kwala lekwalo la botsalano go tseetswe maemo ke tlhaeletsano ya seileketeroniki (lekwalo la maranyane (imeili), fekese le melaetsakhutshwe(sms) barutwana ba tshwanetse go le rutiwa. Go kwalwa ga makwalo a go tla farologana go ya ka botsalano jwa mokwadi le motho yo a mo kwalelang e le wa losika kgotsatsala.

Se se latelang ke ditshitsinyo tsa go kwala lekwalo la botsalano

- Dirisa rejisetara le setaele sa puo se se repileng
- Kwala ka puo e e bonolo e e tshelang
- Le nne le matseno, mmele le bokhutlo
- Le nne le aterese e le nngwe ya mokwadi, ka letlha le lekwalo le kwadilweng ka lona (fa tlase)
- Le nne le ditumediso tse di repileng tse di tlang fa morago ga aterese ya mokwadi
- Bokhutlo bo repile le go salwa morago ke leina la mokwadi

Lenanatema le metsotso

Go kwala memorantamo, lenanatema le metsotso go botlhokwa fa di na le bokao. Tsela e e siameng ya go ruta ditlhangwa tse, ke fa o ka neela barutwana tšhono ya go lebelela bidio kgotsa ba tsenele kopano le go tsaya metsotso ya teng, ba itirele lenanatema go tswa mo go yona, morago ba le bapise le lenanatema le metsotso ya kopano eo. Mo gongwe barutwana ba ka lemosiwa ka kopano ya maitirelo. Itirele lenanatema la kopano ya khuduthamaga e o e itiretseng le go letla barutwana go kwala se ba akanyang e ka nna metsotso ya kopano eo, e e tsepameng mo lenanatemeng. Se, le gale ke mokgwa o mongwe wa go kwala o o farologaneng le wa go kwala metsotso ya nnete.

- Sobokanya se se tla buiwang kwa kopanong
- Romelela balalediwa lenanatema pele ga kopano
- Rulaganya dintlha go ya ka botlhokwa jwa tsona pele ga kopano
- Tsaya tshwetso ka nako e ntlha e nngwe le e nngwe e tla e tsayang

Metsotso:

- Kwala se se diragetseng kwa kopanong
- Leba dintlha tse di latelang:
 - o Leina la setlamo
 - o Letlha, lefelo le nako e kopano e neng e tshwerwe ka yona
 - o Lenaneo (rejisetara) la batsenelakopano
- Nopola ditshwetso tse di tserweng lefoko ka lefoko
- Tlhagisa tshosobanyo ya se se tshitsintsweng le se go dumalanweng ka ga sona kwa bofelong
- Kwala ka pakapheti

Puo, mmuisano, potsotherisano

Mefuta e ya ditlhangwa e atamelane thata le go bua, ka jalo di se rutiwe fela jaaka ditirwana tsa go kwala.

- Simolola le go nna mo mokgweng o o tlang go o dirisa; Leng?, Kae?, Goreng? (maitlhommo), Mang? (bareetsi) le Eng?

- Ngoka kgatlego fa o simolola mafoko
- Aga dintlha tsa gago ka tolamo le go tla go phatlhalala ga dintlha
- Dirisa dipolelo tse dikhutshwane ka dikakanyo tse di bonolo, dirisa dikao tse di tlwaelegile
- Lekalekanya kganetsano ka go neelana ka dikgonagalo tse di utlwalang
- Bokhutlo bo botlhokwa, fela ga se tshobokanyo ya se se kwadilweng
- Supa motlotlo magareng ga batho ba le babedi.
- Kwala go refosana puo fa go ntse go tswetswe, ka tshamala go tswa go ntlhakemo ya mmui.
- Gakolola batsayakarolo (kgotsa babuisi) gore ba tshwanetse go bua/ tlhagisa tiragatso e e mo masakaneng pele ga mafoko a buiwa.
- Tlholo maemo a tiragatso pele ga o e kwala.
- Mmuiso ke selo se sentle se o ka se dirisang fa o dira lenaneo le le kwalwang, ka go bo dipuisano di senola Setswana se se buiwang, se ka nna gaufi thata le se se kwadilweng. Mmuiso ga o tlhoke go nna magareng ga batho ba le babedi fela.

Potsotherisano

- Batlisisa ka ga motsenela-potsotherisano ka go mmotsa dipotso.
- Neelana ka leina la mmui mo molemeng wa tsebe e e dirisiwang.
- Dirisa mola o mošwa go supa mmui yo mošwa.
- Potsotherisano go le gantsi ke puo e e kwadilweng e bile ke se se tshwanetseng go diragala fa: dipotsotherisano 'tsa maitirelo' di ka fetoga ditlhamo tsa kanelo. Fa barutwana ba kwala potsotherisano, ba ithuta ka bonako magareng ga Setswana se se buiwang le se se kwalwang, gape ba ka itemogela gore go kwala potsotherisano e e buisegang ka gale go akaretse go tseleganya ka kelotlhoko. Seo, ke boleng jwa go letla barutwana go kwala potsotherisano, e seng thata diteng tsa yona.

Pegelo (e e tlhomameng le e sa tlhomamang)

Dipegelo ke ditokomana tse di tlhomameng. Di dira botoka fa se se tlhatlhobiwang e le sengwe sa boammaaruri e bile se le botlhokwa mo barutwaneng. Ga go sepe se se maswe go feta fa o kwala pegelo ya maitirelo, kgotsa o kwala pegelo ka se se sa kgatlheng mmuisi:

- Neela tshedimosetso e e tsepameng ya maemo, sekao, kotsi le phitlhelelo nngwe le nngwe.
- Tlhagisa setlhogo, matseno (lemorago, maitlhommo le boanamo), mmele (Mang? Goreng? Kae? Leng? Eng? Jang?), bokhutlo, dikatlhanegiso, metswedi, dimametlelelo.
- Ipaakanye: kgobokanya le go rulaganya tshedimosetso; kwala dintlha.
- Dirisa rejisetara le mokgwa wa puo o o repileng go ya go o o tlhamaletseng.
- Dirisa:

- o Pakajaanong
- o Maina a kakaretso
- o Motho wa boraro
- o Tlhaloso e e nang le dintlha
- o Mafoko le ditlhaloso tsa setegeniki
- o Puo e e tlhamaletseng ya kakaretso

Thadiso

Dithadiso ga se gantsi di latela mokgwa o o beilweng. Ga di tlhoke go leba dikarolo dingwe tse di rileng tsa lokwalo, filimi kgotsa didiriswa tse di gatisiwang. Ka kakaretso, bathadisi ba tshwanetse go itse gore ke eng se ba se thadisang le gore ke mang yo o amegang, fela morago ga moo sengwe le sengwe se a itsamaisa.

Dithadiso tse dintle di leka go se gobebele le go nna le nnete; tse di sa siamang di tlhagelela go le gantsi fa mokwadi a thuba pelo, a dira ditshwaelo tsa bokgopo/tšhakgalo.

Go tshegisa go tlwaelegile mo dithadisong: Mo bangweng ba bathadisi ke letshwao le ba itsegeng ka lona. Tlhagisa dithadiso go tswa mo metsweding e e farologaneng go supetsa barutwana pharologano e e mo mefuteng ya dithadiso.

- Lebelela tsibogo ya mong jaaka tiro ya botaki, filimi, lokwalo, tiragalo, jalojalo.
- Mmuisi wa thadiso ga a tshwanela go dumelana le mothadisi.
- Dithadiso di ama tebo ya mothadisi: Bathadisi ba babedi ba ka tsiboga ka go farologana mo thadisong e le nngwe.
- Go neelana ka tshedimosetso e e maleba, sekao, leina la mokwadi/motlhagisi/motaki, setlhogo sa lokwalo/tiro, leina la mophasalatsi/setlamo se setlhagisang, gammogo le tlhotlha (fa go le maleba).

Athikele ya lekwalodikgang

- Tlhagisa dintlha ka boripana le ka tsepamo.
- Leka go tlhaeletsana ka mokgwa wa go sa latlhe mooko wa kgang mme o fithelela mmuisi.
- Sobokanya ka tsepamo kwa ntle ga go fitlha boammaaruri.
- Neela setlhogo se se bonalang sentle o bo o tsenye ditlhogwana tse di tlhologanyegang sentle.
- Simolola ka dintlha tse di botlhokwa thata: mang, jang, leng, kae, goreng le go fithelela kae?

Athikele ya makasine

Gantsi, mo diathikeleng tsa makasine, dilo tse di ratwang le tse di sa ratweng le mokgwa o o sa tlwaelegang wa mokwadi, di botlhokwa mme di tshwanetse go rotloediwa mo barutwaneng. Ba tshwanetse go itlwaetsa go kwala diathikele tsa makasine tse di tswileng diatla ka sengwe le sengwe se ba boneng se le botlhokwa go ka kwala ka ga sona, gammogo le diathikele tse di tshegisang gore ba kgone go tshegisa, kgala, go ntsha bodutu, go tshega ka ga

sengwe, le go sekaseka ka tsenelelo setlhogo sengwe se se maleba. Mo bontsing jwa diathikele tsa makasine tse barutwana ba di buisang, bontsi ke tsa mofuta o.

Inthanete e tletse ka diathikele, diteng le mokgwa o di kwadilweng ka ona ga di a farologana thata le tse e seng tsa inthanete tse di kwadilweng, fa o ka di lebelela, bogolo jang jaaka di tlhagelela mo dibolokong, o ka utlwa o di rata. Fa o sena go dira gore barutwana ba itirele diboloko mo dipampiring (le fa gone go na le barutwana bangwe ba ba nang le diboloko) go ba tlamela ka bokwadi jo bo humileng, jo bo ngokang kgatlhego ya babuisi, jo bo atametsang diteng, le segalo se se maleba.

Lemoga tse di latelang:

- Setlhogo se gogele le go kgatlhisa
- Mokgwa wa go bua o o totileng motho, o lebagane le mmuisi
- Mokgwa oo, o ka tlhalosa le go dirisa botshwantshi, wa gwetlha boikakanyetsi jwa mmuisi
- Maina, mafelo, dinako, maemo le tshedimosetso nngwe le nngwe e e botlhokwa mme di tshwanetse go akarediwa mo athikeleng
- Athikele e tshwanetse go tsosolosa kgatlhego le go tshwana le papatso, e rotloetse mmuisi go dirisa kuno kgotsa thuso eo
- Jaaka mo thadisong, ga go na popego e e tshwanetseng go salwa morago mo athikeleng ya makasine

Lokwaloikitsiso

Ka ntlha ya gore bontsi jwa batho mo metlheng e ba dirisa dithempoleite go botlhokwa go batlisisa gore thempoleite e e gaisang ke efe, le gore o ikamanye le yona le go e tlatsa ka mokgwa o e tla go tswelang mosola ka teng.

- Ipapaletse/ithekisetse lefatshe mo pampiring
- Kwala ka tsela e e leng gore motho yo o sa go itseng a ka kgatlhega fela fa a buisa lokwaloikitsiso lwa gago lekgetlho lwa ntlha.
- Tlhagisa tshedimosetso e e lolameng, e tsepame e nne khutshwane
- Tshedimosetso e nne maleba le se kopo e se lebileng
- Neela:
 - o Tshedimosetso ka ga mong
 - o Borutegi
 - o Maitemogelo a tiro (fa go le maleba)
 - o Dipaki

Botshelo jwa moswi

Dintlha tse di latelang di ka akarediwa mo botshelong jwa moswi:

- Tlhagisa sefane le maina a moswi (o ka tlaleletsa ka leina le moswi a tlwaelegileng ka lona),
- Tlhagisa lefelo la matsalo fa le farologane le le a ntseng a agile mo go lona.
- Tlhagisa letlha la matsalo, letlha le a tlhokafetseng ka lona le se se bakileng loso (ka boripana).
- Tsa lenyalo le bana (fa go le maleba)
- Diphithhelelo / thutego / seabe mo morafeng
- Kgangkhutshwe ka ga maitemogelo a moswi. Go tlhagisiwe se ba lelapa le ditsala ba ka ikgopotsang moswi ka sona. Mmuisi a nne le setshwantsho se se bonalang sentle sa moswi
- Tsa tiro (fa a ne a dira)
- Mafoko a go robatsa moswi ka kagiso

ELA TLHOKO:

- Botshelo jwa moswi bo ka tsenya leboko la thoriso la kgotla / kgoro (lotso) ya moswi
- Puo, setaele le rejisetara tse di tlhomameng
- Dirisa phefofatso ka mo o ka kgonang

Boleele jwa ditlhangwa tse di tlhagisiwang

Ditlhangwa	Mephato	Poko (mafoko)	Padi /Terama / Dinaane (mafoko)
Ditlhamo tsa dikwalo	10	150 - 200	300 - 350
	11	200 - 250	350 - 400
	12	250 - 300	400 - 450
Ditlhamo	Mephato	Palo ya mafoko	
Kanelo/ tlhaloso/ maitlhamo/ ngangisano/ e e sa tseyeng lethakore	10	300 - 350	
	11	350 - 400	
	12	400 - 450	
Ditlhangwa tsa tirisano	10	180 - 200 (Diteng fela)	
Lekwaloikitsiso le lekwalophelegetso (lekwalokopo)/ Potsotherisano tse di kwalwang/ Mmuisano/ Lekwalo go bagatisi/ la semmuso le le e seng la semmuso/ Lekwalo la semmuso la kopo ya phatlhatiro, kopo, ngongorego, kgwebo/ Lekwalo la botsalano/ Athikele ya makasine/ Athikele ya lekwalodikgang/ lenanatema le metsotso (di bodiwa mmogo)/ Botshelo jwa moswi/ Pegelo/ Thadiso/ Puo (e e kwalwang)	11	180 - 200 (Diteng fela)	
	12	180 - 200 (Diteng fela)	

3.4 DIPOPEGO TSA PUO LE MELAWANA YA TIRISO

Mo kgatong e, barutwana ba tshwanetse ba bo ba itse motheo wa thutapuo: dikarolopuo, melawana ya dithuanyi, tiriso ya dipaka, madirimathusi le madirimatlhaedi, popego ya dipolelo. Go ruta thutapuo go tshwanetse go diragadiwe mmogo le go ruta dipopego tse dingwe tsa puo.

- E botlhokwa mo go utloleng, tshekatshekong le tlhatlhobong ya ditlhangwa, tse di se nang boammaaruri le tse di ikaegileng ka maitemogelo a boammaaruri a botshelo. Mo maemong a, barutwana ba tlhoka go lemoga ka moo bakwadi ba dirisang popego ya thutapuo; mefuta ya dipolelo tse di tlhokang go tsewa tsia (boleele jwa tsona, go thatafala kgotsa go nolofera ga popego), go nna teng le go tlhokagala ga ditlhophaina/ go nna teng kgotsa go tlhokagala ga matlhaodi kgotsa madiritota; tiriso e e sa tlwaelegang ya paka ya lediri (pakajaanong mo boemong jwa pakapheti); tiriso ya puosebui kgotsa puopegelo; tiriso ya tirwa kgotsa tira. Ka go lemoga karolo e tota dipopego tsa puo di e tsayang mo go tlhagiseng bokao; mo go senoleng boammaaruri le mo go godiseng kutlwisiso e e utlwalang ya setlhangwa le go dira ga sona, barutwana ba tla bona kemo ya thutapuo, le lebaka la gore ke goreng e sala e le ntlhakgolo mo go ithaloseng ka Setswana.
- E nna botlhokwa thata go ka dirisiwa mo go kwaleng ga bona. Ka go kwala e le tirwana e kgolo ya phaposi mo setlhopheng se, go botlhokwa gore barutwana ba kwale ditlhangwa tsa ntlha tsa ditlhamo mo phaposing. Se, se naya morutabana tšhono go supetsa barutwana diphoso tsa bona tsa thutapuo fa ba ntse ba kwala. Go dira ditshiamiso ka nako ya go kwala, go na le go di dira fa tiro e tlele go tshwaiwa, barutabana ba tla bona gore ga go gontsi mo go tshwanetseng go siamisiwa, le barutwana ba tla supetswa gore ba feleletse tiro ya bona jang le gore e ka tokafadiwa jang. Barutwana ga ba na kgatlhego e e kalo mo ditshiamisong tsa tiro ya bona fa e boa, e bile ga ba ithute go le gontsi mo go tsona. Thulaganyo e gape e naya morutabana tšhono ya go bona fa go na le go ithokomolosa ka kakaretso dikarolo dingwe tsa thutapuo, tse di ka rutiwang barutwana botlhe. Tsela e nngwe ya go golaganya le thutapuo le go kwala, ke go ntsha sekao sa tiro e e kwadilweng (e seng tiro ya bona) e thutapuo ya yona e nang le diphoso, o bo o naya barutwana ba e tshwaya ka sebedi, e bile ba tlhalosetsa mokwadi gore ke eng se se phoso le go go neela lebaka la go e bona jalo. Barutabana ba ka tlhoma mogopolo mo phosong e e rileng e e tlwaelegileng (sekao, tiriso ya lenalana(')) go supa mo tlogelo/ tiriso ya thuanyitlhophaina ya mmui 'n' mo go 'ga nkitla...' mme e seng 'ga ba nkitla..'), kgotsa ba ka akaretisa diphoso tse di farologaneng gore di siamisiwe. Tsela e e siameng ya go ruta thutapuo ke go ruta go kwala. Bobedi jo bo golagane totatota, matsetseleko mo go e nngwe, a isa kwa matsetselelong mo go e nngwe ka nako e le nngwe.

Lenaneo le le mo Mametlelelong 1 le tlhagisa dipopego tsa puo le melawana e barutwana ba e dirisang ka nako ya go reetsa, go bua, go buisa le dikgato tsa go kwala. Dipopego tsa puo di tshwanetse go rutiwa mo tirisong ka mokgwa wa tsenyeletso jaaka e tlhokega mo tirisong ya mefuta e e farologaneng ya ditlhangwa tsa tiro ya molomo, tsa pono le tse di kwadilweng. Thuto e le nngwe mo bekeng e ka dirisediwa maitlhamo a.

3.5 DITHULAGANYO TSA GO RUTA

Dithulaganyo tsa go ruta tse di latelang tsa beke, di neetswe fela fa jaaka **kaelo** go barutabana, mme ga di a ikaelela go thibela mekgwa ya go ruta e e ka thulanang le dithulaganyo jaaka di tlhagisitswe. Sekao, morutabana a ka itlhophelela go buisa ditlhangwa tse dintsi mo phaposiborutelong fa go kgonega. Se, se ka dirwa mo dibekeng di ka nna pedi. Morutabana a ka tlhopha go dirisa thuto e le nngwe kgotsa go feta, go ruta thutapuo jaaka go tlhokega.

Thulaganyo e e tshitsintsweng ya Mephato 10, 11 le 12 a ikaegile ka sebaka (sedikwe) se se lotagantsweng sa dibeke di le pedi ka tekanyetso ya dikamuso/pakathuto di le 9 tsa ura e le nngwe tse morutabana a rutang ka tsona mo sebakeng se le sengwe. Fa di dirwa, diura tse tsa go ithuta di tla atolosiwa ka tirogae e e neelwang ka gale, ditirwana tsa diporojeke le go buisa go go okeditsweng. Baithuti ba Mophato 10-12 ba tshwanelwa ke go dira bonnye tirogae ya bonnye diura di le 3 mo bekeng gammogo le puiso e e okeditsweng mo puong e e ikaeletsweng. Barutwana ba ka kgona go feleletsa ditirwana tse di kwalwang e le tirogae.

Fa go rulaganngwa sedikwe sa dibeke di le pedi, morutabana a ka kgobokanya ditirwana tse di rileng mo setlhogong se le sengwe, sk. Lefatshe le go tshwaraganweng le ditiro mo go lona, ke kgangkgolo, jaaka bothokatiro, di tswa mo ditlhangweng tse di tlhaotsweng, le go arabela dikgono tse di tswang mo kharikhulamong. Tatelano ya dithuto tsa sedikwe sa dibeke di le pedi di ka latela thulaganyo nngwe le nngwe, sk. sedikwe se ka simolola ka go buisa, sa tswelela ka dipuisano (go bua) tse di latelwang ke go kwala. E ka nna setlhangwa se se tlhaoletsweng mophato (mo go leng maleba) kgotsa go ka dirisiwa setlhangwa se sengwe mo ditirwaneng tse di neetsweng fa tlase fa.

Thulaganyo ya go ruta e e tlhophilweng a kokoantswe mmogo gore mo dibekeng tse dingwe le tse dingwe tse pedi barutwana ba:

- tseye karolo mo ditirwaneng tsa go reetsa le go bua
- buise temana ya tekatlhaloganyo le go araba dipotso kgotsa go aga tshobokanyo
- buise dikwalo tse di tlhaotsweng/rebotsweng
- kwale tlhamo le setlhangwa sa tirisano
- age le go rotloetsa kitso ya dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya tsona mo mabakeng a tlhaeletsano (go bua, go reetsa, go buisa le go kwala)

Morutabana ga a a lebelelwa go tshwaya ditiro tsotlhe tsa tiro ya molomo le tse di kwadilweng tsa barutwana. Thulaganyo ya go ruta e supa palo le mofuta wa ditiro tsa tlhatlhobo e e tlhomameng e e tshwanetseng go tshwaiwa ke morutabana. Ditirwana tse dingwe di ka tshwaiwa ke barutwana kgotsa balekane ka thuso ya morutabana. Morutabana a ka tlhopha go tshwaya ditiro tse di sa tlhomamang tsa barutwana gore a kgone go neela barutwana pegelo ka ga tiro ya bona.

Sekao, mo Mophatong wa 10 kgweditharo 1, barutwana ba tla kwala **ditlhamo di le pedi le ditlhangwa tsa tirisano di le tharo. Ke fela tlhamo e le nngwe le setlhangwa sa tirisano se le sengwe tse di tshwaiwang e le ditiro tsa tlhatlhobo e e tlhomameng.**

Thulaganyo ya diteng tse ditlhagisitsweng ga e a tlhaolelwa go rutwa, le nako e e neetsweng tiro e, ke sesupo

se se totobatsang boleele jo bo ka tsewang go ruta diteng tse di kailweng. Barutabana ba tshwanetse go itirela Dithulaganyetsotiro (kgotsa ba dirise tse di leng gone mo dibukeng tsa bona) go ruta diteng go ya ka kgweditharo ba dirisa thulaganyo le lebelo le le maleba.

Ka boleele jwa kgweditharo bo farologana go ya ka dingwaga, thulaganyo ya go ruta/thulaganyetsotiro e tshwanetse go lepalepanngwa le ngwaga oo.

Bokgoni, diteng le ditogamaano tse di fa tlase ga di a felela. Morutabana o tshwanetse go eta a lebelela lenaneo le le tlhalosang bokgoni, diteng le ditogamaano ka botlalo mo Karolong 3.1 - 3.4

Go rutiwa ga thutapuo go ikaegile ka setlhangwa le ka tlhaeletsano. Go se ke ga dirwa go tlhaotswe. Thulaganyo ya lenaneo la go ruta e dirilwe ka tsela e e leng gore thutapuo e akareditswe le go tsenyelediwa mo go rutiweng ga dikgono tse dingwe. Lebelela Karolo ya 3.4 go bona lenaneo la dikarolopuo tse di tshwanetseng go rutiwa.

Le fa dikgono di tlhagisitswe di kgaogantswe mo lenaneong la go ruta, di tshwanetse go rutiwa ka mokgwa wa go akaretsa mo go ka kgonegang, sekao, mo go rutiweng ga potsotherisano, barutwana ba ka buisa setlhangwa se se kwadilweng ba bo ba kopiwa gore ba tlhagise potsotherisano e e kwadilweng kwa bofelong. Tlhopho ya dikarolopuo tse di tshwanetseng go rutiwa mo nakong e e rileng e tshwanetse go godisa tlhagiso le go tlhaloganya ditlhangwa tsa molomo le tse di kwadilweng, tse di tshwanetseng go tlhagisiwa mo nakong eo, sekao matlhaodi, makaelagongwe, malatodi, matlhalosi le dipaka di baakanyetsa barutwana go kwala tlhamo ya kanelo kgotsa ya tlhaloso. Modirisokgonego o mosola fa barutwana ba kwala tlhamo ya maitlhamo.

Ditogamaano tsa ditiro tsa molomo le tsa go kwala tse di tshwanetseng go rutiwa mo dibekeng dingwe le dingwe tse pedi di tshwanetse go kaelwa ke mofuta wa setlhangwa se se tshwanetseng go tlhagisiwa, sekao, fa o ruta tlhamo ya kanelo, barutwana ba tshwanetse go rutiwa go dirisa mafoko a tlhalosang tiragalo le ditlamorago kgotsa tatelano e e lolameng.

3.5.1 THULAGANYO YA GO RUTA YA MOPHATO 10

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 1			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
1 le 2	Go reeletsa go tlhaloganya (e a sedimosa, e a atlhola, e a kgatlhisa le go tlhaeletsana le ba bangwe) Nako: Ura e le nngwe	• Diponagalokgolo tsa ditlhangwa le dikarolo tsa buka go akaretsa mefutakwalo ya dikwalo • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ya go ba kgatiso/ lekwalokitsiso le lekwalophelegetso (lekwalokopo)/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano. Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
3 le 4	Dingangisano: • Diponagalo le melawana ya setlhangwa • Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa go rulaganya go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	• Go buisetsa go tlhaloganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng: leba 3.2 • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Kanelo / tlhaloso / ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 1			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tthagisa
5 le 6	Go reeletsa go tlhaloganya (e a sedimosa, e a atlhola, e a kgatlhisa le go tlhaeletsana le ba bangwe) Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Thanolo ya ditlhangwa tsa pono Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso/ athikele ya lekwalodikgang/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boelets, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tthagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya tsona - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
7 le 8	Dipuisano / motlotlo: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa go rulaganya, go ikatisa le go tthagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: o Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo o Dipopego tsa polelo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Kanelo / tlhaloso / ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boelets, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tthagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya tsona - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 1			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
9 le 10	Puo e e ipaakanyeditweng le e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go kwala tshobokanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya tsona - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

Ditiro tsa tlhatlhobo e e tlhomameng			
Tiro 1	Tiro 2	Tiro 3	Tiro 4
Tiro ya molomo: Go reeletsa go tlhaloganya	*Go kwala: Tlhamo ya kanelo / tlhaloso / ngangisano	*Go kwala: Setlhangwa sa tirisano	Teko 1: Puo mo tirisong: Tekatlhaloganyo, tshobokanyo, Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso

***Go kwala:** Tlhopha tlhamo e le nngwe, le setlhangwa sa tirisano se le sengwe go nna tlhatlhobo e e Tlhomameng mo bokhutlong jwa kgweditharo.

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 2			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
11 le 12	Dingangisano / potsotherisano/ Puo: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng: Leba 3.2 Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
13 le 14	Puo e e ipaakanyeditsweng le e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana (Malepa a go bua mo phatlalatseng, popego le tsela ya go ipaakanyetsa setlhangwa se se tlhophilweng) - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go kwala tshobokanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Kanelo / tlhaloso / ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 2			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
15 le 16	Dipuisano/ motlotlo o o sa tlhomamang: - Diponagalo le melawana - Go diragatsa melawana Nako: Ura e le nngwe	Thanolo ya ditlhangwa tse di bonwang: sekao, phasalatso, papatso, khathunu, ditshwantsho Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ya go ba kgatiso/ lekwaloikitsiso le lekwalothelegetso (lekwaloikopo)/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
17 le 18	Dipuisano tsa lekoko: - Diponagalo le melawana ya setlhangwa - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: - Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - Dipopego tsa polelo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso(ya buka, filimi jj./ athikele ya lekwaloikgang/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
19 le 20	Tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga		

Tlhatlhobo ya ditiro tse di tlhomameng		
Tiro 5	Tiro 6	Tiro 7
Tiro ya molomo: Puo e e ipaakanyeditse / e e sa ipaakanyediwang	Dikwalo: Dipotso tse dikhutshwane Tlhamo ya dikwalo	Tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga: Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala (E ka kwalwa ka Motsheganong/ Seetebosigo)

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 3			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
21 le 22	Dikopano le mekgwa ya go di tsamaisa: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tshaloganya: Thanolo ya ditlhangwa tse di bonwang Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ya go ba kgatiso/ lekwaloikitsiso le lekwalo phelegetso (lekwalo kopo)/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puo le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 3			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
23 le 24	Go tlotla / anela kgang: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: - Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - Dipopego tsa polelo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Kanelo / tlhaloso / ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
25 le 26	Puo e e ipaakanyeditsweng/ e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng: leba 3.2 Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 3			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
27 le 28	Puo e e ipaakanyeditweng/ e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana ya setlhangwa - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go kwala tshobokanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Kanelo / tlhaloso / ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
29 le 30	Go reeletsa go tlhaloganya: (e a sedimosa, e a atlhola, e a kgatlhisa le go tlhaeletsana le ba bangwe)Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng: Leba 3.2 Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso/ athikele ya lekwadikgang/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

Tlhatlhobo ya ditiro tse di tlhomameng	
Tiro 8	Tiro 9
Tiro ya molomo: Puo e e ipaakanyeditweng / e e sa ipaakanyediwang	Teko 2: Dikwalo: Dipotso tse dikhutshwane le tlhamo ya dikwalo

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 4			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
31 le 32	Go itsise sebui / go neela puo ya ditebogo: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Thanolo ya ditlhangwa tsa pono Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ya go ba kgatiso/ lekwaloikitsiso le lekwalphethegetso (lekwaloikopo)/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
33 le 34	Dipuisano tsa lekoko: - Diponagalo le melawana - Go diragatsa melawana Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: - o Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - o Dipopego tsa polelo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Kanelo / tlhaloso / ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 10 KGWEDITHARO 4			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
35 le 36	Dipuisano tsa lekoko: - Diponagalo le melawana - Go diragatsa melawana Nako: Ura e le nngwe	Go kwala tshobokanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso (ya buka, filimi,) athikele ya lekwalodikgang/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsetiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
37 le 38	Dipuisano tsa makgotlhana / setlhopho / lekoko: - Diponagalo le melawana - Tiragatso ya melawana Nako: Ura e le nngwe	Paakanyetso ya tlhatlhobo Puo mo tirisong: Tekatlhologanyo Tshobokanyo Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso Dikwalo: Padi / dinaane Terama Poko Nako: Diura di le nne	Paakanyetso ya tlhatlhobo Go kwala le go tlhagisa Ditlhamo Ditlhangwa tsa tirisano Nako: Diura di le nne Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsetiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng
39 le 40	Tlhatlhobo ya bofelo jwa ngwaga		

Ditiro tsa tlhatlhobo e e tlhomameng	
Tiro 10	Tiro 11
Tiro ya molomo: Puo e e ipaakanyeditsweng - Itsise sebui/ puo ya ditebogo	Tlhatlhobo ya bofelo jwa ngwaga: Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala Pampiri 4 – Tiroya molomo

3.5.2 THULAGANYO YA GO RUTA YA MOPHATO 11

DIKGONO LE DITENG

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 1			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Puiso le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
1 le 2	Go reeletsa go tlhaloganya (e a sedimosa, e a atlhola, e a kgatlhisa le go tlhaeletsana le ba bangwe) Nako: Ura e le nngwe	• Diponagalokgolo tsa ditlhangwa le dikarolo tsa buka go akaretsa mefutakwalo ya dikwalo • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo) lekwaloikitsiso le lekwalothegetso (lekwelokopo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso / tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
3 le 4	Dingangisano: • Diponagalo le melawana • Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, le go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	• Go buisetsa go tlhaloganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng: Leba 3.2 • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Maitlhamo / E e sa tseyeng letlhakore / Ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 1			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Puiso le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
5 and 6	Go reeletsa go tthaloganya (e a sedimosa, e a atlhola, e a kgatlhisa le go tlaeletsana le ba bangwe) Nako: Ura e le nngwe	• Go buisetsa go tthaloganya: - o Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - o Dipopego tsa polelo • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso/ athikele ya lekwalodikgang/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
7 le 8	Puo e e ipaakanyeditweng / e e sa ipaakanyediwang: Malepa a puo ya mo phatlalatseng, popego le dikgato tsa go ipaakanya • Diponagalo le melawana • Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, le go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	• Thanolo ya ditlhangwa tse di bonwang Sekao: dipapatso/ diphasalatso, dikhathunu, ditshwantsho • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsottherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 1			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Puiso le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
9 le 10	Puo e e ipaakanyeditsweng le e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsetiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go kwala tshobokanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsetiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

Ditiro tsa tlhatlhobo e e tlhomameng			
Tiro 1	Tiro 2	Tiro 3	Tiro 4
Tiro ya molomo: Go reeletsa go tlhologanya	*Go kwala: Tlhamo ya kanelo / tlhaloso / ngangisano	*Go kwala: Setlhangwa sa tirisano	Teko 1: Puo mo tirisong: Tekatlhologanyo Tshobokanyo Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso

***Go kwala:** Tlhopha tlhamo e le nngwe le setlhangwa sa tirisano se le sengwe go nna tlhatlhobo e e tlhomameng mo bokhutlong jwa kgweditharo.

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 2			
Dibeke	Go reetsa le go puo	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
11 le 12	Mmuisano / potsotherisano / dipuisano / motlotlo: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: - Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - Dipopego tsa polelo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ mmuisano / potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
13 le 14	Puo e e ipaakanyeditsweng le e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: ura e le nngwe	Go kwala tshobokanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Maitlhamo/ E e sa tseyeng lethakore / Ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 2			
Dibeke	Go reetsa le go puo	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
15 le 16	Dipuisano tsa lekoko: - Diponagalo le melawana - Go diragatsa melawana Nako: Ura e le nngwe	Thanolo ya ditlhangwa tse di bonwang Sekao: phasalatso, papatso, khathunu, ditshwantsho Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso/ athikele ya lekwadikagng/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
17 le 18	Dipuisano tse di sa tlhomamang/ motlotlo: - Diponagalo le melawana - Go diragatsa melawana Nako: Uura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng: Leba 3.2 Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
19 le 20	Tlhatlhubo ya bogare jwa ngwaga		

Tlhatlhobo ya ditiro tse di tlhomameng		
Tiro 5	Tiro 6	Tiro 7
Tiro ya molomo: Puo e e ipaakanyeditsweng / e e sa ipaakanyediwang	Dikwalo: Dipotso tse dikhutshwane Tlhamo ya dikwalo	Tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga: Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala (E ka kwalwa ka Motsheganong/ Seetebosigo)

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 3			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
21 le 22	Dikopano le mokgwa wa go di tsamaisa: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Thanolo ya ditlhangwa tse di kwadilweng le tsa pono Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo) lekwaloikitsiso le lekwalophelegetso (lekwalokopo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso / tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
23 le 24	Go tlotla/anela kgang kgotsa maboko a thoriso: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng. leba 3.2 Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Maitlhamo/ E e sa tseyeng letlhakore / Ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 3			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
25 le 26	Puo e e ipaakanyeditweng/ e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: - Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - Dipopego tsa polelo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boelets, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
27 le 28	Puo e e ipaakanyeditweng / e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go kwala tshosobanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boelets, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 3			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go thagisa
29 le 30	Go reeletsa go tlhaloganya (e a sedimosa, e a atlhola, e a kgatlhisa le go tlhaeletsana le ba bangwe) Nako: Ura e le nngwe	• Go buisetsa go tlhaloganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng. Leba 3.2 • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Tlhamo: 1 x Maitlhamo/ E e sa tseyeng lethakore/ Ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boelets, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go thagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puo le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

Tlhatlhobo ya ditiro tse di tlhomameng	
Tiro 8	Tiro 9
Tiro ya molomo: Puo e e ipaakanyeditweng / e e sa ipaakanyediwang	Teko 2: Dikwalo: Dipotso tse dikhutshwane le tlhamo ya dikwalo

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 4			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
31 le 32	Go itsise sebui / go neela puo ya ditebogo: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng Leba 3.2 Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	1 x Tlhamo: Maitlhamo/ Thanolo / Ngangisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
33 le 34	Dipuisano tse di sa tlhomamang/ motlotlo: - Diponagalo le melawana - Go diraragatsa melwawana Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: - o Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - o Dipopego tsa polelo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo) lekwaloikitsiso le lekwalophelegetso (lekwalokopo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso / tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 11 KGWEDITHARO 4			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
35 le 36	Dingangisano/ dipuisano tsa lekoko: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go kwala tshobokanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso (ya buka, filimi,) athikele ya lekwadikgang/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
37 le 38	Pegelo/ thadiso: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Paakanyetso ya tlhatlhobo Tiriso ya puo: Tekatlhaloganyo, Tshobokanyo le Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya tsona Dikwalo: Padi / dinaane Terama Poko Nako: Diura di le nne	Paakanyetso ya tlhatlhobo Go kwala le go tlhagisa Ditlhamo Ditlhangwa tsa tirisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
39 le 40	Tlhatlhobo ya bofelo jwa ngwaga		

Ditiro tsa tlhatlhobo e e tlhomameng	
Tiro 10	Tiro 11
Tiro ya molomo: Puo e e ipaakanyeditsweng: Pegelo/ thadiso	Tlhatlhobo ya bofelo jwa ngwaga : Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala Pampiri 4 – Tiro ya molomo

3.5.3 THULAGANYO YA GO RUTA YA MOPHATO 12

MOPHATO 12 KGWEDITHARO 1			
Dibeke	Go reetsa go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
1 le 2	Go reeletsa go tlhaloganya (e a sedimosa, e a atlhola, e a kgatlhisa le go tlhaeletsana le ba bangwe) Nako : Ura e le nngwe	• Diponagalokgolo tsa ditlhangwa le dikarolo tsa buka go akaretsa mefutakwalo ya dikwalo • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhathi/ kgwebo/) lekwaloikitsiso le lekwalo phelegetso (lekwalo kopo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso / tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsana, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
3 le 4	Dipuisano/ pegelo/ thadiso (buka, filimi, tiragalo): • Diponagalo le melawana • Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, le go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	• Go buisetsa go tlhaloganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng: Leba 3.2 • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Tlhamo: 1 x Maitlhamo/ Kanelo/ Ngangisano/ E e sa tseyeng letlhakore/ Tlhaloso Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsana, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 12 KGWEDITHARO 1			
Dibeke	Go reetsa go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
5 and 6	Go reeletsa go tlhaloganya (e a sedimosa, e a atlhola, e a kgatlhisa le go tlhaeletsana le ba bangwe) Nako : Ura e le nngwe	• Go buisetsa go tlhaloganya: - o Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - o Dipopego tsa polelo • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso (ya buka, filimi,) athikele ya lekwalogikgang/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsana, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
7 le 8	Puo e e ipaakanyeditweng/ e e sa ipaakanyediwang: • Diponagalo le melawana (malepa a puo ya mo phatlhalatseng, popego le dikgato tsa ipaakanyo) • Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	• Thanolo ya ditlhangwa tse di bonwang Sekao: diphasalato, dipapatso, dikhathunu, ditshwantsho • Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la semmuso la kopo le lekwaloikitsiso/ kopo/ ngongorego/ tebogo/ kgwebo (go reka /go rekisa)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso /mmuisano/ thadiso/ pegelo(e e tlhomameng le e sa tlhomamang) Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsana, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 12 KGWEDITHARO 1			
Dibeke	Go reetsa go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
9 le 10	Puo e e ipaakanyeditsweng/ e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go kwala tshobokanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Tlhamo: 1 x Maitlhamo/ Kanelo/ Ngangisano / E e sa tseyeng letlhakore / Tlhaloso Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsisa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

Ditiro tsa tlhatlhoboe e tlhomameng				
Tiro1	Tiro 2	Tiro 3	Tiro 4	Tiro 5
Tiro ya molomo: Go reeletsisa go tlhaloganya	*Go kwala: Tlhamo	*Go kwala: Setlhangwa sa tirisano	Tiro ya puo: Puo e e ipaakanyetsweng/ e e sa ipaakanyediwang	Teko 1: Puo mo tirisong: Tekatlhaloganyo Tshobokanyo Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso

***Go kwala:** Tlhophisa tlhamo e le nngwe le setlhangwa sa tirisano se le sengwe go nna tlhatlhobo e e tlhomameng mo bokhutlong jwa kgweditharo.

MOPHATO 12 KGWEDITHARO 2			
Dibeke	Go reetsa go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
11 le 12	Mmuaisano/ Potsotherisano: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsetiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng: Leba 3.2 Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisanoe: Puo/ mmuaisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsetiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
13 le 14	Dingangisano/ dipuisano tsa makgotlhana/ setlhopho/ lekoko: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsetiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go kwala tshobokanyo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Tlhamo: 1 x Maitlhommo/ Kanelo/ Ngangisano / E e sa tseyeng lethakore / Tlhaloso Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsetiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 12 KGWEDITHARO 2			
Dibeke	Go reetsa go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
15 le 16	Dipuisano/motlotlo o o sa tlhomamang: - Diponagalo le melawana - Go diragatsa ya melawana Nako: Ura e le nngwe	Thanolo ya ditlhwangwa tse di bonwang Sekao: diphasalatso dipapatso, dikhathunu, ditshwantsho Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo/) lekwaloikitsiso le lekwaloopgelegetso (lekwelokopo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puo le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
17 le 18	Puo e e ipaakanyeditsweng/e e sa ipaakanyediwang: - Diponagalo le melawana - Go dira paakanyetsotiro, go batlisisa, go rulaganya, go ikatisa le go tlhagisa Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tllhaloganya: - o Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - o Dipopego tsa polelo Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puo le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
19 le 20	Ditlhatlhobo tsa bogare jwa ngwaga		

Ditiro tsa tlhatlhobo e e tlhomameng		
Tiro 6	Tiro 7	Tiro 8
Dikwalo: Dipotso tse dikhutshwane le tthamo ya dikwalo	Tiro ya molomo: Puo e e ipaakanyeditsweng/ e e sa ipaakanyediwang	*Ditlhatlhobo tsa bogare jwa ngwaga: Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala (E ka kwalwa ka Motsheganong/ Seetebosigo) KGOTSA Telo e e kwadiiweng

* **Ditlhatlhobo tsa bogare jwa ngwaga:** Mo Mophatong 12 nngwe ya ditiro tsa Kgweditharo 2 kgotsa ya Kgweditharo 3 e tshwanetse go nna tlhatlhobo ya mo sekolong. Mo maemong a fa e le nngwe ya ditlhatlhobo tse pedi tsa mo sekolong e kwadilwe mo Mophato 12, tlhatlhobo e nngwe e emisediwe ka teko kwa bofelong jwa kgweditharo (Ditiro 8 le 10).

MOPHATO 12 KGWEDITHARO 3			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
21 le 22	Dipuisano/motlotlo o o sa tlhomamang: - Diponagalo le melawana - Go diragatsa melawana Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Ditogamaano tsa go dirisa ditlhangwa tse di kwadilweng. Leba 3.2 Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso (ya buka, filimi,)/ athikele ya lekwalodikgang/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
23 le 24	Go itsise ya sebui/ puo ya ditebogo: - Diponagalo le melawana - Go diragatsa melawana Nako: Ura e le nngwe	Go buisetsa go tlhaloganya: Thanolo ya ditlhangwa tse di bonwang Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Puo/ mmuisano/ potsotherisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne

MOPHATO 12 KGWEDITHARO 3			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
25 le 26	Tekanyetso ya Tiro ya Molomo Nako: Ura e le nngwe	- Go kwala tshobokanyo - Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Lekwalo la botsalano, la semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo/) lekwaloikitsiso le lekwalothelegetso (lekwelokopo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso / tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
27 le 28	Tekanyetso ya Tiro ya Molomo Nako: Ura e le nngwe	- Go buisetsa go tlhaloganya: - o Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo - o Dipopego tsa polelo - Thuto ya dikwalo Nako: Diura di le nne	Setlhangwa sa tirisano: Pegelo/ thadiso (ya buka, filimi,)/ athikele ya lekwaloikgang/ athikele ya makasine Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso - Rejisetara, setaele le lentswe - Tlhopho ya mafoko - Go aga polelo - Go kwala temana - Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
29 le 30	Tlhatlhobo ya Tekeletso		

Ditiro tsa tlhatlhobo e e tlhomameng	
Tiro9	Tiro 10
Tiro ya molomo: Puo e e ipaakanyeditsweng: Go itsise sebui/ puo ya ditebogo	*Tlhatlhobo ya Tekeletso Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala (E ka kwalwa ka Phatwe/ Lwetse) KGOTSA Teko e e kwadilweng

* Tlhatlhobo ya Tekeletso: Mo Mophatong wa 12 nngwe ya ditiro tsa Kgweditharo 2 kgotsa Kgweditharo 3 e tshwanetse go nna tlhatlhobo ya mo sekolong. Mo maemong a fa e le nngwe ya ditlhatlhobo tse pedi tsa mo sekolong e kwadilwe mo Mophato 12, tlhatlhobo e nngwe e emisediwe ka teko kwa bofelong jwa kgweditharo (Ditiro 8 le 10).

MOPHATO 12 KGWEDITHARO 4			
Dibeke	Go reetsa le go bua	Go buisa le go lebelela	Go kwala le go tlhagisa
31 le 32	Tekanyetso ya Tiro ya Molomo Nako: Ura e le nngwe	Paakanyetso ya tlhatlhobo ka go dirisa dipampiri tsa tlhatlhobo e e fetileng: Puo mo tirisong: Tekatthaloganyo Tshobokanyo Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso Dikwalo: Padi/ dinaane Terama Poko Nako: Diura di le nne	Paakanyetso ya tlhatlhobo ka go dirisa dipampiri tsa tlhatlhobo e e fetileng: Go kwala Ditlhamo Ditlhangwa tsa tirisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
33 le 34	Tekanyetso ya Tiro ya Molomo Nako: Ura e le nngwe	Paakanyetso ya tlhatlhobo ka go dirisa dipampiri tsa tlhatlhobo e e fetileng, Puo mo tirisong: Tekatthaloganyo Tshobokanyo Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya tsona Dikwalo: Padi/ dinaane Terama Poko Nako: Diura di le nne	Paakanyetso ya tlhatlhobo ka go dirisa dipampiri tsa tlhatlhobo e e fetileng: Go kwala Ditlhamo Ditlhangwa tsa tirisano Totisa mogopolo mo: Dikgato tsa go kwala Go dira paakanyetsotiro, go kwala ditlhangwa tsa ntlha, go boeletsa, go tseleganya, go tlhotlha diphoso le go tlhagisa Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Rejisetara, setaele le lentswe • Tlhopho ya mafoko • Go aga polelo • Go kwala temana • Matshwao a puiso le mopeleto Popego le diponagalo tsa setlhangwa se se tlhophilweng Nako: Diura di le nne
35 le 36	Ditlhatlhobo tsa bofelo jwa ngwaga		

37 le 38	Ditlhatlhobo tsa bofelo jwa ngwaga
39 le 40	Ditlhatlhobo tsa bofelo jwa ngwaga
	Pampiri 1:Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala Pampiri 4 – Tiro ya molomo

KAROLO 4: TLHATLHOBO MO PUONG YA GAE

4.1 MATSENO

Tlhatlhobo ke dikgato tse di rulagantsweng tse di tswelelang tsa go supa, go kgobokanya le go ranola tshedimosetso ka ga tiro ya barutwana, go dirisiwa mekgwa e e farologaneng ya tlhatlhobo. E akaretsa dikgato di le nne: go tlhagisa le go kgobokanya bopaki jwa phitlhelelo; go tlhatlhoba phitlhelelo e; go rekota se se fitlheletsweng, go dirisa tshedimosetso, go tlhaloganya le go thusa mo kgolong ya barutwana gore go tokafadiwe dikgato tsa go ithuta le go ruta.

Tlhatlhobo e tshwanetse go nna e e tlhomameng le e e sa tlhomamang. Mo maemong otlhe barutwana ba tshwanetse go newa dipegelo tsa gore ba dirile jang, morago ba kgone go tiisa maitemogelo a bona a go ithuta.

Tlhatlhobo ya dikgono tsa puo e tshwanetse go lotaganngwa. Tlhatlhobo ya temana ya tekatlhaloganyo e tshwanetse go golaganngwa le tiriso ya puo. Tlhatlhobo ya go kwala e tshwanetse go akaretsa ditlhogo ka ga dilo tse di diragalang mo maemong a nnete a botshelo.

4.2 TLHATLHOBO E E SA TLHOMAMANG KGOTSA YA LETSATSİ LE LETSATSİ

Tlhatlhobo ya go ithuta e na le maitlomo a go kokoanya tshedimosetso ya diphitlhelelo tsa barutwana tse di ka dirisiwang go tokafatsa go ithuta ga bona.

Tlhatlhobo e e sa tlhomamang ke tekolo ya letsatsi le letsatsi ya go tswelela ga moithuti. Se, se dirwa ka go lebelela barutwana ba dira tiro, dipuisano, ditshupetso tse di diragadiwang, go dirisana go go sa tlhomamang ga mo phaposiborutelong, jalo jalo. Tlhatlhobo e e sa tlhomamang e ka diragadiwa bonolo jaaka go emisa thuto gore o ele barutwana tlhoko kgotsa o buisane le bona ka ga gore ba tswelela jang. Tlhatlhobo e e sa tlhomamang e tshwanetse go dirisiwa go neela barutwana diphitlhelelo le go sedimosa ka thulaganyo ya go ruta, fela ga e tlhoke go rekotiwa. E se ke ya tsewa jaaka e kete e kgaogane le ditirwana tsa go ithuta tse di diragalang mo phaposiborutelong. Barutwana kgotsa barutabana ba ka tshwaya ditirwana tse.

Go itlhatlhoba le go tlhatlhabiwa ke molekane go dira gore barutwana ba tseye karolo e e matlhagathaga mo tlhatlhobong. Se, se botlhokwa ka se letlelela barutwana go ithuta go tswa go le go lebelela go dira ga bona. Dipholo tsa tlhatlhobo ya letsatsi le letsatsi tse di sa tlhomamang ga di rekotiwe ntle le fa morutabana a elets a go dira jalo. Dipholo tsa tlhatlhobo ya letsatsi le letsatsi ga di dirisediwe maitlomo a go falodisa le a go abela setifikeiti.

4.3 TLHATLHOBO E E TLHOMAMENG

Ditiro tsotlhe tsa tlhatlhobo tse di bopang lenaneo la ngwaga, le le tlhomameng, la tlhatlhobo, di tsewa e le Tlhatlhobo e e Tlhomameng. Ditiro tsa tlhatlhobo e e tlhomameng di tshwaiwa le go rekotiwa ke morutabana ka maitlomo a tswelletso le go aba setifikeiti. Ditiro tsotlhe tsa Tlhatlhobo e e Tlhomameng di tshwanetse go lekanyediwa ka maitlomo a go tlhomamisa boleng le go netefatsa gore maemo a a maleba a tshegeditswe. Le fa dipaakanyo tsa go kwala ditiro di ka diriwa kwa ntle ga phaposiborutelo, kgato ya bofelo ya ditiro e tshwanetse go kwalelwa mo maemong a a laolwang mo phaposiborutelong.

Tlhatlhobo e e tlhomameng e tlamela morutabana ka tsela e e rulaganeng ya go atihola ka moo morutwana a tswelelang ka teng mo mophatong le mo serutweng se se rileng. Dikao tsa tlhatlhobo e e tlhomameng di akaretsa diteko, ditlhatlhobo, ditlhagiso tsa molomo, ditiragatso, jalo jalo. Tlhatlhobo e e tlhomameng e bopa karolo ya Lenaneo

Ia Tlhatlhobo le le tlhomameng la ngwaga mo mophatong o mongwe le o mongwe le mo serutweng.

Mananeo a a latelang a tlamela ditlhokego tsa tlhatlhobo e e tlhomameng ya Puo ya Gae.

Lenaneo 1: Thadiso ya tlhatlhobo e e tlhomameng ya Mephato 10 - 11

Tlhatlhobo e e tlhomameng		
Mo gare ga ngwaga	Tlhatlhobo ya bofelo jwa ngwaga	
25%	75%	
Tlhatlhobo ya mo sekolong (SBA)	Dipampiri tsa tlhatlhobo yabofelo jwa ngwaga	
25%	62,5%	12,5%
- Diteko di le 2 - Ditiro di le 7 - Tlhatlhobo e le 1 (bogare jwa ngwaga)	Ditlhatlhobo tse di kwadilweng Pampiri 1 (Diura di le 2) - Puo mo tirisong Pampiri 2 (Moph. 10: diura di le 2, Moph. 11: diura di ke 2½) - Dikwalo Pampiri 3 (Moph. 10: diura di le 2, Moph. 11: diura di le 2½) - Go kwala	Ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo: Pampiri 4 Go reetsa Go bua (go go ipaakanyeditsweng le go go sa ipaakanyediwang) Ditiro tsa molomo tse di dirwang mo tsamaong ya ngwaga di aga tlhatlhobo ya ka fa gare ya bofelo ba ngwaga.

Lenaneo 2: Thadiso ya tlhatlhobo e e tlhomameng ya Mophato 12

Tlhatlhobo e e tlhomameng		
Mo gare ga ngwaga	Tlhatlhobo ya bofelo jwa ngwaga	
25%	75%	
Tlhatlhobo ya mo sekolong (SBA) -	Dipampiri tsa tlhatlhobo ya Bofelo jwa Ngwaga	
25%	62,5%	12,5%
- Teko e le 1 - Ditiro di le 7 - Ditlhatlhobo di le 2 (bogare jwa ngwaga & ipaakanyo)	Ditlhatlhobo tse di kwadilweng Pampiri 1 (diura di le 2) - Puo mo tirisong Pampiri 2 (diura di le 2½) - Dikwalo Pampiri 3 (diura di le 2½) - Go kwala	Ditiro tsa tiro ya molomo: Pampiri 4 Go reetsa Go bua (go go ipaakanyeditsweng le go go sa ipaakanyediwang) Ditiro tsa molomo tse di dirwang mo tsamaong ya ngwaga di aga tlhatlhobo ya kwa ntle ya bofelo ba ngwaga.

Mefuta ya ditlhatlhobo e e dirisiwang e tshwanetse go nna maleba mo kgolong (ya dingwaga) le mo kagong ya morutwana. Popego ya ditiro tse e tshwanetse go tsenya diteng tsa serutwa le go akaretisa ditiro tse di farologaneng tse di tlametsweng go fitlhelela maikaelelo a serutwa.

Tlhatlhobo e e tlhomameng e tshwanetse go arabela maemo a a farologaneng a tshaloganyo le go kgona ga barutwana jaaka go kaiwa fa tlase:

Lenaneo 3: Maemo a tlhologanyo a tlhatlhobo

Maemo a dipotso	Tirwana	Phesente ya Tiro
Tiriso ya tshedimosetso ka tlhamalalo (Maemo 1) Thulaganyo sešwa (Maemo 2)	Dipotso tse di botsang ka ga tshedimosetso e e tlhagisitsweng ka botlalo mo setlhangweng • Neela maina a dilo/batho/mafelo/dikarolo... • Kaya dintlha/mabaka/dikakanyo... • Supa mabaka/batho/dibakwa... • Neela lenaneo la /dintlha/maina/mabaka • Tlhalosa lefelo/motho/semelo... • Nyalanya tiragalo/karolwana/maitemogelo... Dipotso tse di tlhokang tshekatsheko, tlhaolo kgotsa thulaganyo ya tshedimosetso e e tlhagisitsweng ka botlalo mo setlhangweng. • Sobokanya dintlhakgolo/dikakanyo/mabaka/ dipoelo le ditlamorago... • Kgobokanya dikarolwana/mabaka a ka gale... • Tlhagisa ditshwano/dipharologano... • Neela thadiso ya ...	Maemo 1 le 2: 40%
Go itseela tshwetso (Maemo 3)	Dipotso tse di tlhokang gore motlhatlhojwa a dirise tshedimosetso e e tlhagisitsweng ka botlalo mo setlhangweng, a e dirise mo maemong a maitemogelo a gagwe a botho. • Tlhalosa kakanyokgolo ... • Bapisa dikakanyo/ maitsholo/ ditiragatso (ditiro) ... • Maikemisetso/maitsholo/tshusumetso/lebaka ... la mokwadi (kgotsa moanelwa) ke eng? • Tlhalosa sebako/ditlamorago tsa ... • Tiragalo/tshwaelo/maitsholo (jalojalo) a senola eng ka moanedi/ mokwadi/ moanelwa ... • Tshwantshiso/tshwantshanyo/setshwantsho se ama jang go tlhaloganya ga gago ... • O akanya gore poelo/kamego (jalojalo) ya tiragalo/ maemo e tla nna eng ...	Maemo 3: 40%

Maemo a dipotso	Tirwana	Phesente ya Tiro
Tlhatlhobo (Maemo 4)	Dipotso tse di dira ka dikattholo tse di ka ga meetlo le boleng. Tse di akaretsa dikattholo ka ga bonnete, boikanyego, dintlha le dikakanyo, kamogelesego, tlhaloganyo le go ntsha mabaka, le ditlhagiso di tshwana le keletso le kamogelo ya ditshwetso le ditiragalo (ditiro) go ya ka meetlo ya maitsholo. • A o akanya gore se se tlhagelelang se a ikanyega/ se na le bonnete/se a kgonega ...? • A ngangisano ya mokwadi e a amogelesega/ e na le tlhaloganyo/ e a khutlisa ... • Tshwaela ka tsenelelo ka tiragalo(tiro)/ maikemisetso/ tshusumetso/ maitsholo/tshitsinyo/ bokao ... • A o dumelana le kemo/polelo/temogo/thanolo ... • Ka mokgwa o o bonang dilo ka teng, a mokwadi/ moanedi/ moanelwa o siame fa a tshitsinya gore/ a bulela gore ... • A maitsholo/ mekgwa/ tiro ya moanelwa e a letlelesega/ amogelesega mo go wena? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. • Ditiro/maitsholo/ditshusumetso tsa moanelwa ...di supa eng ka ena mo bokaong jwa meetlo ya botlhe? • Tshwaela ka tsenelelo ka ga boleng jwa dikattholo tse di dirilweng mo setlhangweng. Dipotso tse di ikemiseditse go tlhatlhoba ditlamorago tsa saekholoji le temogo ya bontle jwa setlhangwa mo motlhatlhojweng. Di tota tsibogo ya maikutlo mo diteng, go inyalanya le baanelwa kgotsa ditiragalo, le tsibogo ya mokwadi mo tirisong ya puo (jaaka tlhopho ya mafoko le botshwantshi). • Bua ka tsibogo ya gago mo setlhangweng/tiragalong/ maemong/ kgotlhang/ pitlaganong ... • A o inyalanya le moanelwa ka kutlwelobotlhoko? Ke kgato/ tshwetso efe e o ka bong o e tsere fa o ka bo o ne o le mo maemong a a tshwanang le ao? • Tshwaela ka tiriso ya puo ya mokwadi ... • Bua ka nonofo ka ga setaele/ matseno/ bokhutlo/ botshwantshi/ tshwantshiso/ tiriso ya ditogamaano tsa poko ditlamaganyo (didiriswa) tsa dikwalo ... tsa mokwadi	Maemo 4 le 5: 20%
Kgatlhegelo (Maemo 5)		

4.4 LENANEO LA TLHATLHOBO

Lenaneo la tlhatlhobo le agetswe go phatlhalatsa ditiro tsa tlhatlhobo mo dirutweng tsotlhe tsa sekolo mo kgweditharong yotlhe.

4.4.1 Thadiso ya ditlhokego

Mananeo a a latelang a tlamela thadiso ya ditlhokego tsa Lenaneo la Tlhatlhobo la kgweditharo e nngwe le e nngwe mo Dipuong tsa Gae:

Lenaneo 1: Thadiso ya ditlhokego tsa lenaneo la tlhatlhobo la Mephato 10 - 11

Lenaneo la tlhatlhobo			
Tlhatlhobo ya mo sekolong (SBA) ka kgweditharo			
Kgweditharo 1: Teko e le 1 e e kwadiwang + Ditiro di le 3	Kgweditharo 2: Ditiro di le 2 + Tlhatlhobo e le 1 ya bogare jwa ngwaga e e nang le Dipampiri di le 3: Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala	Kgweditharo 3: Teko e le 1 e e kwadiwang + Tiro e le 1	Kgweditharo 4: Tiro e le 1 [Tlhatlhobo ya mo sekolong (SBA)] + Tlhatlhobo e le 1 ya ka fa gare ya bofelo jwa ngwaga e e nang le: Dipampiri di le 3: Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala + Pampiri 4 – Tiro ya molomo:
Maduo a kgweditharo (Dikgweditharo 1 - 3): - Mo kgweditharong e nngwe le e nngwe, tlhakanya maduotota le dipalogotlhe o bo o a fetolela go % go nna maduo a kgweditharo. Maduo a a falodisang: - Tlhakanya maduotota le palogotlhe ya ditiro tsa SBA go tloga ka kgweditharo 1 go fitlha go ya 4 o bo o a fetolela go 25%, - Fetolela Pampiri 1 go 17,5%, - Fetolela Pampiri 2 go 20%, - Fetolela Pampiri 3 go 25% - Fetolela maduo a Tiro ya molomo (Pampiri 4) go 12,5%			

Lenaneo 2: Lenaneo la Tlhatlhobo la Mephato 10-11

Lenaneo la tlhatlhobo			
Kgweditharo1			
Tiro 1	Tiro 2	Tiro 3	Tiro 4
*Tiro ya molomo: Go reeletsa go tihaloganya (maduo: 15)/ Puo e e ipaakanyeditsweng (maduo: 10)/ Puo e e sa ipaakanyediwang (maduo: 15)	Go kwala: (maduo:50) Tlhamo ya Kanelo/ tlhaloso/ ngangisano (Moph. 10) Tlhamo ya maitlhommo/ e e sa tseyeng letlhakore/ ngangisano (Moph. 11)	Go kwala: (maduo:25) Go kwala ga Tirisano: Makwalo a botsalano, a semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso / lekwaloikitsiso le lekwalophelegetso/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano/ pegelo/ thadiso / athikele ya lekwalodikgang/ athikele ya makasine/ puo/ mmuisano/ potsotherisano	**Teko 1: (maduo:35) Tekatlhaloganyo, tshobokanyo le Dipopego tsa puo le melawana ya tirisano
Kgweditharo 2			
Tiro 5	Tiro 6	Tiro 7	
*Tiro ya molomo: Go reeletsa go tihaloganya/ (maduo: 15)/ Puo e e ipaakanyeditsweng (maduo: 10)/ Puo e e sa ipaakanyediwang (maduo: 15)	Dikwalo: (maduo: 35) Dipotso tse dikhutshwane (maduo: 10) Tlhamo ya dikwalo (maduo: 25)	Tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga: (maduo: 250) Pampiri 1 – Puo mo tirisong (maduo: 70) Pampiri 2 – Dikwalo (maduo: 80) Pampiri 3 – Go kwala (maduo: 100) (E ka kwalwa ka Motsheganong/ Seetebosigo)	
Kgweditharo3			
Tiro 8	Tiro 9		
*Tiro ya molomo: Go reeletsa go tihaloganya (maduo: 15)/ Puo e e ipaakanyeditsweng (maduo: 10)/ Puo e e sa ipaakanyediwang (maduo: 15)	Teko 2: Dikwalo (maduo: 35) Dipotso tse dikhutshwane (maduo: 10) Tlhamo ya dikwalo (maduo: 25)		
Kgweditharo 4			
Tiro 10	Tiro 11		
*Tiro ya molomo: Go reeletsa go tihaloganya (maduo: 15)/ Puo e e ipaakanyeditsweng (maduo: 10)/ Puo e e sa ipaakanyediwang (maduo: 15)	Ditlhatlhobo tsa bofelo jwa ngwaga: (maduo: 300) Pampiri 1 – Puo mo tirisong (maduo: 70) Pampiri 2 – Dikwalo (maduo: 80) Pampiri 3 – Go kwala (maduo: 100) Pampiri 4 – Tiro ya molomo (maduo: 50)		

***Tiro ya molomo:** Barutwana ba tshwanetse go dira tekatlhaloganyo e le nngwe, dipuo tse di ipaakanyeditse di le pedi, le puo e e sa ipaakanyediwang e le nngwe.

****Teko 1** e ka rulaganngwa ka maduo a le 35 mme fa a feta a tshwanetse go fetolelwa go maduo a le 35. Le fa Tekatlhaloganyo, Tshobokanyo le Dipopego tsa puo le tirisano di tshitsintswe, barutwana ba rotloedwa go aga dikarolo tse di tsamaelanang le sebopego sa sekolo (thulaganyo ya teko, kabo ya nako jj.).

Teko mo Lenaneong la Tlhatlhobo ga e a tshwanela go agiwa ka diteko tse dinnye tse dintsi. Teko e nngwe le e

nngwe e akaretse diteng tsa dikarolo tse di farologaneng, e rulaganyediwe metsotso e le 45 - 60, e bo e senole maemo a a farologaneng a dipotso jaaka a tthagisiwa mo dipampiring tsa tlhatlhobo.

Lenaneo 3: Thadiso ya ditlhokego tsa lenaneo la tlhatlhobo la Mophato 12

Lenaneo la tlhatlhobo			Tlhatlhobo ya kwa ntle
Tlhatlhobo ya mo sekolong (SBA) mo kgweditharo			
Kgweditharo 1: Teko e le 1 e e kwadiwang + Ditiro di le 4	Kgweditharo 2: Ditiro di le 2 + Tlhatlhobo ya Bogare jwa ngwaga e le 1 e e nang le: Dipampiri di le 3: Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala KGOTSA Teko e e kwadilweng	Kgweditharo 3: Tlhatlhobo ya Tekeletso e le 1 e e nang: Dipampiri di le 3: Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala KGOTSA Teko e e kwadilweng + Tiro e le 1	Kgweditharo 4: Tlhatlhobo ya kwa ntle e le 1 e e nang le: Dipampiri di le 4: Pampiri 1 – Puo mo tirisong Pampiri 2 – Dikwalo Pampiri 3 – Go kwala + Pampiri 4 – Tiro ya molomo:
Maduo a kgweditharo: (Kgweditharo 1 - 3): - Mo kgweditharong e nngwe le e nngwe, tlhakanya maduotota le dipalogotlhe o bo o a fetolela go % go nna maduo a kgweditharo. Maduo a Tlhatlhobo ya mo sekolong (SBA): - Tlhakanya maduotota le palogotlhe ya ditiro tsa tlhatlhobo go tloga go tloga ka kgweditharo 1 go fitlha go ya 3 o bo o a fetolela go 25%, Tlhatlhobo ya kwa ntle - Fetolela Pampiri 1 go 17,5%, - Fetolela Pampiri 2 go 20%, - Fetolela Pampiri 3 go 25% - Fetolela maduo a Tiro ya molomo (Pampiri 4) go 12,5%			

Lenaneo 4: Lenaneo la Tlhatlhobo la Mophato 12

Lenaneo la tlhatlhobo				
Kgweditharo 1				
Tiro1	Tiro 2	Tiro 3	Tiro 4	Tiro 5
*Tiro ya molomo: Go reelets a go tlhaloganya (maduo: 15)/ Puo e e ipaakanyeditsweng (maduo: 10)/ Puo e e sa ipaakanyediwang (maduo: 15)	Go kwala: (maduo: 50) Tlhamo ya Kanelo/ tlhaloso/ ngangisano /maitlhomo/ e e sa tseyeng letlhakore/	Go kwala: (maduo: 25) Go kwala ga Tirisano: Makwalo a botsalano, a semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhatiro/ kgwebo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso / lekwaloikitsiso le lekwalophelegetso/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano/ pegelo/ thadiso / athikele ya lekwalodikgang/ athikele ya makasine/ puo/ mmuisano/ potsotherisano	*Tiro ya molomo: Tekatlhatloganyo ya theetso (maduo: 15)/ Puo e e ipaakanyeditsweng (maduo: 10)/ Puo e e sa ipaakanyediwang (maduo: 15)	**Teko 1: (maduo: 35) Puo mo tirisong: Tekatlhaloganyo Tshobokanyo Dipopego tsa puo le melawana ya tiris
Kgweditharo 2				
Tiro 6		Tiro 7	Tiro 8	
Dikwalo: (maduo: 35) Dipotso tse dikhutshwane (maduo: 10) Tlhamo ya dikwalo (maduo: 25)		*Tiro ya molomo: Go reelets a go tlhaloganya (maduo: 15)/ Puo e e ipaakanyeditsweng (maduo: 10)/ Puo e e sa ipaakanyediwang (maduo: 15)	***Tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga: (maduo: 250) Pampiri 1 – Puo mo tirisong (maduo: 70) Pampiri 2 – Dikwalo (maduo:80) Pampiri 3 – Go kwala (maduo: 100) (E ka kwalwa ka Motsheganong/ Seetebosigo) KGOTSA Teko e e kwadilweng	
Kgweditharo 3				
Tiro 9		Tiro 10		
*Tiro ya molomo: Go reelets a go tlhaloganya (maduo: 15)/ Puo e e ipaakanyeditsweng (maduo: 10)/ Puo e e sa ipaakanyediwang (maduo: 15)		***Ditlhatlhobo tsa tekeletso: (250) Pampiri 1 – Puo mo tirisong (maduo: 70) Pampiri 2 – Dikwalo (maduo: 80) Pampiri 3 – Go kwala (maduo: 100) (E ka kwalwa ka Phatwe/ Lwetse) KGOTSA Teko e e kwadilweng		

***Tiro ya molomo:** Barutwana ba tshwanetse go dira tekatlhaloganyo e le nngwe, dipuo tse di ipaakanyedit sweng di le pedi, le puo e e sa ipaakanyedi wang e le nngwe.

****Teko 1** e ka rulaganngwa ka **maduo a le 35** mme fa a feta a tshwanetse **go fetoletswa go maduo a le 35**. Le fa *Tekatlhaloganyo, Tshobokanyo le Dipopego tsa puo le tiris o* di tshitsintse, barutwana ba rotloedwa go aga dikarolo tse di tsamaelanang le sebopogo sa sekolo (thulaganyo ya teko, kabo ya nako jj.).

*****Tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga le ya tekeletso:** Mo Mophato 12, nngwe ya ditiro tsa Kgweditharong 2 kgotsa Kgweditharo 3 e tshwanetse go nna tlhatlhobo ya mo sekolong. Mo maemong a fa tlhatlhobo e le nngwe mo go tse pedi tsa mo sekolong e kwadilwe mo Mophatong wa 12, e le nngwe ya tsona e emisediwe ka teko kwa bofelong jwa kgweditharo (Tiro 8 le 10).

4.4.2 Ditlhatlhobo

Sebopego sa Dipampiri tsa tlhatlhobo 1, 2 le 3

PAMPIRI	KAROLO			MADUO	NAKO
1. Puo mo tirisong	A: Tekatlhaloganyo (Ditlhangwa tse di farologaneng di ka dirisiwa go akarediwa tsa pono le tsa dikerafo) • Barutwana ba tshwanetse go supa le go tlhalosa ditlamorago tsa malepa a tswana le tiriso ya mokwalotlanyo le bogolo jwa ona, ditlhogo le ditlhaloso tse di kwadiwang fa tlase ga ditshwantsho kgotsa ditlhogo, jalo jalo			30	Mephato 10-12: diura di le 2
	Mephato	Palo ya mafoko			
	10	500-600			
	11	600-700			
	12	700-800			
	B: Tshobokanyo: Temana e tshwanetse gore e se ke ya tswa mo temaneng ya tekatlhaloganyo.			10	
	Mephato	Palo ya mafoko			
		Boleele jwa temana	Boleele jwa tshobokanyo		
	10	ka tekanyetso mafoko a le 280	Mafoko a le 80 -90		
	11	ka tekanyetso mafoko a le 320			
	12	ka tekanyetso mafoko a le 350			
	C: Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso • Tlotlofoko le tiriso ya puo • Dipopego tsa polelo • Temogo e e tseneletseng ya tiriso ya puo				

PAMPIRI	KAROLO		MADUO	NAKO	
2. Dikwalo	A: Poko - Le le bonweng (dipotso tse dikhutshwane/ dipotso tsa tlhamo go tswa mo mabokong a le mane a a bonweng; go tswa mo go ona go tshwanetse ga arabiwa a le mabedi) le le iseng le bonwe (dipotso tse dikhutshwane). (Le le bonweng = 20; le le iseng le bonwe = 10)		30	80	Mophato 10: diura di le 2 Mephato 11-12: Diura di le 2½
	Mephato	Boleele jwa tlhamo ya dikwalo			
		Palo ya mafoko			
	10	150 - 200			
	11	200 - 250			
	12	250 - 300			
	Tlhatlhoba tse di latelang mo tlhamong: - Diteng (thanolo ya setlhogo, boteng jwa ngangisano, go emela dintlha le go tshwarelela setlhangwa) (60%) - Puo le popego (popego, go elela ga mabaka le tlhagiso, puo, segalo le setaele) (40%)		25		
	B: Padi/Dinaane - Potso ya botlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane		25		
	C: Terama - Potso ya botlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane TLHOKOMELA: Motlhatlhojwa o tshwanetse go araba potso E LE NNGWE YA BOTLHAMO le E LE NNGWE YA DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo Karolo B kgotsa Karolo C.				
	Mephato	Boleele jwa tlhamo ya dikwalo			
		Palo ya mafoko			
	10	300 - 350			
	11	350 - 400			
	12	400 - 450			
	Tlhatlhoba tse di latelang mo tlhamong: - Diteng (thanolo ya setlhogo, boteng jwa ngangisano, kemelelo ya dintlha le go tshwarelela setlhangwa) (60%) - Puo & popego (popego, go elela ga mabaka le tlhagiso, puo, segalo le setaele) (40%)				

PAMPIRI	KAROLO		MADUO		NAKO
3.Go kwala	A: Tlhamo - E le nngwe Tlhamo ya Kanelo/ tlhaloso/ ngangisano /maitlhamo/ e e sa tseyeng letlhakore		50	100	Mophato 10: diura di le 2 Mephato 11-12: Diiura di le 2½
	Mephato	Boleele jwa tlhamo			
		Palo ya mafoko			
	10	300 - 350			
	11	350 - 400			
	12	400 - 450			
	Tlhatlhoba tse di latelang: • Diteng le thulaganyo (60%) • Puo, setaele le tseleganyo (30%) • Popego (10%)		50 (2 X 25)		
	B: Ditlhangwa di le pedi - Ditlhangwa tsa tirisano: Makwalo a botsalano, a semmuso (kopo/ ngongorego/ phatlhati/ kgwebo)/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso / lekwaloikitsiso le lekwalophelegetso/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano/ pegelo/ thadiso / athikele ya lekwalodikgang/ athikele ya makasine/ puo/ mmuisano/ potsotherisano				
	Mephato	Boleele jwa setlhangwa			
		Palo ya mafoko			
	10-12	180 - 200 - diteng fela			
	Tlhatlhoba tse di latelang: • Diteng, thulaganyo le sebopego (60%) • Puo, setaele le tseleganyo (40%)				

Diteng tse di rutiwang

Tlhatlhobo e lebane le diteng jaaka ditlhagelela mo tokomaneng e. Ka ntlha ya tsweliso ya kgolo ya diteng mo mephato, diteng le bokgoni go tswa mo Mephato 10-12 di tla tlhatlhabiwa mo dipampiring tsa kwa ntle o bofelong jwa Mophato 12.

Ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo: Pampiri 4

Ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo tse di dirwang mo gare ga ngwaga di aga tlhatlhobo ya bofelo jwa ngwaga ya Mophato 12. Di tsaya maduo a le 50 mo go a le 300 a tlhatlhobo ya bofelo jwa ngwaga. Dintlha tsa ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo tse di dirwang mo gare ga ngwaga, di eme jaana:

PAMPIRI	DINTLHA	MADUO		
4. Tiro ya molomo	Tiro ya molomo e tla rulaganngwa mo gare (mo sekolong), e tlhatlhabiwa mo gare (mo sekolong) e bo e lekanyediwa ka kwa ntle. Go bua: Puo e e ipaakanyeditse Tlhatlhoba: Dikgono tsa go batlisisa, paakanyetsotiro le thulaganyo ya diteng, segalo, go bua, le dikgono tsa go tlhagisa, temogo ya puotsenelelo, tlhopho ya mafoko, go tlhama le go dirisa dithusathuto tsa kutlo, kutlopono.	2X10	20	50
	Puo e e sa ipaakanyediwang Tlhatlhoba: Paakanyo le thulaganyo ya diteng, segalo, go bua, le dikgono tsa go tlhagisa, temogo e e tseneletseng ya tiriso ya puo.		15	
	Go reetsa Go reeletsa go tlhaloganya Tlhatlhoba: Go reeletsa go tlhaloganya, tshedimosetso le tlhatlhobo ka tsenelelo		15	

4.5 GO REKOTA LE GO BEGA

Go rekota ke tsamaiso e mo go yona morutabana a kwalang maemo a tiragatso ya morutwana mo tirong e e rileng ya tlhatlhobo. E bontsha go tswela ga morutwana mo go fitlheleleng kitso jaaka e tlhagisitswe mo Pegelong ya Pholisi ya Bosetšhaba ya Kharikhulamo le Tlhatlhobo. Direkoto tsa tiragatso ya morutwana di tshwanetse go tlamela ka bopaki jwa go tswela kgolo ya kitso ya gagwe mo mophatong le go siamela go tswela kgotsa go fetisetwa kwa mophatong o o latelang. Direkoto tsa tiragatso ya morutwana di tshwanetse go dirisediwa go netefatsa tswela e e dirilweng ke morutabana le barutwana mo dikgatong tsa go ruta le go ithuta.

Go bega ke tsamaiso ya go tlaheletsa ka moo morutwana a dirang ka teng, go barutwana, batsadi, dikolo, le botlhe ba ba amegang mo dipholong tseo. Go dira ga morutwana go ka begiwa ka ditsela di le dintsi. Tsona di akaretsa dikaratapago, dikopano tsa batsadi, malatsi a go etela sekolo, dikhonferense tsa motsadi le morutabana, go letsa megala, makwalo, makwalodikgang a phaposi kgotsa sekolo, jalojalo. Barutabana mo mephato yotlhe ba bega ka diphesente go lebagana le serutwa. Maemo a a farologaneng a diphithelelo le diphesente tse di dumelanang le tsona di supilwe mo lenaneong le le fa tlase.

Dikhoutu le diphesente tsa go rekota le go bega

Dikhoutu tsa seemo	Tlhaloso ya bokgoni	Phesente
7	Phitlhelelo ka dinaledi	80 - 100
6	Phitlhelelo ka matsetseleko	70 - 79
5	Phitlhelelo e e tletseng	60 - 69
4	Phitlhelelo e e itumedisang	50 - 59
3	Phitlhelelo ka tekano	40 - 49
2	Phitlhelelo e e potlana	30 - 39
1	Ga a fitlhelela	0 - 29

Barutabana rileng rekota maduotota go lebagana le tiro ba dirisa letlhare la maduo, ba ilin bega diphesente go lebagana le serutwa mo karatapeng ya morutwana.

4.6 TEKANYETSO YA TLHATLHOBO

Tekanyetso e kaya tsamaiso e e netefatsang gore ditiro tsa tlhatlhobo di lekanetse, di a amogelesega, e bile di a ikanyega. Tekanyetso e tshwanetse go diragadiwa kwa maemong a sekolo, kgaolo, porofense le a bosetšhaba. Ditiragatso tsa tekanyetso e e tletseng e bile e le maleba, di tshwanetse go rulaganngwa gore go netefadiwe boleng jwa ditlhatlhobo tsa dirutwa tsotlhe.

4.6.1 Tlhatlhobo e e tlhomameng (SBA)

- Diteko le ditlhatlhobo tsa Mophato 10 le 11 di lekanyediwa mo sekolong. Mogakolodi wa serutwa o tshwanetse go lekanyetsa palo e e rileng ya ditiro tse ka nako ya gagwe ya fa a etetse sekolo go netefatsa seemo sa ditiro le tekanyetso ya mo sekolong.
- Diteko le ditlhatlhobo tsa Mophato 12 di tshwanetse go lekanyediwa mo maemong a porofense. Kgato e e tla tsamaisiwa ke lefapha la thuto la porofense.
- Bagakolodi ba dirutwa ba tshwanetse go lekanyetsa palo e e rileng ya dipampiri tsa diteko le tsa tlhatlhobo pele di ka kwalwa ke barutwana, go netefatsa maemo le go kaela barutabana ka go rulaganya ditiro tse.

4.6.2 Ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo

- **Mophato 10 le 11:** Tiro e nngwe le e nngwe ya molomo e e tshwanetseng go dirisiwa jaaka karolo ya Lenaneo la Tlhatlhobo e tshwanetse go neelwa tlhogo ya serutwa go e lekanyetsa pele barutwana ba e diragatsa. Barutabana ba rulaganya ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo mo Mophato 10 le 11. Mogakolodi wa serutwa o tshwanetse go lekanyetsa palo e e rileng ya ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo ka nako ya gagwe ya fa a etetse sekolo go netefatsa seemo sa ditiro le tekanyetso ya mo sekolong.
- **Mophato 12:** Ditiro tsa molomo di tshwanetse go rulaganngwa mo sekolong, di tlhatlhobiwe mo sekolong, di bo di lekanyediwe ka kwa ntle. Tiro e nngwe le e nngwe ya molomo e e tshwanetseng go dirisiwa jaaka karolo ya Lenaneo la Tlhatlhobo e tshwanetse go neelwa tlhogo ya serutwa go e lekanyetsa pele barutwana ba e diragatsa. Barutabana ba tlhatlhoba ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo. Mogakolodi wa serutwa o tshwanetse go lekanyetsa palo e e rileng ya ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo ka nako ya gagwe ya fa a etetse sekolo go netefatsa seemo sa ditiro le tekanyetso ya mo sekolong. Palo e e rileng ya barutwana go tswa mo sekolong se sengwe le se sengwe e tshwanetse go lekanyediwa go netefatsa maemo a tiragatso ya bona ya tiro ya molomo.

4.7 KAKARETSO

Tokomana e, e tshwanetse go buisiwa mmogo le:

- 4.7.1 *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12; le*
- 4.7.2 Tokomana ya pholisi ya, *National Protocol for Assessment Grades R-12.*

LENAANEFOKO

akeronimi - lefoko le le agiwang ka go kapodisa ditlhaka/mafoko a ntlha a polelwana kgotsa leina (sekao; Soshanguve, Boleswa - Botswana, Lesotho, Swaziland).

Baakanya diphoso - go ntsha diphoso tsa mokwalo le matshwao a puiso a etswe tlhoko.

Baamogedi - bareetsi, babogedi, babuisi ba mefuta e e farologaneng ya tlhaeletsano ka kakaretso.

Banelwa - batho ba mokwadi wa **porosa** a anelang ka ga bona, go tsenyeletsa le maina a bona

boanedi - ditlhaloso le dikarologantsho tsa banelwa

boakaretsi - molawana o o reng thuto e fitlhelelwe ke barutwana botlhe ntle le go ba kgetholola ka ntlha ya bokoa bongwe jwa bona, e ka nna jwa dirwe tsa mmele kgotsa tlhaloganyo.

Bodiragatsi - go tsaya karolo mo motshamekong, sekao, terama.

Boiphediso - tiro e moithuti a batlang go e dira morago ga dithuto. (Dithuto tse a di tlhophileng tsa motheo di lebane le tiro eo.)

boitlhamedi - mafoko a setheo kgotsa borutegi jo bo rileng; e le mareo a a ka itsiweng ke ba setheo fela

boitshimoleledi - boikakanyetsi jwa moithuti ka nosi jo bo kgethegileng, a bo ithaetse go tlhagisa kitso ya gagwe.

Bolau - selo se se kotsi/se se ka senyang tse di siameng

dikaelo tsa serala - mafoko a a mo masakaneng a a kwadilweng ka ditlhaka tse di sekameng tse di supang se modiragatsi a se buiwang le se a tla se dirang

dikarolo tsa polelo - dikarolwana tse di bopang polelo jk, lediri, sedirwa, letiro, dipolelwana jj.

Dipuisano - ditherisano tse go ikaeletsweng gore go dumalanwe ka mogopolo pele go tsewa tshwetso kgotsa go dirwa sengwe

dingangisano - dikganetsano tse mo go tsona go nang le matlhakore a le mabedi ba bangwe ba dumelana le ntlha ba bangwe ba e ganetsa

diponagalo - dilo dingwe tse di itlhopphileng tse di tlhaolang se sengwe go se sengwe jaaka poko e farologana le padi. Sekao; Diponagalo tsa leboko ke: ditemana, dipoeletso, moribo, morumo, jj.

Dipotso tse di sa batleng dikarabo - jaaka “A lo batla go boela mo pusong ele ya tlhaolele?”

dipotso tse di tseneletseng - dipotso tse di lekang kitso bogolo jang ka dikgaisano le go itumedisa.

Ditlangwa tsa ntlha - ke dikwalo tse di kwalwang la ntlha go intshiamisetsa sekwalo sa bofelo. Di thusa go fokotsa diphoso.

Ditshwanelo tsa botho - sengwe le sengwe se ka Molaotheo wa naga e leng tshwanelo ya moagi yo mongwe le yo mongwe, go se dira, bua, amogela jalojalo kwa ntle ga go kgorelediwa kgotsa go kgoreletsa ba bangwe.

Emelela ntlha (go) - go emelela se o se buang/kwalang ka mabaka.

Godisa - go oketsa kitso, bokgoni, kgotsa popego.

Go dira paakanyetsotiro- ke ipaakanyo kgotsa letlhomeso le le dirwang ka mmapa wa dikakanyo, go kwala dikakanyo ka mokgwa o di tlang ka ona, tshate ya kelelo ya dikakanyo, jj.

Go phopholetsa - go batla ka go utlwelela ka menwana o sa bone kgotsa go leka go tlhaloganya se o seutlwang ka go akanya.

Go tlhagisa ntlha ya gagwe - go akgela kgotsa go tshwaela.

Ka botlalo - go akaretsa dintlha tse dingwe tse di tlhokagalang kgotsa tse di tshegetsang.

Kaedi - go thusa ka dikakanyo, dikeletso kgotsa tshedimosetso tse di nang le thuto nngwe ka maitlomo a go rarabolola bothata go kgontsha batho go ikemela ka bobona.

Kagego - thulaganyo ya setlhangwa go ya ka popego, bogolo.

Kgobokanyo ya dintlha - go kgobokanya dintlha tse di tsamaelanang ka go di golaganya

kgonya - go ema go le go nnye mo gare ga sebaka/ mo go sa lebelelwang o bo o tswela

lebelela ka tsenelelo - go lebelela lokwalo kgotsa go lo sekaseka ka maitlomo a go bona bokao jo bo fitlhegileng le go le tlhaloganya.

Lebolelateng - mofuta wa bolwetse jo mogare wa lona o atelang mo mading a motswasetlhabelo morago ga go tshwaediwa mme o koafatse masole a mmele.

Leetsi - mafoko a a etsisang modumo wa sengwe.

Lekgotlhana - ditlhopho tsa go bua kgotsa go ngangisana tse di ka dirisiwang kgatlhanong le Mephato kgotsa dikolo tse dingwe, kgotsa mo phaposing barutwana ba kgaoganngwa ka ditlhotshwana, yo mongwe le yo mongwe a bua ka karolwana e e rileng ya setlhogo se se tshwanang.

Lenaanenetefatso - papetlana e go kwadilweng dintlha tse di tla lebelelwang fa tiro e e neetsweng e atlega kgotsa e sa atlege ka go feta di tshwaiwa mme morago go tsewe tshwetso e e maleba.

Letshwao - sengwe se se tshwantshitsweng go tsibosa kgotsa go fetisa tshedimosetso/taelo. Sekao: letshwao le, le tlhalosa gore mmimo ga o a dumelelwa, le, le bolela gore batho ba ba dirisang ditulo tsa maotwana ba ka dirisa tulo e.

mafoko a a bokaobontsi - sekao: (i) Mothusi ke kgosi ya Bakgatla k.g.r.-ke moetapele wa morafe, o tlhomilwe go nna kgosi. (ii) Ke kgosi kwa tirong k.g.r.-ke ena yo mogolo ka maemo. (iii) Ke kgosi kwalelapeng la gaabo k.g.r.-ke ena tibolantha, ngwana wa ntlha.

Maitlomo - lebaka le le dirang gore sengwe se dirwe kgotsa se nne teng.

Makwalwatshwana - mafoko a a kwalwang ka go tshwana fela a sa dume ka go tshwana e bile a farologana ka bokao, **sekao:** (i) tshela - wa botshelo le tshela - wa go tshela metsi, (ii) nama - e le sejo le nama - ya go phutholola maoto

marara - ditiragalo/dintlha tse dintsi tse di golaganeng di le thata go tlhaloganyega.

Matseno - tlhaloso e e botlalo ka ga sengwe se go buiwang kgotsa go kwadilweng ka ga sona/ e go gorosa mo

dintlhakgolong tsa setlhangwa.

Madumatshwana - mafoko a a kwalwang ka go tshwana gape a duma ka go tshwana ntswa a farologana ka bokao
sekao: (i) kgala - go kgala ga seedi le kgala - ya ditlhong, (ii) tshela - wa botshelo le tshela - wa go tlola e ka nna tsela kgotsa noka jj

mefutakwalo - lereo le le dirisetwang mefuta ya dikwalo jaaka porosa, maboko, dipadi, dinaane le diterama.

Mefuta ya dipolelo - go na le mefuta e e farologaneng ya dipolelo tse di jaaka dipotso, ditaello, dipegelo jj.

Melawana - ditlwaello tse di amogegileng ka kakaretso, e ka nna ka tsela ya boitshwaro, go buisana le bathoba bangwe kgotsa ka mo mafoko a tshwanetseng go latelana ka teng mo polelong.

Malepa a go ithuta go tlhama filimi (pono, ponokutlo) jaaka tiriso ya ditlhogwana - (sk. phetolelo ya filimi ya puo ya seeng, mafoko a seesimane a a kwalwang mo filiming kgotsa mo terameng ya Movhango le tse dingwe gore batho ba ilin tlhaloganyeng SeVenda kgotsa puokgolo ya filimi ba tlhaloganye),

mogopolo - se motho a se akanyang; monagano.

Mokgwa - ke tsela e tiro e dirwang ka ona.

Mokwalotlanyo - go kwala ka motšhini o o tlanyang, ka khomphiutha.

Motsenelatherisano - motho yo o laleditsweng go tla dipotsottherisanong a tla go botsolodiwa go latela maitlhamo a a rileng

Namatsha - go itumedisa tota.

Ngôka - ôka sengwe ka go se kgalha.

Nonofa - go tlhagisa tiro ka mokgwa o o lebeleletsweng o o atlegileng.

Ntlhakemo - ntlha e mmui a e dibelang mo dipuisanong fa a neela mabaka a a maleba.

Nyalelano - mogopolo le dikakanyo di dumelana sentle.

Pegelo - go bega sengwe ka go se ranola ka maitlhamo a go senola bokao jwa sona.

Potsottherisano - puisano gareng ga batho ba babedi kgotsa go feta, yo mongwe a botsa mme yo mongwe a araba.

Polelonolo- ke polelo e e nang le polelwanakutu e le nngwe. E na le sediri se le sengwe le lediri le le lengwe.

Polelotswako- ke dipolwanakutu di le pedi kgotsa go feta tse di kopanngwang ka lekopanyi kgotsa ka phegelo. Sk. Mosimane o ja bogobe gone o tshwerwe ke tlala. Polelwanakutu, Lekopanyi, Polelwanakutu

Polelopate- ke polelo e e nang le polelwanakutu e le nngwe le polelwanakala e le nngwe kgotsa go feta

Sekao. Barutwana ga ba a tla sekolong gone pula e na. Polelwanakutu le Polelwanakalatlhalosi ya lebaka

Polelotswakopate- ke polelo e e nang le bonnye dipolwanakutu di le pedi le polelwanakala e le nngwe kgotsa go feta. **Sekao:** Monna o letse a thula masigo ka tlhogo a batlana le bana ba ba tlhokang tsebe ka gone ba ineetse mo bojalweng.

- Monna o letse a thula masigo ka tlhogo - polelwanakutu)
- a batlana le bana - polelwanakutu
- ba ba tlhokang tsebe -polelwanakalatlhaodi
- ka gone ba ineetse mo bojalweng - polelwanakalatlhalosi ya lebaka

poloto - tatelano ya ditiragalo tsa setlhangwa, di na le mabaka a a di tlholang.

Polotwana - ditiragalopotlana tse di agelelang mo polotokgolong.

Puo ya botshwantshi - puo e e tsenyeletsang dikapuo, maele, diane, le manatetshapuo a mangwe

puo ya kgobelelo - puo e e tsayang letlhakore e dira gore go nne thata go tsaya tshwetso e e siameng.

Puo e e digelang- ke puo e e tsietsang motho gore a dumelane le kakanyo nngwe ka go bua dilo tse dintle ka ga yona.

Puo e e lebelelang dilo ka letlhakore le le lengwe - ke puo e motho a e dirisang a akanyetsa ntlha e le nngwe a sa go lebelele matlhakore a mangwe.

Puo e e sekamelang ka fa letlhakoreng le le lengwe - ke puo e e dirisiwang motho a tshotse tshwetso ka sengwe e bile a na le go gobelega go go rileng.

Puo e e tsosang maikutlong a a rileng - ke puo e motho a e dirisang gore a kgone go tsosa maikutlo mo bareetsing e ka nna a kutlobothoko, a kgoberego, a boitumelo jj.

Puo e e tlhotlheletsang - puo ya maitlomo a go ngoka batho gore ba dumele se mmui a se buang ka tsela e e sa siamang (tlhotlheletso ka botlhale gore batho wele mo letlhakoreng la mmui) -

puo ya kgobelelo -puo e e bontshang gore motho ga a rate batho ba ba rileng/morafe o o rileng

puo - tsela ya batho ya tlhaeletsano ka go bua, go kwala kgotsa puo ya matsogo ka tiriso ya mafoko a go dumelanwang ka ona.

Puo ya tikologo e e rileng - puo e e buiwang ke batho fela ba tikologo kgotsa karolo e e rileng ya naga.

Puotlwaelo - puo e e dirisiwang mo motlotlong fela go sa dirisiwe mafoko a a maleba/a a siameng kgotsa go sa latelwe melao le melawana ya tiriso ya puo.

Rerisana - go leka go fitlhelela tumelano kgotsa go fitlhelela tumelano ka go tlosa dipelaelo dingwe fa mongwe a buisana le bangwe. Go leka go bona tsela kgotsa mokgwa wa go tlhaloganya se se buisiwang, reediwang kgotsa dirwang.

Rejisetara-mafoko, mokgwa le thutapuo e e dirisiwang ke bakwadi/dibui mo mabakeng a a rileng

segalo - **1.** Lentswe, modumo, bokibo le mosito fa motho a ne a bua kgotsa a opela. **2.** tsela ya go kapodisa lefoko go fapaanya bokao jwa lona le a mangwe a a nang le modumo o o tshwanang le lona. Setswana se na le segalogodimo le segalotlase (sekao: tlhàma le tlhàma) **3.** maikutlo a mmuisi/mmogedi/moreetsi a a tlhotlheletsang mowa/maikutlo a a rileng mo moamogeding

setlhangwa - tsela e motlhaeletsisi a e dirisang go tlhagisa kgotsa go fetisa tshedimosetso jaaka: go kwala, bua, leba, supetsa jj.

Setlhangwa sa bofelo - ke setlhangwa se se tlhagisiwang kwa bofelong, se se newang morutabana go se tshwaya

tebo ya matlho - go eta o lebelela bareetsi ka go bua kgotsa o buisa.

Thadiso - go neela ka tlhaloso ya mongwe, sengwe, buka, filimi kgotsa tiragalo ka mokgwa wa go kwala kgotsa go bua.

Thelelo - go buisa ka maikutlo a a maleba le diteng, lentswe le segalo di nyalelana e bile melao ya puiso yotlhe e nepagetse.

Thesorase - thanodi ya makaelagongwe le malatodi.

Tomagano - dikakanyo tse di tlhalosegang ka dikarolwana tsa tsona tsa go tlhalosa kgotsa go dira sengwe.

Thôôthôô - sa nnete, se e leng sona tota.

Tiragatso - **1.** Ditlamorago tse di nnang teng morago ga tiro e sena go dirwa/ go kwalwa. **2.** go tshwantsha se se kwadilweng mo bukeng/terameng **3.** go dira tiro e e kailweng

tiriso ya puo - ka mo puo e dirisiwang ka teng go lebilwe tiriso yasemmuso, tlotlofoko, kapodiso, jj. Le gore e lebiseditse mang, kae.

Tiro - tiro e e newang barutwana go e dira, e ka nna go reetsa, go bua, kwala, lebelela, tlhotlhomisa jj.

Tlamanyi - letshwao la puiso le le dirisediwa go kopanya mafoko a mabedi kgotsa go feta.

Sekao: molatlhwa-le-bowa

tlhaeletsano - puisano ka mogala, lekwalo, seyalemowa, thelebešene le ka mokgwa mongwe le mongwe fela o o ka atlegisang kgorogo / thomelo ya molaetsa.

Tlhagisa - **1.** Go neela tshedimosetso ka ga sengwe kgotsa kang. **2.** go supa tiro e e dirilweng

tlhama - ke sengwe se se simololang kgotsa se se bopiwang ka maitlomo a go neela tshedimosetso kgotsa go dirisiwa.

Tlhamo ya kakanyo - tlhamo ya se se akantsweng/itlhametsweng fela mme e se nnete.

Tlhaoletsweng - go eletsisa kgotsa go laela tiriso ya sengwe mo karolong/setlhopeng/mophatong o o rileng kanako e e rileng. Sekao: dikolo di ka elediwa kgotsa go laelwa go dirisa dibuka tse di rileng mo mephatong e erileng ka dingwaga tse di rileng, e le go nna le taolo ya tiriso le ya tekanyetso yatsona.

Tlhatlhelela - mokgwa wa go neela tshedimosetso go barutwana mo phaposing kgotsa bareetsi ka ga thuto e e rileng.

Tlhotlha diphoso - go sekaseka, lolamisa, go ntsha diphoso tsotlhe mo setlhangweng morago o nyalanye dintlha.

Tlhatlhoba/sekaseka - tlhatlhoba ka mokgwa o o rileng go bona sebopego kgotsa gore se tlhamilwe jang.

Tlhatlhoba ka tsenelelo - bopa kakanyo ya boleng le bokao jwa sengwe ka botebo.

Tlhotlhomisa - go batlisisa sengwe se se sa tlhagisiwang sentle ka go buisa, botsa dipotso, lebelela jj. Go se tlhalosa.

Tlodisa matlho - go lebelela sengwe e se ka tsenelelo /kgotsa go buisa ka bonako go bona kakanyokakaretso.

Tlopolo - tiriso ya mafoko a rileng a a sa tlhokegeng.

Tota - go dira sengwe ka tllhamalalo; gape o tlhomile matlho le mogopolo mo go sona

totobetseng - bokao jo bo tlhamaletseng e bile bo kwadilwe.

Tsaya letlhakore (go) - go sekamela mo, kgotsa go gatelela letlhakore, kakanyo kgotsa motho yo o rileng.

Tsepameng - ntlha e e tlhomameng

tshetlego - go emelela ntlha e e rileng ka mabaka a a tswang mo bopaking jo bo rileng.

Tseregano - ke go ntsha diphoso mo sekwalong

MAMETLELELO1: DIPOPEGO TSA PUO LE MELAWANA YA TIRISO YA TSONA (TŠHATE E E KAELANG)

DIPOPEGO TSA PUO LE MELAWANA YA TIRISO YA TSONA
Kago ya tlotlofoko le tiriso ya puo
Makaelagongwe, malatodi, makwalwatshwana, ditumatshwano, lefoko le le emelang polelo (kitsokakaretso) Dikapuo: (tshwantshiso, tshwantshanyo, mothofatso, pheteletso, tshotlo, kobiso, kemedi, kaediso, phefotatso, kgakantsi) Puo ya malepa, diane, maele Maadingwa, mafoko a mašwa Dikarolo/dipopi tsa mafoko: tlhogo, kutu, modi, mogatlana,

Dipopego tsa polelo le melawano ya puo	
Dikarolo/dipopi tsa mafoko	Tlhogo, kutu, modi, mogatlana,
Maina	Mainakgopolo, mainakgongwa, mainatswako, mainagoboka, mainatota, bong, bongwe, bontsi, nyenyefatso/ ngotlo, mainamatswa
Maemedi	maemeditota maemeditho
Dithuanyi / dipopipolelo	Thuanyisediri, Thusanyisedirwa, Thuanyirui, Thuanyitlhophaina, Thuanyitlhaodi Popi ya pakajaanong, Popi ya pakatlang, Popi ya kganetso, Popi ya kgonego, Popi ya leitiri
Madirile madirimathusi	Madiritota, madirimatswa, madirimathusi, madirimatlhaedi, madirimafeledi, madirimafetedi, kopulatifi dikatoloso tsa madiri pakajaanong, pakatlang, pakapheti, pakafetileng tsweledi, pakafetilengpheti Mediriso: modirisopego, modirisogo, modirisotlwaelo, modirisokgonego, modirisokgethi, modirisotaelo
Matlhaodi	a palo a popego a mmala
Matlhalosi	a felo a nako a mokgwa
Matlhopi	leakaretsi letlhotlholodi
Maetsi	a tlholego maetsimatswa
Dipolelo	Puosebui, puopegelo polelo ya tira le ya tirwa polelonolo, polelotswako, polelopate, polelotswakopate kganetso
Masupi	Sk. se, tseo, bale, jj.
Marui	Sk. ya gago, sa me, jj.
Mabotsi	Sk. kae?, bokae? jj.
Malatlhelwa	Sk. ljoo!, Heela! jj.

Makgethi	Bafe, bangwe, basele
Makopanyi le dikgolaganyo tsa dipolelo	Tatelano e e maleba: Sa ntlha, sa bobedi, sa boraro, pele ga moo, morago, kgabagare, go fitlhelela, la bofelo, ga jaana, jj. Tlhaloso/lebaka le kamego: ka jalo, ka ga moo, ka lebaka la gore, e sa le go tloga moo, jj. Mokgwa wa tsamaiso: Sa ntlha, sa bobedi, sa boraro, jj. Papiso/pharologano: tswana le, farologana le, e nnye go, e kgolo go, jj. Tatelano go ya ka botlhokwa: kwa tshimologong, ka gale, kwa bokhutlong, jj. Tatelano go ya ka mafelo: kwa godimo, kwa tlase, mo molemeng, mo mojeng, jj Kakaretso: Ka kakaretso, fa ke garela (kwa bokhutlong) Temana ya bokhutlo: ka bokhutshwane, go sobokanya, jj. Tlaleletso ya dintlha: mo godimo ga moo, go le jalo, go tlaleletsa jj. Kganetso: go farologana le, le fa go ntse jalo, mo letlhakoreng le lengwe, ka gongwe, jj. Maemo: fa, fela, le gale, fa e le gore, jj. Tatelano ya nako: morago ga moo, ka bonako, e e latelang, kgabagare, kgantele, jj
Tiriso ya dipopego tsa puo	Sediri, sedirwa, letiro Thui, tlhaodi, tatlhelwa tlhalosi ya felo, tlhalosi ya kopanelo, tlhalosi ya sediriso, tlhalosi ya mokgwa, tlhalosi ya tshwantshanyo-mokgwa
Matshwao a puiso	Khutlo, phegelwana, phegelo, khutlwana, lenalana, ditsejwana, tlamanyi, letshwao la tsiboso, masakana
Mopeleto	melawana ya go peleta, dikhutshwafatso, diakeronimi

Temogo e e tseneletseng ya tiriso ya puo

ntlha le kakanyo,

bokao jo bo tlhamaletseng le jo bo sa tlhamalalang,

bokao jo bo totileng ntlha le jo bo itlhametsweng go ya ka tiriso,

lemorago la setlhangwa le la mokwadi le le amang setso, dipolotiki le loago,

seabe sa go tsenya le go tlogela (mafoko/dikakanyo) mo bokaong,

kamano magareng ga puo le maatla,

puo e e tlhotlheletsang, e e tsosang maikutlo a a rileng, e e digelang, e e sekamelang mo letlhakoreng le le lengwe, e e gobeletang, le e e lebelelang dilo ka letlhakore le le lengwe, ditsela tse di farologaneng tsa go dirisa puo sk. boteme, go ipopela bokao, go inaganela, dintlha tse di tshegetsang, lebaka la go tsenya kgotsa go tlosa tshedimosetso

